

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПОДАРЬ-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

No. 9 (546), September, 1993, Vol. XLVI

Відповідальні Редактори — Ілля Дмитрів і Сергій Квіт
Технічний Редактор — Орест Андрійв

Члени Редакційної Колегії:

д-р А. Бедрій, проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай,
ред. П. Дужий, ред. С. Караванський, п-ні мгр О. Керзюк,
мгр О. Коваль, проф. д-р В. Косик, проф. д-р О. Кушнєта,
інж. В. Олесків, д-р Б. Стебельський, проф.
д-р П. Цимбалістий, ред. М. Шатилов.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF.

Тел.: 071 607 6266/7

Факс: 071 607 6737

LIBERATION PATH

Ukrainian Political
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

Матеріяли, підписані прізвищем чи псевдонімом авторів, не завжди
відповідають поглядам Редакційної Колегії. Редакція застерігає собі право
скорочувати статті і виправляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1993 РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Окреме число
Австралія	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
Австрія	765 шіл.	400 шіл.	80 шіл.
Аргентина	(Амер. дол.) 40 дол.	20 дол.	4 дол.
Бельгія	2200 б.фр.	1200 б.фр.	250 б.фр.
Вел. Британія	ф.30.00	ф.16.00	ф.3.25
Канада	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
США	65 дол.	35 дол.	6.50 дол.
Німеччина	120 н.м.	65 н.м.	12.50 н.м.
Франція	350 фр.	180 фр.	35 фр.
Швеція	350 кор.	180 кор.	35 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.
Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адре-
су Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам ви-
гідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Чеки виставляти на: Ukrainian Publishers Ltd.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 9 (546)

ВЕРЕСЕНЬ, 1993

Річник XLVI

Зміст IX-ої книжки

Перший Всеукраїнський Збір, Доповіді, Постанови, Резолюції

Ю. Грицик: ТРІУМФ НАШОЇ ВІРИ	1027
Слава Стецько: ЄДИНО ПРАВИЛЬНИЙ ШЛЯХ (Програмова доповідь)	1031
Петро Дужий: УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЗА СУВЕРЕННУ ДЕРЖАВУ	1038
Роман Зварич: УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА НОВОМУ ЕТАПІ	1042
Петро Лаврів: УКРАЇНА ТА ПОНЕВОЛЕНІ РОСІєю НАРОДИ	1047
Ірина Калинець: ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІЇ	1052
Олег Романишин, Орест Стеців: ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ОУН І АБН	1057
— ЗБІР КУН — ПОСТАНОВИ, РЕЗОЛЮЦІЇ	1061

До питань державного будівництва

І. Дмитрів: ЧЕРГОВЕ НАМАГАННЯ ЗАПРЯГТИ УКРАЇНУ В НОВЕ ЯРМО	1067
— ЗАЯВА ОУН ДО ПИТАННЯ «ЕКОНОМІЧНОГО СОЮЗУ»	1070
— КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ ЗАСУДЖУЄ ЗАЯВУ ПРО ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ	1073
— ПРОТЕСТ ЛІГІ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ	1074
— ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ	1075
— ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА З ПРИВОДУ АГРЕСИВНИХ ДІЙ	1076
— ЗАЯВА УРП І ДПУ	1079
— БАГАТОТІСЯЧНИЙ МІТИНГ ПРОТЕСТУ В КИЄВІ	1081

Микола Шатилов: «З КОМУНІЗМОМ БИТИМУСЬ АЖ ДО СМЕРТИ»	1082
Роман Кісь: МАРГІНАЛЬНА УКРАЇНСЬКА ЛЮДИНА НА ПОРОЗІ ЄВРОПИ	1089

Мгр. Володимир Микула: ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА» — І ДИВІЗІЯ УНА	1094
---	------

Поезія

Роман Петрів: ОСТАННІЙ ЕТАП — 1099; НЕЗАБУТНІЙ — 1100	
Ліда Мельник: ЕВОЛЮЦІЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ — 1101; ПІСНЯ СОЛЬВЕЙГІ — 1102	
Євген Крименко: ТАЄМНЕ ПРОЩАННЯ	1103
Наталка Поклад: ЗА КОЛО	1103

Наука, Досліді

Євген Малайюк: НАРИСИ З ІСТОРІЇ НАШОЇ КУЛЬТУРИ	1105
Галина Щерба: ВІД ДЯКІВСЬКОЇ ХАТИ ДО СЕМІНАРІЇ	1114
— ЗАПОВІТ СВЯТІШОГО ПАТРІЯРХА КИЇВСЬКОГО	1117

Презентація «Визвольного Шляху»

Іж. Василь Олесюк: ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖУРНАЛУ «ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ»	1125
Ілля Дмитрів: 45 РОКІВ БЕЗПЕРЕРВНОГО СЛУЖІННЯ	1129

Огляди, рецензії

Орися Матешук: СУРМАЧІ СВОБОДИ	1132
Рослана Скорульська: УКРАЇНА БУЛА СОНЦЕМ ЙОГО ЖИТТЯ	1135
Василь Боровий: МАРМУР МЕРТВІЙ СЛОВО — ЖИВЕ	1140
Микола Козак: СТРИВОЖЕНІ РЯДКИ ПОЕТА	1141
Ігор Качуровський: ЩЕ ОДНА ВЕРСІЯ	1143
Ольга Петрова: КОНТРИСТЕЦТВО ШІСТДЕСЯТНИКІВ	1144

З листів до Редакції

— СЛОВОЖАНСЬКИЙ РЕНЕСАНС УКРАЇНИ	1151
— ВІД ВАСИЛЯ ІВАНЬОВА	1152

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА», ЛОНДОН

*Зовнішній образ Собору св. Софії в Києві
Фотознімка з липня, 1993*

Перший Всеукраїнський Збір Доповіді, Постанови, Резолюції

Ю. Грицик

ТРІУМФ НАШОЇ ВІРИ

З 2 по 4 липня у Києві, в Палаці культури »Україна«, проходив Перший Всеукраїнський Збір Конгресу Українських Націоналістів. Основною метою Збору було вирішення таких головних завдань: вироблення вдосконаленої програми державного будівництва та державної концепції від Конгресу; завершення ідейно-політичного скріплення та структурної консолідації українського націоналістичного руху; започаткування системної діяльності, спрямованої на опанування урядових посад українськими патріотами, що відзначаються компетентністю у різних галузях державного будівництва.

В роботі Збору взяло участь близько чотирьох тисяч осіб, серед яких, окрім делегатів, були визначні гості з України та східної і західної діаспори, представники іноземних країн, урядові чинники України, науковці та журналісти.

Під час святкового відкриття до присутніх із вітальним словом звернулася голова Проводу ОУН та КУН пані Слава Стецько. Вона зокрема наголосила, що «Великий Збір відбувається у 52-у річницю відновлення у Львові Актом 30 червня 1941 року Української Держави. Джерелом державного Акту 30 червня була незламна воля української нації, яка використовувала кожну нагоду, щоб засвідчити не лише перед світом волю до суверенного вільного життя, а передусім здійснити своє прагнення бути вільним і незалежним, суверенним паном на власній землі. ... Настає доба націоналізму. Ми відзначаємо тріумф національної ідеї над імперіальною, тріумф нашої віри у шлях визволення через розвал імперії зсередини, а не через інтервенцію ззовні. З розвалом імперії виникло багато проблем, які треба перебороти молодій Українській Державі. Як ці проблеми і як їх перебороти — це нині основне питання нашого Великого Збору».

По завершенню урочистостей пані Слава Стецько виступила із прогномовою доповіддю, в якій визначила і прокоментувала основні положення державотворчої програми українських націоналістів, підкресливши: «ОУН будує державну програму на ідеології українського націоналізму, що виростає з духовости української нації як синтеза цінностей і понять, що їх вона створила і виростила протягом історичного буття».

Про визначну роль українського націоналізму в боротьбі за українську державу говорив у своїй доповіді Петро Дужий. Як зазначив промовець, визначаючи націю найвищою й найціннішою суспільною структурою та беручи це визначення за ідеологічну основу, українські націоналісти для підсилення тієї основи внесли аксіоматичне твердження: єдиним ефективним гарантом не тільки розвитку та процвітання, а й самого життя нації є Суверенна Соборна Українська Держава.

Цю ж тему продовжив у своєму виступі Роман Зварич, який, формулюючи завдання українського націоналізму на новому етапі, вказав на необхідність відчувати потреби часу та відповідно до того втілювати в життя свої програмові цілі. *Доповідач застеріг делегатів від догматичності, ортодоксальності, вождизму, ідейного закріплення та галасливої фразеології з їхньої роботи, оскільки за ними звичайно торониться інтелектуальна безплідність, волюва інертність та страх перед майбутнім.* Політична організація в цьому випадку стає щораз відсталішою, замикається сама в собі, залишившись відірваною від суспільного життя.

Збір від імени Світового Визвольного Фронту привітав гість із Сполучених Штатів Америки Володимир Мазур. Народний депутат України Леся Танюк, побажавши Збору успіхів, *наголосив на гальмівній потребі об'єднання усіх здорових національних сил: «КУН повинен відіграти суттєву роль у консолідації української демократії, бо ж реваншисти та різні сепаратистські об'єднання серйозно загрожують незалежності молодій державі. Об'єднавшись, ми станемо силою, здатною рішуче змести будь-які перешкоди на шляху до побудови нового суспільства».*

Військовим проблемам присвятив свою доповідь начальник соціально-психологічного управління Міністерства Оборони України генерал-майор Володимир Мулява: *«Прикро, що до сьогодні Верховна Рада не розглянула Бюджет Збройних Сил України. Це небезпечна політика, бо спрямована на руйнування нашої держави. Серед солдат і в офіцерському складі зростає незадоволення, а відтак знижується боєготовність армії. Хіба можна вести таку політику щодо військовиків, котрі ще донедавна присягали імперській армії і серед яких ще досі не викорінені старі тенденції?»*

Від тримільйонної Львівщини присутніх привітав народний депутат України Євген Гринів. Плідної роботи Збору побажали інші промовці.

Час після перерви був відведений для аналітичних доповідей. Зокрема про політичне становище в Україні учасників форуму поінформував Михайло Косів; про розвиток суспільних процесів розповів Євген Сверстюк; своє бачення виходу з економічної кризи висловив Трохим Ковальчук. З доповіддю «Україна і світ» виступив Аскольд Лозинський.

Присутні ознайомилися також із політичною та соціальною ситуацією у різних регіонах України. Вона покищо напружена. Як зазначив, наприклад, промовець із Поділля Генадій Сіренко, «владні структури не користуються силою закону і частенько самі полюбують, як то кажуть, половити рибку в каламутній воді. Пересівши з компартійних у державні та комерційні крісла, номенклатура інтенсивно збагачується. Передусе у цих процесах нафтова мафія і «червоні» директори потужних промислових підприємств. Викриття злочинів, як звичайно, не приводить до покарання тих, хто їх скоїв. Скажімо, спіймані правоохоронними органами на валютних махінаціях, незаконному зберіганні великої кількості зброї директори фірм «Хмельницьк-нафтопродукт» та ВО «Катіон» не були покарані. Потужної суспільної сили, яка б могла серйозно протистояти мафіозним структурам, у регіоні не сформовано. . .»

Як свідчать виступи представників Слобожанщини, Донбасу, Придніпров'я, Закарпаття, Криму, подібна обстановка зберігається і в решті областей.

Концертом «Верховіття духу» завершився перший день роботи Збору.

В суботу, 3 липня, до перерви тривала робота в 13-ти секціях. Соціально-економічна секція, якою керував професор Омелян Кушпета, була однією з найчисельніших і розглянула чимало важливих і актуальних питань, серед

яких — принципи соціально-ринкової економіки, соціальна програма українського націоналізму, політика в аграрному питанні, політика розбудови промисловості України, проблеми робітництва тощо. Працювали також секції: «Ідеологія Українського Націоналізму», «Духово-культурне відродження України», «Концепція Державної Оборони України», «Стрижневі орієнтири зовнішньої політики України», «Напрямки розбудови науки й освіти» та інші.

У другій половині дня розпочалися звіти членів Проводу та Секретаріату. Голова Конгресу Українських Націоналістів пані Слава Стецько розповіла про роботу, яка передувала скликанню Першого Всеукраїнського Збору КУН, й висловила подяку всім співробітникам Проводу, Секретаріату, Української інформаційної служби, Братства УПА і Підготовчого комітету за жертвну й віддану працю; подякувала Проводові ОУН і Світовому Визвольному Фронтові за їхню підтримку діяльності в Україні для добра українського народу.

Із звітами виступили: голова Секретаріату Сергій Жижек, організаційний референт Михайло Ратушний, референт інформації і пропаганди Сергій Квіт. Після обговорення звітів присутні заслухали доповіді — Василя Олеськіва (попереднього Голови Проводу ОУН) «Діяльність Організації Українських Націоналістів у 1945-1993 рр.» та Олега Романишина і Ореста Стеців «Зовнішня політика ОУН і АБН».

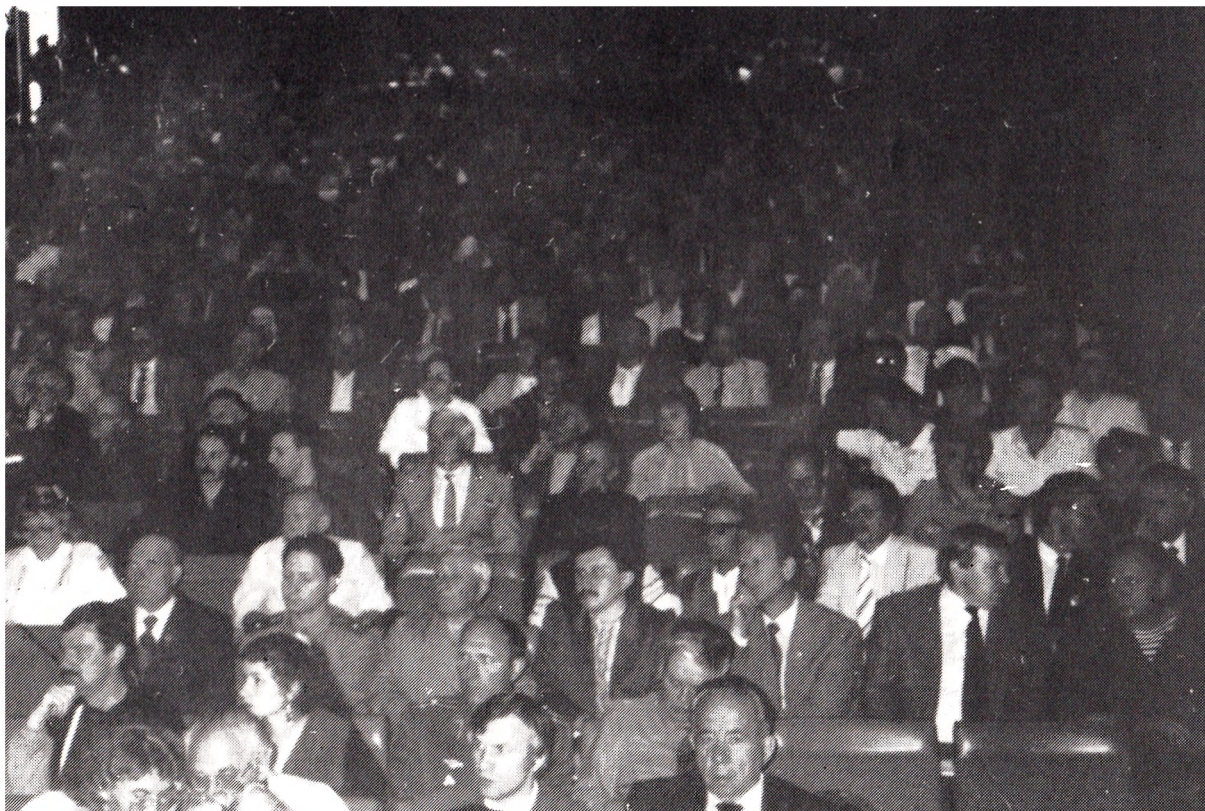
Концертом «Ми йдемо!», в якому взяли участь видатні майстри української пісні і молоді виконавці, завершився другий день Збору.

Неділя, 4 липня. День розпочався звітами голів секцій та прийняттям постанов. Було внесено зміни та доповнення до Програми Конгресу, затверджено Виборчу Програму Конгресу й обрано його керівні органи.

Після перерви виступили представники східної діаспори, а з доповідями «Боротьба за український патріярхат» — Ілля Дмитрів, «Боротьба ОУН-УПА в концтаборах» — Мирослав Панчук.

Після відчитання та прийняття «Слова українських націоналістів до українського народу» та прикінцевого «Слова» Голови Конгресу, в залі, підхоплений тисячами голосів, зазвучав національний гімн «Ще не вмерла Україна».

Перший Всеукраїнський Збір Конгресу Українських Націоналістів завершив свою роботу.

Загальний погляд на частину залі Конгресу

*Слава СТЕЦЬКО,
Голова Конгресу Українських Націоналістів*

ЄДИНО ПРАВИЛЬНИЙ ШЛЯХ Програмова доповідь

Ми відбуваємо Великий Збір Українських Націоналістів, коли у світі відбулись далекосяжні зміни. Повалення московської імперії й більшовицької системи, і то без термоядерного голокосту, є унікальною подією в історії людства. Це dokonala Україна з її авангардною силою — ОУН — разом із усіми поневоленими народами в колишньому СРСР та його сателітних країнах. Отже, в наслідок відновлення самостійної Української Держави розвалилася російська тюрма народів, упала большевицька система і змінилася політична карта світу на всіх континентах.

Україна — самостійна, але на шляху до повної незалежності ще багато перешкод, для переборення яких нарід мусить вилонити із себе великих державних мужів, візіонерів, ідеологів, які мали б сміливість глянути суворій правді у вічі, поставити перед народом суворі вимоги, щоб утвердити, відбудувати й розбудувати молоду Українську Державу.

Після російської окупації, яка російською монопартією КПСС і її терористичною машиною МВД-КГБ накидала російську систему життя, завела соцреалізм у культурі, знищила села колгоспним господарюванням, утвердила войовничий атеїзм і цезаропапське російське православ'я, виховувала молоді генерації вченням діалектичного та історичного матеріалізму, нарід мусить змагати до здійснення питомого українського образу і властивих його змісту й форми всіх ділянок життя в рідній державі, проти накиненої Україні антиукраїнської системи життя. Передумовою цього здійснення є здобуття влади української нації на українській землі. Цього не дадуть Україні чужі, Москвою залишені структури.

ОУН будує свою державну програму на ідеології українського націоналізму, що виростає з духовости української нації, як синтеза вартостей і понять, що їх вона створила і виростила протягом свого історичного буття.

Світоглядовою засадою в ідеології ОУН є істина, що першопричиною всього буття є дух, а не матерія. Прাপричиною всього буття є Бог у його християнському розумінні. Нація є найвищим типом духово-органічної людської спільноти, яка за найбільшої своєї психологічної та суспільної розрізнености має свою одну внутрішню форму, витворену на ґрунті подібного природнього положення, спільного пережиття історичної долі та невинного

прямування до якнайбільшого і всебічного самоздійснення. Українська нація — єдність усіх прошарків народу і нерозривна єдність безлічі «живих, мертвих і ненароджених» поколінь, об'єднаних історичною долею, спільним почуттям кривди, власною культурою, рідною мовою, національними традиціями, означеною територією в Східній Європі та спільною волею жити самостійним, вільним життям.

Своя держава — це найвища політична форма організації нації, яка єдина може запевнити їй суверенну владу на своїй національній території. Лише власна держава може забезпечити необхідні умови, потрібні для вільної та всебічної розбудови національних сил і гарантує нинішньому і майбутнім поколінням розвиток і безпеку в будь-якому укладі міжнародних сил. Україна формально існує і визнана 130 країнами світу, але це ще не є та держава, за яку нарід бореться століттями.

Ми за правову Українську Державу, де виконування влади буде нормоване законами і підлягатиме контролю народу. Ми за державу, де джерелом влади є нарід, а соціальна справедливість забезпечена всім жителям на українській землі.

Отож, перед нами стоїть потреба створення народовладного порядку в Україні. Перед нами потреба замінити на всіх рівнях і територіях лад, накинений російсько-большевицькою окупацією, суто українським порядком, що впливає з української духовости і відповідає нашим традиціям та нашим національним інтересам. Новим структурам та органам влади треба надати суто український зміст. Ми за такий державно-політичний, суспільний, релігійний, культурний і економічний лад Української Держави, що виростає з творчих традицій нашої державности княжої, козацької і новітніх часів. У його основу мусить лягти традиційне українське християнство, формована упродовж століть правосвідомість і мораль нації, почуття справедливости, глибоко закорінені в надрах душі народу та в його традиційних політичних, релігійних, культурних і соціальних інститутах.

Людина повинна бути в центрі уваги державної влади, а її права і свободи та всебічний розвиток її творчих сил — гарантовані законами. Гармонійне поєднання індивідуальних і суспільних зусиль в умовах вільного державного життя скріплюватиме ріст і силу української нації в усіх виявах її внутрішнього життя і в міжнародно-національному творчому змагу. Гарантуючи рівні права та громадянство етнічним меншинам в Україні, мусимо втягнути їх у державотворчі процеси. Залишаючи в державно-адміністративному апараті тих службовців і колишніх членів компартії, які не мають за собою антинаціональних чи антилюдських провин, мусимо поставити під суд злочинців, народовбивців та зрадників.

Нині в Україні потрібне духове, ідейне, етичне оновлення людини. Наше розуміння обов'язків і прав одиниці впливає із вищих категорій, добра не лише людини, але також добра нації та родини; наша ж націоналістична правовість виходить із джерел, накреслених

у «Руській правді», в «Литовському Руському Статуті» та в кодексі, зібраним у «Права по котрим судиться», де наші правні норми не мали кари смерти, відсутнє було невільництво і родина-спільнота переважала над егоїзмом одиниці.

Російська правна система нищила родину, національну спільноту в ім'я отарної громади, на словах — в ім'я безнаціонального пролетаріату, а насправді — в ім'я російських інтересів. Вона розбила селянство, як соціально-економічну верству, підвалину і забороло біологічного та морального здоров'я нації.

Російське окупаційне законодавство в Україні, яке суперечить правосуддю та правовим традиціям української нації, повинно бути тотально скасоване.

В українському правному кодексі та в правосудді мусить усіх зобов'язувати рівність перед законом.

Особливою опікою повинні бути забезпечені родини борців проти большевизму, засланців, в'язнів, військові інваліди.

Охорону й оборону держави проти внутрішніх ворогів повинні перебрати на себе суд і нормальна поліція. Повинні бути встановлені окремі правні норми на випадок виняткового стану.

Система владопобудови, державний устрій мають забезпечити людські вольності, соціальну справедливість, участь у владі всіх прошарків народу, передбачити страйки, але краще було б запровадити такий державно-політичний та соціально-економічний устрій, в якому страйки були б зайвими. В парламенті повинно бути забезпечене представництво всіх прошарків суспільства: селянство, різного роду професійні групи, робітництво.

Суть державного устрою повинна бути в можливо найкращій розв'язці проблеми влади, її організації. Законодавча влада повинна мати дві палати — перша політично-партійна — послы від політичних партій, на основі відносної більшості, а друга, соціо-політична — послы від продуктивних верств (не лише з акцентом на матеріальну продукцію, але й на духову творчість). До другої палати повинні також увійти представники Церков та репрезентанти літератури й мистецтва.

Державний лад мусить виростати з духовости нації, а джерелом влади мусить бути народ-суверен. Основний Закон (Конституцію) схвалюють Установчі Збори. Він нормує державне, політичне, суспільне, соціальне та економічне життя, творитиме основи правопорядку, уточнюватиме обов'язки та гарантуватиме права одиниці і спільноти.

Ми за триподіл влади: законодавчу, виконавчу і юридичну (судову). Голова Держави, вибраний прямим голосуванням, — це найвищий репрезентант влади в ній. Уряд повинен бути творений та організований тією політичною силою, яка здобуває у виборах передбачену Основним Законом і виборчим правом більшість, а меншість творить опозицію. Місцеві органи влади повинні бути побудовані на принципі

самоврядування, що створить необхідні передумови для вияву державотворчої ініціативи громадян.

Державна адміністрація повинна бути побудована на основі професійної кваліфікованості, а не за своєю політично-партійною приналежністю. Суд і прокуратура мають стояти на сторожі правопорядку в Українській Державі. Всі суди незалежні і підлягають тільки законам держави. Головний Прокурор, покликаний Головою Держави і затверджений першою палатою Парляменту, стоїть на сторожі зберігання законів. В Українській Державі повинні бути забезпечені всі умови для вільного розвитку всіх віровизнань і релігійних організацій. Українська Держава повинна сприяти патріяршому завершенню наших Церков (один Патріярхат).

Суверенність Української Держави, інтегральність території та свободи її населення захищатимуть Українські Збройні Сили, а тому треба якнайскоріше подбати про розбудову української армії і забезпечення її наймодернішими військово-технічними засобами. Військова повинність — обов'язок всіх здорових мужчин, жінки — на добровільній основі. Найвищий керівний чинник наших збройних сил — Державна Оборонна Рада, очолена Головою Держави.

Поліція, прикордонна сторожа діють на основі Основного Закону та інших відповідних законів. Права поліції повинні бути обмежені виразними законами, при тому можна б взоруватися на західні норми.

Для забезпечення інтегральности території і державного суверенітету Україна повинна входити в політичні та військові союзи з державами, інтереси і безпека яких будуть сходитися з інтересами і безпекою України.

Українська нація століттями була наражена на знищення нашої культури, тому нині існує потреба розбудови справжньої української культури, відбудови історичних національних і релігійних пам'яток. Потрібно обов'язково забезпечити свободу творчості і розвитку в ділянках науковій, мистецькій, літературній, скріплювати культурні взаємини із іноземними країнами. Українська Держава має забезпечити і допомагати матеріально культурним діячам, дбати про підготовку нових кадрів, а також забезпечити національним меншинам в Україні право і спроможності для плекання їхньої національної культури. Народня освіта має бути для усіх громадян, їхніх дітей, а Українська школа — національною не тільки за мовою викладання, а й за змістом.

Народне господарство України має бути основою сили, росту і могутности української нації в Українській Самостійній Соборній Державі і запорукою її повної політичної незалежності. Замість вирвати Україну з промислово-господарських вузлів, пов'язаних з імперськими структурами, що їх перебрала Росія і які працюють на неї, у травні підписано в Москві договір, який ще глибше занурює Україну в залежність, і знову ставить під загрозу її економічну суверенність. Народ України через нестримну інфляцію купона-

ларбованця і одночасне зниження купівельної спроможності опинився на межі зубожіння, а командно-адміністративні сили колоніального режиму стоять бар'єром на шляху приватизації. Націоналістична концепція власності є за мінімум удержавлення власності, за максимум уприватнення і кооперативну власність. Тепер в Україні поступово мусить довершитися перехід у приватну власність засобів виробництва, забезпечення права спадковості і відкинення всього колективістського. Треба обмежити найвищу межу зисків — таким чином усувається сама причина до страйків, але право на страйк мусить бути забезпеченим, як легальне право робітника проти можливої кривди.

Особливо відповідальну роль в житті нації має жінка. Жінка — це, передусім, мати, вихователька молодого покоління і основа родини. Тому в Українській Державі позиція жінки в суспільстві і її праця мусять бути забезпечені окремим законом. Через Охорону Народного Здоров'я забезпечимо всебічне зміцнення фізичних та духовних сил українського народу загалом і кожного громадянина зокрема. Тут мусить бути гармонійне поєднання державної, громадської та приватної ініціативи.

В основу української зовнішньої політики кладемо принцип орієнтації на власні сили. Справжніми союзниками України можуть бути лише ті народи, які визнають конечність існування Української Незалежної Держави. Українська Держава — територіально, населенням та економічним потенціалом європейська потуга — повинна стати партнером у міжнародних відносинах держав Європи і світу з рівноправною участю в політичних, економічно-торговельних і культурних інституціях, для нормування і забезпечення мирного співробітництва.

Після розвалу ССРСР та постанови незалежних держав на території колишньої советсько-російської імперії, зокрема України, яку Захід вважав «невід'ємною» частиною «Русі-Росії», західні політичні кола, громадськість та їх інформмедії зазнали інформ-політичного шоку, адже ще донедавна існувала для них партнерська, хоч і ворожа надпруга Росії, з якою їм доводилося пактувати, і раптом одноцілого довголітнього партнера не стало, його місце зайняли окремі самостійні держави.

Західний світ, з одного боку, був вдоволений, що агресивна загроза перестала існувати, а з другого — заскочений новою політичною ситуацією. І хоч західні держави були змушені визнати існування України та інших держав колишнього ССРСР, проте всі ці процеси вони трактували в аспекті перехідної тимчасовості. Надії покладали на Співдружність Незалежних Держав (СНД) як зав'язь нової, об'єднаної у велику федерацію демократичної Росії. Саме тому західня політика була звернена в бік Москви, а Україну та інші самостійні держави трактовано як підрядні країни.

І щойно останні конфліктні події в Росії, зокрема загроза загибелі молодій, слабкій російській демократії і небезпека утворення

тоталітарного, агресивного до Заходу ладу, змусили західних політиків переосмислити своє ставлення до нових самостійних держав, а в першу чергу — до України.

Наскільки позиції Заходу до України зміняться на краще — покаже найближча майбутність. Наразі чимало західних політиків уже дещо іншими, не «всеросійськими», очима починають дивитися на сучасну незалежну Українську Державу, бачити, що саме Україна може бути їхнім надійним партнером. Такі зміни можна спостерігати головню в західній пресі.

Появляються щораз то більш критичні голоси щодо Москви. В газеті «Індепендент» директор Королівського Інституту Міжнародних Взаємин в Англії критикує Захід за те, що замість того, щоб економічно допомагати новим державам, він не протиставляється московському прагненню бути спадкоємцем імперії. «Захід мусить ясно сказати росіянам, що часи імперії безповоротно минули. Росія вмішується у внутрішні справи Грузії, Вірменії, Азербайджану, Таджикистану, нібито захищаючи свої інтереси, залишає військові російські з'єднання в балтицьких державах нібито для оборони місцевих росіян, хоча опіка над етнічними меншостями належить міжнародним інституціям». А нещодавно у Ванкувері Ельцин звертався до ООН з проханням надати Росії право здійснювати ролю миротворця на теренах усього колишнього ССРСР. Останньо на сторінках західної преси — «Файнаншіал Таймс», «Дейлі Телеграф» і «Франфуртер Альгемайне Цайтунг» — опубліковано низку статей з критикою сучасної російської політики.

Частина західної преси піддала критиці фінансові ін'єкції сімки індустріальних держав у збанкрутовану російську економіку, вважаючи, що ці суми пропадуть у пралісі номенклатурної бюрократії, поглиблять імперські амбіції і тиск на Україну та інші держави СНД, з метою підпорядкувати їх Росії. Як доказ того, наводять нещодавню заяву російського уряду, для якого головним завданням є змусити Україну підпорядкувати Росії усю ядерну зброю, розміщену в Україні, посилаючись на спадкоємні права ССРСР та домовленості із США. Лише тверда українська постава, дещо захитала американські вимоги до України підписати антиядерні домовлення та передати ядерну зброю в руки Росії. Україна є за без'ядерний світ. Ми за без'ядерну Україну, але... в без'ядерному світі!

Покищо Україна є ядерною державою. Досі вона не порушила жодної міжнародної юридичної норми. Для повного ядерного роззброєння України за нинішніми цінами, згідно з заявою 3 квітня ц. р. міністра екологічної охорони Юрій Костенка, потрібно близько трьох мільярдів доларів.

А тим часом відсутність військ... доктрини і закону про проведення військової реформи, статутів і цілеспрямованої політики є причиною, що до цього часу національна ідея, ідея національного відродження не стала домінуючою в українській армії. Лише 30 від-

сотків офіцерів висловилися за готовність вірно служити незалежній Україні.

Треба перейти до конкретних кроків реорганізації наших Збройних Сил і до організації наших Військово-Морських Сил. Постійне втручання у керівництво флотом з боку головного командування Військово-Морських Сил Росії, висилка Москвою кораблів з громадянами України у регіони збройного конфлікту між Грузією і Абхазією, створення в Севастополі центру спецпропаганди, скерованої проти української держави, вимагає рішучих протидій.

Від Криму залежатиме, чи буде Україна морською державою. Розв'язання цього питання вирішує питання володіння Чорноморською флотом. Щодо військової адміністрації, то вона на українській землі має бути українською! Осягнути це можна тільки обравши новий парламент, замінивши старі номенклатурні кадри президентської влади, правоохоронні органи усіх рівнів і Кабінет Міністрів.

На Україну і на членів СНД йде постійний натиск Росії, щоб їх міцніше закріпити в СНД і зробити тотально від неї залежними. Коли до того додати тиск західного світу на Україну, а головню США, які хочуть бачити в СНД збереження в демократизованому виді СССР, то для України найбезпечніше буде вийти з СНД і поставити цілий світ перед доконаним фактом, як це зробив український народ на своєму референдумі 1 грудня 1991 р.

Підписання Україною 28 квітня ц. р. документів про створення постійно діючого Секретаріату СНД, прямування до економічної інтеграції, формування спільного ринку — це ніщо інше, як інтегрування України в імперську структуру. Також треба не забувати і про заяву голови Верховної Ради Білорусі Станіслава Шушкевича, що «всі учасники зустрічі висловилися за створення митного і банківського союзу, введення в обіг єдиної наднаціональної валюти для взаємних розрахунків». Проти таких союзів ми рішуче протестуємо і ми за негайний вихід з СНД!

Ми глибоко переконані, що наш націоналістичний рух (Організація Українських Націоналістів) є спроможний сконсолідувати політично український світ і змобілізувати всеціло народ на державне будівництво. Ми є за співпрацю всіх національно-демократичних сил народу проти комуно-імперських і до того будемо цілеспрямовано змагати, бо свято віримо, що це єдино правильний шлях. Пам'ятаймо, що лише опираючись на свій народ, зможемо відстоювати права української нації на самостійне державне життя у дружній гармонії з народами світу.

Київ, 2 липня 1993 р.

Петро ДУЖИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЗА СУВЕРЕННУ ДЕРЖАВУ

На історичних скрижалях України записано чимало історичних подій. Однією з них є Всеукраїнський грудневий референдум 1991 року, яким наш нарід перед усім світом заманіфестував свою непокитну волю: не погубити і не скніти в ярмі московсько-більшевицької імперії, а жити повноправним самостійним державним життям. Не вникаючи в суть справи, дехто вважає, що сталося це в наслідок розвалу імперії і без кровопролиття. А насправді це не так: ідея української державности коріниться у далекому минулому, а за її торжество пролито море крові.

Передусім слід звернутися до творчої спадщини нашого Національного Пророка — Тараса Шевченка, якого український націоналістичний рух вважає своїм духовим батьком і найголовнішим ідеологом. Понад півтора століття тому пролунали його слова: «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля». Під словами «своя хата» — треба розуміти незалежну, свою, українську державу. Поетові слова не прозвучали марно. Боротися за вільну Україну, за українську державу понад сто років тому на могилі Шевченка поклялися молоді українські патріоти, покликаючи до життя першу націоналістичну організацію — Братство Тарасівців.

Визнаючи націю найвищою і найціннішою суспільною структурою та приймаючи це визначення за головну ідеологічну основу, українські націоналісти для підсилення тієї основи внесли аксіоматичне твердження, що єдиним ефективним гарантом не тільки розвитку й процвітання, але й самого життя нації є Суверенна Соборна Українська Держава.

Народжену в вогні та бурі революції (1917-1920 рр.), українську державність потопили в крові московсько-комуністичні ватаги — спадкоємці білого російського імперіялізму. Українські національно-визвольницькі сили були в той час ще доволі слабкі, щоб поставити належний спротив навалі червоних окупантів, бойову оборонність України послаблювали внутрішні сум'яття, отаманщина, врешті, легковірні сподівання на заманливі обіцянки відроджуваної під багрянистим кольором російської імперії. За все це Україна заплатили ціною багатомільйонних жертв — штучно організованим голодомором, депортаціями, нищенням духових і матеріальних надбань.

І саме тепер, коли чітко проявилася поляризація політичних сил в Україні, коли проти носіїв державної суверенності України підіймають голови неокомуністи, завуальовані ортодоксальними соціалістичними закликами, коли докладають всіх зусиль, щоби вдруге втягнути Україну в імперське ярмо, — виникає крайня, життєва необхідність: дати відсіч ворогам.

Суверенна Українська Держава — життя України; Україна в лабетах імперіялістичного хижака — це смерть!

На сторожі життя України стояли українські націоналісти, не шкодуючи власного життя і віддаючи його за неї. Боротьба за Суверенну Українську Державу стала змістом життя українських націоналістів, які понад шістдесят років тому проголосили свою першу заповідь: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї!». Ця найголовніша заповідь, що зберігає риси святочного приречення та військового наказу, освічувала шляхи борцям за волю України.

Життя змушує нас реально дивитися на світ: нема раю на землі, і не побудує його імперська знать. Російсько-большевицькі імперіялісти обіцяли побудувати рай, а збудували пекло, і цього ніхто не сміє забути. Невже забудькуватістю страждають ті, хто ще і сьогодні покладає надії на послідовників кривавого Леніна та Сталіна? Невже довіряють тим, які завтра обіцяють підкинути шмат гнилої ковбаси, а післязавтра погонять у концтабори й у закутини вічномерзлого крайсвіту?

Мусимо усвідомити, що національна доля України не завжди була й сьогодні не є достатньо доброзичливою для українського народу. І в сиву давнину, і в роки недавньої минувшини, і до сього часу шлях до осяйної мети надзвичайно важкий, терням устелений, рясним потом скроплений і кров'ю политий. Верстання цього шляху — це не легковажна прогулянка, а наполеглива й затяжна боротьба за саме існування. У короткомислячих, які не дбають про духові якості, про майбуття народу, а про власну вигоду й наживу — виринає думка: яким чином, виминаючи роз'юшені морські буруни, наш національний корабель довести цілим і неушкодженим до спокійної, щедрої та тепловіями окутаної пристані? І тут настирливе питання їх душі бентежить: а де ж та благословенна пристань, та чи й узагалі така пристань десь у світі існує? Ентузіястам блаженного пошуку доводиться гірко розчаруватись, бо ж і на краю світу немає казкового Ельдорадо, немає обіцюваного большевиками раю і заспокійливого безтурбоття теж немає. В поті чола треба працювати на хліб, на свій хліб, а не надіятися, щоб трудівниками зароблений хліб розподіляв кремлівський сатрап. Хай усе, випущене в Україні, йде для забезпечення народу!

Наша пристань — це Земля Українська, Богом дана земля, — розположена на грані Сходу й Заходу, грозами запеклих боїв

овіяна, колісницями диких орд зорана, кістками синів і дочок України всіяна. На ній нам і нашим прийдешнім поколінням вікувати, на ній давати відсіч шукачам легкої наживи, на ній будувати благословенне Богом майбуття.

Найпекучіше питання сьогодення: як будувати Суверенну Соборну Українську Державу? Відповідь на це дає український націоналізм. Згідно з найсправедливішою засадою, прийнятою українською націоналістичною теорією, про те, що кожний, хоча б найменший, нарід має право побудувати на своїй національній території свою власну незалежну державу, — на наших Українських Землях має бути Держава Українська, оскільки це предківська земля, а за Українську Державу на тій же землі боролися і кров проливали не росіяни, не поляки, не угри та інші — а лише українці. Аналогічне явище: Франція є французькою державою, Німеччина — німецькою, Польща — польською і т. д., а Україна має і мусить бути Українською Державою. Зовнішні та внутрішні вороги української державности висувають вимогу розчленувати Україну за федеративним принципом, надавши окремим областям автономію, одним словом — поділити Україну нібито для заспокоєння етнічних меншин, які мешкають в Україні. А фактично — це перші кроки до ліквідації української державної самостійности і втягання України в імперське ярмо.

Етнічні меншини, які проживають в Україні, мають своє глибинне коріння в інших краях, наприклад, у Росії, Польщі, Угорщині тощо, де корінне населення має свої національні держави, — Росію, Польщу, Угорщину. В Українській Державі ніхто етнічних меншин не обмежує. Будучи лояльними до української державности, етнічні меншини в Україні мають усі права нарівні з українцями.

І в той час дуже дивно, що держава більше уваги приділяє етнічним меншинам, а менше — українському народові. Чи нормальним можна вважати те, що держава не піклується про тих українців, яких большевицька окупаційна влада депортувала далеко поза межі України? Чому не допомагає їм повернутися на рідні землі, але надає таке право німцям, які ніколи не були громадянами України, щоб вони переїздили із Сибіру та Казахстану у південні області України і тут поселятися компактними групами? Чому громадянськими правами не можуть користуватися ті українці, які через жакливі умови, створені большевиками, були змушені покидати рідні землі й іти на чужину? Ті державні, політичні та громадські структури, які не стають на захист свого народу, втрачають у нього довіру й не мають рації існування.

Наголошуючи на тому, що розбудова й добробут нації здобувається боротьбою за національне та соціальне визволення, українські націоналісти підкреслюють, що в ідеалі національно-державної суверенности знаходиться не лише ідеал політичної волі, але й

ідеал соціальної справедливості. Держава, влада якої не в змозі розв'язати економічні проблеми і не може поставити на відповідну висоту питання соціальної справедливості, залишається хисткою і неутвердженою. Економічні питання ніколи не втрачають своєї вагомості, проте пріоритетне місце відводиться питанням політичним.

Будування Суверенної Української Держави продовжуватиметься тривалий час, адже треба усвідомити, що і царська Росія, і її наступниця московсько-більшевицька імперія завдали нашої Батьківщині велетенських ран. Досить сказати, що червоні можновладці дивилися на людей, як на бездушних «вінтіков», поставлених під нагляд партійних посіпак, підкорених московським гавляйтерам. Командно-адміністративний апарат довів людей до абсурду, до рабства. Цівіс советікус — (*civis sovieticus*) — це жалюгідний раб найгидкішого пошиву, бо коли давній раб усвідомлював своє рабське становище, то советський раб вигукує, що він найщасливіший у світі.

Не перевелися й досі раби такого покрю і в Україні. Бо як інакше назвати гомункулюса, який, шукаючи особистого щастя, призабувши голодомор і знущання червоної Москви над Україною, силоміць преться до тієї ж Москви, до відновлення людиноненависницької імперії? До тієї злочинної потвори, що винищувала українців, не минаючи навіть наших славних кобзарів?

Боротьба за суверенну Україну — це безжальне нищення культу рабства.

Боротьба за суверенну Україну — це будівництво родини на найтривкіших основах. Кожна українська родина — це національна твердиня, кузня життя і виховання нових поколінь, окриплених високою духовістю.

Будування Суверенної України йде в парі з моральним оздоровленням усього народу.

Тільки сильні духом виходять на вищі щаблі існування, розвитку та суверенітету.

Київ, 2 липня 1993 р.

Роман ЗВАРИЧ

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА НОВОМУ ЕТАПІ

Коли мова про націоналізм, то різні люди вкладають в це поняття свій власний, проте здогадний зміст, визначаючи його всякими прикметниками, а то й негативними ярликами. Дехто говорить про «демократичний» націоналізм; а дехто — про «інтегральний». Дехто наголошує так званий «ліберальний» характер націоналізму; а дехто — якийсь там «авторитарний». Ми будемо користуватися лише одним прикметником щодо націоналізму — *український*, тобто йтиметься про політичний рух, який спирається на певні чіткі ідейно-політичні закладки:

— це, насамперед, принципова засада, що універсальні ідеали *свободи й справедливості* повинні лягти в основу суспільного ладу, як на міжнародньому рівні, так і на державному;

— це визнання, що кожна нація, як думка Бога, як найвища органічна спільнота, може здійснити свою волю до життя й влади лише у власній суверенній державі;

— це образ справедливого й вільного світопорядку, побудованого не на якомусь понаднаціональному, по суті колоніальному, принципі великодержавних структур, а якраз на тривкому фундаменті взаємного визнання прав кожного народу на державну самостійність на засадах паритетної рівноправності;

— це тверде переконання, що кожна людина, як Богоподібна істота, може вдосконалити їй притаманну волю до Добра й Справедливості лише в суспільно-відповідальному житті у вільній, державній спільноті;

— це розуміння, що кожна людина родиться із невід'ємними правами та свободами, що їх вона може втілити, як громадянин власної держави, якої, згідно зі законами, вона є співвласником;

— це принцип, що єдина легітимна форма держави — така, в якій суверенітет забезпечено *за народом*, в якій не людина, а *закон* править та в якій громадянство, з усіма пов'язаними із цим правами й обов'язками, розподіляється без огляду на етнічні, релігійні, статеві, чи расові відмінності;

— це обов'язок ставити інтереси держави понад вузькі інтереси партії, добро нації понад розкладове т. зв. «добро» однієї класи чи верстви;

— і врешті-решт — це готовість бути співвідповідальним, разом з іншими прогресивними силами людства, за долю всієї Землі, її екологічного балансу та за те, щоб грядучі покоління були звільнені від страхітливої перспективи тотального ядерного винищення.

Тривалість кожного політичного руху залежить від його спроможності відчувати потреби часу та відповідно до цього здійсню-

вати свої програмні цілі. Інакше політична організація стає щораз більш відсталою, замикається сама в собі, залишаючись відірваною від суспільного життя. Догматичність, ортодоксальність, вождизм, безкритичність, ідейне закостеніння, організаційна ксенофобія, пропагандивна бомбастика, галаслива фразеологія — оце найнебезпечніші вороги кожного політичного руху, особливо революційного. За ними, звичайно, хорониться інтелектуальна безплідність, вольова інертність, страх перед майбутнім, духова й моральна плиткість та нездатність критично себе і свою роллю в суспільстві оцінювати.

Ідейна динаміка скоро втрачається, коли вимагають від кожного носія ідеї сліпого наслідування якоїсь згори подиктованої «лінії», а не приділяють достатньої уваги необхідності вирощувати певні духові, моральні та політичні цінності, які лягли в основу даного руху. Догматичність породжує аморфність думки та стереотипність у поведінці в членів, і замість яскравих особистостей в такій організації збираються сіренькі, безідентичні тіні одного запрограмованого прототипу. Динамічність кожного руху залежить від його спроможності діяти в атмосфері живої, критичної ідеології, що вимагає, особливо від провідного активу, здатності критично переоцінювати та переосмислювати навіть найосновніші засади. Не потрібно від ідеології втікати, як це робить дехто із сьогоднішніх партійних лідерів-прагматиків. Але також дуже шкідливо ставитися до ідеологічних засад, як до такого собі незмінного політичного «Корану», де вичислено готові рецепти масового споживання.

Це все нам треба пам'ятати, бо після проголошення Акту Державної Незалежності України 24 серпня 1991 року, український націоналізм опинився на роздоріжжі. Декому хотілося б потягти його на невластиві йому позиції, відкинувши притаманний націоналізмові демократизм, наголошуючи натомість авторитаризм, расизм чи ненависницький шовінізм. Український націоналізм буде прогресивним і конструктивним чинником у розбудові Української Держави, якщо, формулюючи свої політичні пріоритети, він орієнтуватиметься на ті духові, моральні та політичні первні, на основі яких він постав і які плекалися протягом століть у глибинних надрах нації. Тому слід назвати ці первні, щоб за змінених умов можна було проаналізувати їх знову в критичному дусі та зробити відповідні висновки.

Виходячи з того, що новітня доба історії — це епоха нації, український націоналізм ставить у центрі справедливого й вільного світопорядку право кожного народу на державну самостійність і суверенність. Тому рухи чи ідеологічно-політичні орієнтації, які заперечують це право одного чи більше народів або які проповідують територіальну експансію на етнографічні землі іншого народу, вже не можуть уважатися націоналістичними. Всякі теорії, що пропагують національне ненависництво, ксенофобську винятковість, антропологічну чи кровну вищість, національну фобію, шовінізм чи расизм, не мають нічого спільного з націоналізмом, навпаки — вони знаходяться у діаметральній протиставленості до нього. Їх навіть не вільно вважати якимсь «екстремним» видом націоналізму, бо вони виходять з позицій імперіялізму чи фашизму.

Важливе місце в ідеології націоналізму посідає не лише визначення поняття нації, але й певне розуміння сутності людини й осмислення її ставлення до спільноти, з чого випливає націоналістичний образ суспільного ідеалу. Якраз на цьому тлі спалахнула надто емоційна дискусія в деяких колах нашого політично ще незрілого, гіпертрофізованого суспільства. Публіцистика та виступи деяких політичних активістів в Україні нагадують якесь дивовижне змагання, в якому кожен наче б намагається доказати, що він з усіх найбільший націоналіст. Ці новітні лжепророки виводять різні теорії про націю, конкуруючи між собою максималізмом своїх висловлювань, в наслідок чого взагалі заперечується людина, її місце в спільноті, її права та свободи і її призначення бути творцем нової дійсності.

Український націоналізм завжди доводив, що передумовою усунування людини є державне усунування її нації, що людина удосконалює притаманний їй потенціал і стає повноцінною суспільною особою через свою приналежність до вищої органічно-духової спільноти, якою є нація. Слід однак поставити сьогоднішнім «ультра-націоналістам» таке запитання: оскільки кожна нація складається насамперед з *людей*, тож чи може вона виступати суверенним чинником, навіть в умовах укріплення її державної власнопідметності, коли людина в тій же державі зведена до обезвласненого від влади статусу, коли в такій авторитарній державі вона не може користуватися елементарними людськими свободами і коли вона не має конкретних, законом забезпечених можливостей включитися в законодавчі процеси, хоч би через її відпоручників, в чому взагалі виявляється принцип суверенності в державі?

Чимало хто із сьогоднішніх націоналістичних активістів доводить, що в Україні потрібно увести авторитарний лад, бо, мовляв, без сильної влади неможливо завести порядок в державі. Такий підхід не враховує одного засадничого принципу в політиці: авторитарні політичні системи не обов'язково позначені сильною владою. Звичайно буває якраз навпаки. Український націоналізм доводить, що основою державного суверенітету може бути лише усунування народ, який творить законодавчу владу через своїх вільно обраних відпоручників. Для того, щоб народ міг творити сильну основу владобудови в державі, він мусить мати нагоду виступати як суверенний, політично зрілий чинник в політиці. Це вимагає виховання людей високого рівня політичної культури в суспільстві. А кожний авторитарний режим натомість ставиться до народу, яким він керує, як до звичайного знаряддя, що його потрібно постійно мобілізувати відповідними пропагандивними засобами, а інколи й засобами терору, який потрібно держати в обезвласненому, задурманеному, навіть злюмпенізованому стані.

Український націоналізм у своїй запроєктованій державній концепції акцентує не тільки порядок, а насамперед — *свободу*, наголошує не тільки добробут, а особливо *справедливість*, бо ми переконані, що саме за вільного та справедливого суспільного ладу постануть передумови для забезпечення державного порядку та економічного добробуту українського народу.

Не авторитарна система, а система демократичного управління, система справжнього *народовладдя* забезпечить повний розвиток творчих сил української нації та української людини, громадянина Української Держави, бо лише в такому суспільно-політичному ладі народ може виступати як управнений до влади суверен. Український націоналістичний рух спільно з українським народом вів криваву, героїчну боротьбу не для того, щоб той же самий народ опинився у відчуженому від влади статусі. *Держава має стояти на службі народу, а не навпаки*. Така держава, яка постає з народу та для народу, не твориться за диктатом із центру, але з волі всього народу. Такий спільний Собор Духа треба будувати не лише по вертикалі згори, але насамперед *по горизонталі — з низів*.

Із розвалом советсько-російської імперії та постановням на її руїнах незалежних, національних держав прийшов кінець не лише найбільшій людиноненависницькій системі уярмлення в історії людства, але й скрахував старий, неоколоніальний світовий лад, який був опертий на упривілейовані інтереси кількох ядерних надпотуг, одним із співархітекторів якого була імперіялістична Москва. Немає сумніву, що однією з найпрогресивніших рушійних сил у прагненні людства до більше справедливого та вільного світового ладу була і є Україна, бо в нею веденій визвольній боротьбі проти російської імперії був запроєктований цей новий світовий порядок. Він будуватиметься не на основі «взаємного ядерного шантажу», як досі, а на святому приреченню всього волелюбного людства виступити проти цього лихого засобу масового винищення. Це найголовніша передумова виникнення тривалого миру та стабільності у світі.

Не шантаж, не розподіл світу на неоколоніальні «сфери впливів», не великодержавне залякування, не погорда сильніших перед слабкішими, а взаємна пошана до прав кожного народу на державну самостійність на засадах паритетної рівноправності; розуміння, що все людство збагачується, коли нації вносять свій унікальний вклад до світової культурної скарбниці; зобов'язаність кожної країни, особливо економічно багатших, допомогти злиденнішим, згідно з вимогами справедливості; заперечення всіляких форм визиску людини людиною чи державою; і, врешті-решт, глибоке усвідомлення необхідності звільнення людства від примари ядерного Армагеддону. Ось головні риси візії майбутнього, яку проєктує український націоналізм. Тому слід повторити слова великого пропагандиста ідей українського націоналізму Петра Полтави: «ми пролог, а не епілог!»

Київ, 2 липня 1993 р.

Фрагмент з концерту «Верховіття Духу»

Другий фрагмент з цього ж вечірнього концерту

Петро ЛАВРІВ

УКРАЇНА ТА ПОНЕВОЛЕНІ РОСІЄЮ НАРОДИ

Те, що Росія — тюрма народів, визнавав перед Жовтневим переворотом у 1917 р. «вождь світового пролетаріату» В. Ульянов-Ленін. До захоплення влади він обіцяв поневоленням Росією народам право на самовизначення аж до відокремлення. Ставши правителями, петроградські наркоми визнали самостійність лише Польщі й Фінляндії. Стосовно України вони лицемірно визнали незалежність УНР ультиматумом від 4 (17) грудня 1917 р., але зразу ж звинуватили Центральну Раду в невизнанні советської влади в Україні. Яка ж у світі суверенна держава може визнавати чужоземні порядки на своїй території? До всього світу Ленін, Бронштейн-Троцький і їхні соратники звернулися з декретом про мир, землю, а до України — ультиматумом з вимогами права джунглів: повного підпорядкування їхній силі. Коли ж український уряд відкинув нахабні вимоги Петрограду, полковник Муравйов у січні 1918 року повторив похід князя Андрія Боголюбського на Київ у 1169 р.

Червоний імператор «всєя Руси» Ленін міняв тактику, спрямовану на збереження імперії, залежно від обставин. З його благословення син заможного селянина Ф. Сергєєв-Артем та інші большевики, серед яких переважали представники некорінної національності, проголосили 25 грудня у Харкові залежну від Російської Федерації маріонеткову УРСР, а через півтора місяця той самий Артем у тому ж Харкові створив Донецько-Криворізьку республіку, підпорядковану безпосередньо Росії і без українців у її уряді. Лише коли Ленін зрозумів, що відокремлення від України гірничо-промислового регіону, де співвідношення українців до росіян у той час становило 5:2, виявить справжню антиукраїнську політику большевиків, він перестав підтримувати донецько-кривбасівських сепаратистів.

Щоб задушити прагнення українського народу до самостійности, послідовники Леніна провели в Україні українізацію, виявили в ній і на суміжних територіях з переважно українським населенням (Кубань, Донщина) національно свідомий елемент і ліквідували його арештами й розстрілами в 1930-х роках. Усякий спротив гречкосіїв, які годували пшеницею Європу, ВКП(б) зломилася насильницькою колективізацією, засланнями заможних на Північ і за Урал. Щоб обернути працелюбний люд у жебраків і знизити його чисельність, Кремль провів на Україні, Кубані штучний пляновий голодомор 1932-33 рр. Коли два інші голоди (1921-22 і 1946-47 рр.) можна виправдати посухою у попередні роки, то великий голодомор, що скоїв близько 10 млн. селян, був проявом геноциду проти українського й деяких інших народів (греки).

Так само Сталін знизив наполовину чисельність казахів, заборонивши кочівництво. Півмільйона споконвічних табунників і членів їхніх родин утекли до Китаю, а понад мільйон загинуло на поритих льодовиками відрогах Паміру й Алтаю. Не пощадили кремлівські диктатори й інших, менш чисельних «іногородців». Тому не дивно, що на початку «великої отечественной войны» солдати Червоної армії масово здавалися у полон, сподіваючись на розсудливість німців. Затуманені ідеєю тисячолітнього райху, гітлерівці не використали можливості виграти війну, а НКВД, що жадав помсти, виселив з Криму татар, із волгодонських степів — калмиків, з Підкавказзя — чеченів, інгушів, балкарців, кабардинців. Як заявив на XX з'їзді КПСС генсек М. Хрущов, для переселення усіх українців не вистачило вагонів. ВКП(б) обмежилася облавами, арештами й масовими вивозами на Західній Україні в 1945, 1947, 1950 і проміжних роках.

У чому причина жорстокості членів імперського народу і яничарів-манкуртів у стосунках з іногородцями? Насамперед жодна з імперій не терпіла спротиву колоній, а Російська ж була жандармом Європи. Російська армія придушила повстання в Угорщині 1848 р., у Польщі в 1830 і 1863 рр., у 1916 р. царські козаки шашками стинали голови повсталих казахів. Так само, як піренейські конкістадори і північно-американські завойовники, російські, точніше, московські завойовники покорили й винародовили угрофінські, тюркські, монгольські, тунгуські й інші народи й племена. Ще на початку зародження Великого князівства Московського, в'ятичі й новгородські словени колонізували горішнє і середнє доріччя Волги, середнє і долішнє доріччя Оки, де жили угрофінські племена весь, меря, мещера, мурома, мордва, чемериси. З них залишилися понад мільйон мордовців, 640 тисяч марійців. З колись чисельної чуді ще живе кілька сотень воді, 750 осіб іжори, 8 тисяч вєспів, тільки ести (понад 1 млн.) сформували державну націю. Нащадок зниклих у Ленінградській області інгрів естонський капітан далекого плавання у Піщаному концтаборі в Караганді навесні 1951 р. вчив мене вимовляти специфічні англійські приголосні й позитивно оцінював наш визвольний рух.

Усі ці щойно згадані народи — кровні родичі «великого могутого русского народа», який з 9 мільйонів під час Хмельниччини збільшився у 18 разів, тоді як його «младший» брат, що народився принаймні на два століття раніше від «старшого» брата, зріс тільки в чотири рази. В жилах московитів, а від Петра I — великоросів, крім слов'янської крові в'ятичів, новгородських словен і полоцьких кривичів, тече кров усіх засимільованих і зденационалізованих племен і народів, яких хрестили й навчали церковної старослов'янської мови православні «батюшки», привезені з півдня (з Київської Русі), переважно болгарського походження. Те, що російська мова («великорусській язык») сформувалася на підставі староболгарської мови церковних книг, визнавали відомі славісти-академіки: Петер-

бурзької — А. Шахматов і Польської — Здзіслав Штібер. Тільки недавно советські академіки відкинули їхні висновки, тому що імперську мову треба виводити від народних говорів «древнерусского языка». Гіпотеза «древнерусского народа» так само штучна, як і гіпотеза «древнерусского языка». Її створили наприкінці минулого століття для виховання у школах амбіцій («руськіє торговці в X в. не платілі в Константинополі пошліни») і пошани до двоголового орла, герба Візантійської імперії, який увів у Великому князівстві Московському покоритель Новгородської вічової республіки Іван III. Він оженився з небогою останнього візантійського імператора Софією Палеолог, і таким чином Москва стала «третім Римом», а «четвертому не бивать». Насправді Велике князівство Московське було спадкоємцем монгольської Золотої Орди, від якої московські правителі перейняли принципи державного правління, право старшого брата, а народ — зневагу до старших, матюкання та чимало традицій, серед яких і нерівноправність жінки. Не будучи нащадком Джингізхана, великий князь московський Іван IV-Грозний, увійшов у світову історію як один з найжорстокіших тиранів, що їх знала земля. У російській історії він — покоритель Казанського й Астраханського ханства, а волзький козак Єрмак, посли якого цьому цареві били не тільки чолом, а й царством Сибірським, коштовними соболями, чорними лисицями й бобрами, став національним героєм. «Москва раділа, що Бог послав Росії нове царство» — пише російський історик С. Соловйов. Автор «Кратких очерков русской історії» Д. Іловайський хвалить фельдмаршала Шереметьєва, який «усміріл в 1706 г. і астраханських мятежников», князя Василя Долгорукого, який у 1708 р. «до основанія разоріл непокорних бунтовщиков на Дону». Так само розправлялися царські солдати з башкирами, калмиками й мордвою, які приєдналися до повстання, очоленого донським козаком Пугачем, прозваного Пугачовим. Соловйов радіє, що «в 1783 г. гнездо кримських разбойников сделалось для Росії безвредним, і Росія достигла на юге своїх (начебто Московія там панувала в X ст.! — П. Л.) естественних границ».

На початку XIX ст. хизацька імперія використала незгоду у грузинській царській родині й «присєднала» Грузію. 65 років тривала кавказька війна, «унізітельная борьба с хищными племенами», — пише Іловайський. У той же період імперія частково завоювала Кокандське й Бухарське ханства та створила в Середній Азії «особое генерал-губернаторство Туркестанское» з центром у Ташкенті. Під час турецько-російської війни 1806-12 рр. царська армія «освободіла», тобто прилучила до імперії Басарабію.

Треба визнати, що під час походу Наполеона «русский народ вполне обнаружил свой патриотический дух», але розправи з листопадним 1831 р. й січевим 1863 р. польськими повстаннями не можна назвати патріотизмом. Заяви вірнопідданських почуттів і готовності пожертвувати всім для боротьби із зовнішніми ворогами, під якими

історики розуміли повстанців, накладають відповідальність за геноцид проти іногородців на весь імперський народ. Герої Шипки й Плевни 1877 р. загинули не лише за волю Болгарії, а й за розширення впливу Російської імперії на Балкани. Щоб до них наблизитися, російські полководці два рази руйнували Запорізьку Січ, допомогли Польщі зліквідувати гайдамацьке повстання, а Австрії — угорське повстання.

Ленін облудливими кличами про мир і землю врятував імперію від розпаду. На обезлюднені голодом і виселеннями корінних мешканців землі України, Кубані, Казахстану, Криму, Підкавказзя й калмицьких степів, а також Прибалтики й Західної України, ринули маси жадібних поживитися чужим добром мешканців російських міст і сіл. Унаслідок «ленінської національної політики» КПСС у 1979 році частка росіян становила:

Казахська ССР	40,8%
Латвійська ССР	32,8%
Естонська ССР	27,9%
Киргизька ССР	25,9%
Українська ССР	21,1%
Молдавська ССР	12,8%
Туркменська ССР	12,6%
Білоруська ССР	11,9%
Узбецька ССР	10,8%
Таджицька ССР	10,4%
Литовська ССР	8,9%
Азербайджанська ССР	7,9%
Грузинська ССР	7,4%
Вірменська ССР	2,3%

До Львова, Червонограду й інших міст Західної України і Прибалтики прибули разом з інженерами прибиральниці, листоноші, двірники, чимало яких служило сексотами. Ніяк не забуду конференції бібліотекарів у системі Міністерства вугільної промисловості в Донецьку в 1970 рр., на якій одна бібліотекарка з Львівсько-Волинського басейну оповідала, як вона несе культуру в «шахтюрські посьолки, где местные жители верят в Бога і не хотят приобщаться к мировой русской литературе».

Хоча «батько» Сталін перед війною і критикував російський шовінізм, проте неросійські червоноармійці, які потрапили в німецький полон і формували свої відділи для боротьби з комунізмом, едналися з УПА. Навесні 1943 р. в УПА перейшли татари, потім кавказці й кубанські та донські козаки. 21-22 листопада 1943 р. під Житомиром у Першій конференції поневолених народів Сходу Європи та Азії узяли участь грузини, осетинці, вірмени, казахи, черкеси, кабардинці, азербайджанці, татари, чуваші, башкири, білоруси й узбеки. Вони згуртувалися для боротьби зі спільним ворогом і домовилися про контакти для одночасного виступу. Комітет поневолених народів мав організувати національні пов-

станчі армії. На жаль, у 1944-45 рр. повстанські відділи за межами УССР діяли тільки в Прибалтиці й Польщі. Вільний світ не допоміг УПА, й останні могики гинули, кидаючи собі гранати під ноги, у криївках, обложених відділами МГБ і МВД, на зламі 1950-60 рр.

З 1946 р. існує Антибольшевицький Блок Народів (АБН), у який об'єдналися білоруси, болгари, вірмени, грузини, естонці, казахи, латиші, литовці, словаки, туркмени, угорці, чехи, українські гетьманці й ОУН. У 1970-х роках до АБН приєдналися в'єтнамці й кубинці. Блок співпрацював із Світовою Антикомуністичною Лігою та Європейською Визвольною Радою.

Тепер, коли розлетілася імперія зла, її спадкоємиця — Російська Федерація, що захопила все майно, награване в колишніх колоніях, намагається відновити імперію. Як не заперечують це шахтарі Донбасу, але страйк, який паралізував промисловість України, інспірувала Москва. Він спрямований на відторгнення чотирьох гірничо-промислових областей України (Донецька, Луганська, Дніпропетровська й Запорізька, тобто — території колишньої артьомівської Донецько-Криворізької республіки). Наша Верховна Рада й Уряд досі не нав'язали тісних контактів із самостійними державами колишніх колоніальних народів. Щоправда, у багатьох з них уряди ще тяжіють до колишньої метрополії й готові поступитися деякими правами на користь СНД. Дух дагестанського імама Шаміля, вождя визвольної боротьби кавказьких горян 1834-59 рр., ще не оволодів кавказькими горцями. Покищо подивляємо героїзм Чечні. Україна, найбільша з усіх колишніх царських і большевицьких колоній, повинна стати взірцем для інших, уже самостійних, і тих, що борються за незалежність, народів. Спільна доля поріднила нас, і ми всі повинні об'єднатися у справжній союз чи інтернаціонал поневолених народів, де б ніхто не проголошував себе «старшим братом». І не лише на годинах історії у школах цитувати понівечене В. Леніним учення К. Маркса, що «не може бути вільним нарід, який пригнічує інші народи». Гордий заклик Першої конференції поневолених народів Європи й Азії «Воля народам! Воля людині!» зобов'язує нас до турботи про наших друзів і союзників у боротьбі проти свавілля.

Київ, 2-4 липня 1993 р.

*Ірина КАЛИНЕЦЬ,
Депутат Верховної Ради України*

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІЇ

На тлі розважань про політичне, економічне та соціальне становище України майже випадає з поля зору одна з найважливіших проблем, а саме — проблема морального відродження нації. Незважаючи на проголошену державність, ця проблема нині мало хвилює як з представників влади, так і вчителів, літераторів, філософів, духовенство. Даються взнаки все ще живі тяготіння до марксистсько-ленінських моральних і філософських антицінностей, zdeформована, радше zdegradovana особистість і така ж сім'я, ракові пухлини космополітичних мітів, обездуховлена яловість законів, писаних на російський імперсько-бюрократичний манір, духовий параліч нації, викликаний довготривалою окупацією, антиукраїнська політика ряду високих посадових осіб: значної частини Верховної Ради, президентської структури та оточення Президента тощо. В регnum діяболі — царстві сатани, в яке може перетворитись наша Батьківщина, існуватиме назва «Україна», навіть, не виключено, її малозмінена символіка. Та чи це дійсно наша «земля обітована», вимріяна літописцями, які з запалом біблійних пророків таврували зло і оплакували нещастя, послані нам «за гріхи наші», оспівана справжніми поетами, від Шевченка до Стуса, викарбувана ідеологами національного чину? А чи буде це просто треторядна, бананова держава, хоч і нашіптована атомними станціями, але із загнаним у резервації українським етносом, zdegradovanim від алкоголю, наркотиків, сніду, розпусти, дитячої і підліткової злочинності? За широкими плянами, галасливим самоїдством чи ж зумисне не хочемо бачити, як смердяча смертельна виразка розливається по тілі нації?

Шляхи уярмлення народів і націй опрацьовані давно і діють з давніх давен — удосконалюються лише методи їх прокладання і дії. Це шлях фізичного впливу: алкоголізм, наркоманія, проституція, злодійство, хабарництво і корупція. І шлях антидухового впливу: розтлінна література (зокрема, для неповнолітніх), нав'язування міжконфесійної ворожнечі, космополітизм і лжепатріотизм. Усе вкупі веде до деградації особистості і суспільства, паралічу влади і внутрішньої анархії. І весь букет маємо в наявності в нашому сьогоденні, одначе, сидимо мовчки, зачаровані балаганом, що подає себе на «високу європейську культуру» — воїстину: тубільці перед цяцьками Міклухо-Маклая. Прилавки наших крамниць і яток заповнили не лише низькопробні горілчані вироби (ще й зреклімовані начебто антирадіяційною дією), а й розтлінні видання про

всі види збочень. Характеризуючи Німеччину початку 30-х років, відома англійська письменниця Памеля Генсфорд Джонсон писала, що потік порнографії, який широким потоком линує у книжкові крамниці, мав мету змусити людину думати лише про задоволення своїх найнижчих бажань і тому затруднював об'єднання суспільно-свідомих людей у конкретну силу: «Це соціальна кастрація людей», — зазначила письменниця. І, мабуть, нашим «дуже сучасним» і «дуже модерним» видавцям такого роду літератури варто було б задуматись над позицією тих визначних діячів розвинених країн, для яких доля нації, її чистота і духовість мають найвищу вагу, бо означають єдину можливість вільного існування.

Паралельно з проблемою морального здоров'я нації, на яке нині чиниться такий шалений тиск, стоїть проблема здоров'я фізичного. «1991 рік, — зазначив у своїй статті ак. Л. Пиріг, — став для України роком, коли загальною смертю людей на кілька десятків тисяч більше померли, аніж народилося. . . А за перший квартал 1992 р. різниця між кількістю померлих і народжених була більша, ніж за весь 1991 р.»

Що ж, виглядає, ми взяли старт на вмирання! Л. Пиріг зазначає, що рання дитяча смертність нині досягає майже 50 відсотків. Розповсюдженість сифілісу за 1992 р. досягла 70 відсотків. З природженими вадами на світ з'являються в Україні 70 відсотків новонароджених. Нервово-психічні відхилення мають майже 40 відсотків школярів і 50 відсотків учнів ПТУ. За даними працівників Львівського науково-методичного інституту освіти, лише 18 відсотків дітей йдуть здоровими до школи, а закінчують її здоровими лише 3-4 відсотки. То ж з ким і для кого будуватимемо Українську державу? Хто оборонятиме її свободу, її право на існування? Додаймо до цієї жахливої картини ще факти про дитячу та підліткову злочинність (а вона значно помолодшала — нині вбивцями-грабіжниками стають 11-12-літні діти, такого ж віку дівчатка поступають на облік у вендиспансер) — і картина руйнації нації буде повною. Що ж, не випадково відомий російський шовініст-комуніст і україножер Невзоров порівнює нас з червоношкірими тубільцями американських степів.

Без сумніву, має рацію академік Пиріг, що найважливіше — «зміна психології людини-громадянина на всіх щаблях соціального становища в напрямі визначення життя й здоров'я найвищою цінністю, даною нам природою», отже, даною нам Богом, — під силу системі національної освіти. Та, щоб дієздатною стала система національної освіти, мусить діяти конкретна державна програма морального, духового і фізичного оздоровлення української нації. Одначе, в наявній нині ситуації сподіватись на неї марне — задля красного слівця нам, може, й подарують якусь паперову програмку, щоб засліпити нам очі новою ілюзією «державного життя» і доброчинної президентської влади. А насправді на Україну йде шалений наступ, добре спрограмований, добре продуманий, наступ моральної деградації нації і її знищення, не менш страшний (а, може, й більше), ніж наступ ворожої армії. Тому не тішмо себе ілюзією порозвішу-

ваних по Україні синьо-жовтих прапорів та тризубів — фактично, українській нації таємно оголошено війну.

У планах міжнародно-злочинного бізнесу Україна має стати одним з основних ринків збуту наркотиків. Можна говорити, що наркобізнес вже нині досить успішно просувається по Україні.

Закорумпованість представників владних структур, капітулянтська позиція Президента та його оточення, що нищать навіть ідею України, їхня готовність іти на співпрацю з будь-якими іноземними структурами, що вимахують конвертованим сіном, вже стали притчею во язицех.

Гортаючи програми претендентів у президенти різних партій і рухів, у жодній не знайдемо програми подолання моральної кризи, в якій опинилася українська нація. Зрештою, й сама українська нація не стала в центрі уваги ні згаданих програм, ні нинішніх законодавчих актів, внаслідок чого сам термін «незалежність» набув розпливчатого, невиразного значення. Незалежність від кого й від чого? Якщо йдеться про комуністичний режим, то зміна режиму аж ніяк не запорука національно-державної незалежності, тому результат такої невизначеності вже маємо нині, коли відроджується, а радше вилазить з не надто завуальованих сховків компартія і під самоназвою «КПУ», і під назвами інших політичних і громадських організацій: соцпартія, партія труда, різні «общества» тощо. Невизначеність програм — а скуди слід віднести й програми депутатів різних рівнів — унеможливила проведення чіткої кадрової політики — першого і чи не найважливішого етапу становлення дійсно незалежної держави. Адже йдеться про кадрову політику в усіх галузях суспільного життя: від керівних кадрів — до освітянських, військових, судових тощо.

Хто ж нині мав би взяти на себе завдання розробити і втілювати в життя програму оздоровлення нації через постійний тиск на структури влади, тобто через постійну і послідовну боротьбу? Запевне, така організація, члї члени готові на самопожертву й самовідданість, запряжені на найжорстокішу боротьбу в ім'я щастя українських дітей. Люди високоморальні, тверді в духовних принципах, самокритичні, не жадні легкої наживи, непіддатливі на спокуси «західнього раю» та його оманні догми.

Українські націоналісти мають досвід боротьби в умовах підпілля та збройних повстань. На нині ситуація змінилася так, що ареною боротьби стає т. зв. «мирний спосіб існування» з добре замаскованою стратегією знищення українців. Отже, й націоналісти мали б виробити свою відповідну стратегію, щоб слова не залишались голим звуком. Нині люди прагнуть побачити строгу, добре організовану силу — борців з відповідними й конкретними завданнями. Чи ж не на часі створення корпусу українських вчителів-націоналістів, запряжених на виконання найважливіших завдань у системі національної освіти: організовування українських педагогічних товариств, українських батьківських асоціацій, дитячих та моло-

діжних організацій, підтримка національної освіти, зокрема, на Сході України, написання й популяризація найнеобхідніших, сповнених націоналістичного духу підручників тощо. За браком часу не наводитиму численних прикладів переслідування українського вчителства в ряді регіонів України, навіть бойкотування міністерських програм, нехтування вивченням української мови і т. д. Та й питання деморалізації чималої маси нинішнього вчителства теж актуальне. Тому не поодинокі виступи в пресі з заявами на захист того чи іншого працівника освіти (хоч і це потрібне), а широка громадянська акція, оперта на підтримку широких кіл, дадуть змогу створити й осередки «рідної школи» під егідою українських націоналістів, і підняти авторитет українських батьків тощо. І власне це протистоятиме фальшивій пропаганді російських шовіністів, що нині активізуються саме проти української освіти від Львова до Сімферополя. Такий корпус українського вчителства має бути підпорядкований строгій моралі та виконавській дисципліні, відданості ідеї нації й любові до Божих законів.

Не набуло бажаного поширення Українське лікарське Товариство, на створення якого працювала Світова федерація українських лікарських товариств (СФУЛТ), — зорганізоване у Львові, так і не вийшло поза межі регіону. Натомість зорганізувалися в товариство єврейські лікарі, зобов'язавшись у першу чергу допомагати своїм однокрівцям, надавати насамперед їм і медикаменти, і найновітнішу діагностику тощо, що суперечить клятві Гіпократата. Ось і уявіть собі, при сучасній допомозі Ізраїлю єврейським лікарям, при напій системі медобслуговування, коли ні ліків, ні апаратури, хто виживе і в якому стані опиниться українська медицина! Тому вкрай необхідне створення корпусу українських медиків, які не лише віддали б справі оздоровлення українців — нації, яка вимирає, всі свої зусилля, але й повели б рішучу боротьбу з будь-якими зловживаннями в цій наскрізь закорумпованій галузі.

Об'єднання українського духовенства під прапором націоналізму поклало б край конфесійній ворожнечі — гасло «Бог і Україна» припинило б політиканство, яка Церква краща, бо суддя тут Бог, а не люди.

Діяльність українських юристів-націоналістів (адвокатів, суддів, прокурорів, якщо такі знайдуться), запряжених на боротьбу із злочинністю, мафією, розкраданням, корупцією, переслідуванням українців і т. д., викличе в населення почуття захищеності й довіри.

Створення таких корпусів в усіх галузях мало б прямий вплив на формування українського громадянського суспільства і стало б дійсно першим кроком від багатослівних закликів до чину. Та не тішмо себе ілюзією, що ця справа піде легко — щойно тоді відчуємо розпал нині таємної боротьби, коли явно почнуть нас звинувачувати й карати за всі «гріхи», де найперший — стати в обороні своєї рідної крові.

Без перебільшення можна сказати, що прагнення до активної наступальної дії, строгої організаційної дисципліни нині вже носиться в повітрі. Та досі ще жодна організація, партія чи об'єднання не зважилися винести на лист попереджувального вироку прізвища вже явних злочинців і не засудили зловживань з боку конкретних представників владних структур. Як не прикро, але в Україні на такій листі все ще прізвища героїв нації — на листі шовіністичних кіл. Не випадково досі ні Президент, ні Верховна Рада не визнали борців за волю України, а й далі навішують на них ярлики «ворогів» і «організованих банд». Більше: нині навіть під назвою «український націоналіст» ховаються здеморалізовані особи (чи не по спеціальному завданню або ж з чисто шкурницьких інтересів) — і видавці розтлінної літератури, і закорумповані торгаші, і колишні ревні оспівувачі «комуністичного інтернаціоналізму».

Дорога справжніх українських націоналістів — від слова до чину, від закликів до дії, до марудної, нелегкої і ризикованої праці, але освяченої в ім'я майбутнього здорового фізично й духово молодого покоління Української Держави. Чи стане на це нам снаги і відвертості? А часу вже нема!

Київ, 2 липня 1993 р.

Ветерани УПА під час відкриття Другого З'їзду Всеукраїнського Братства УПА. Київ, 5 липня, 1993

Олег РОМАНИШИН,
Орест СТЕЦІВ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ОУН І АБН

Зовнішньо-політична доктрина ОУН побудована на трьох основних принципах.

Принцип перший:

Незалежна Українська Держава — економічно міцна, обороноспроможна та з народоправним політичним устроєм — є у стратегічних інтересах Заходу і всього світу. Через своє геополітичне місце Україна як вільна держава є необхідною для рівноваги сил, стабільності і миру в Європі та в сусідніх регіонах. Відомий британський політолог і географ Галфорд Мекайндер сказав: «Той, хто править Східньою Європою, править Серцевиною (Східня Європа і Росія); той, хто править Серцевиною, править Світовим Островом (Європа і Азія); і той хто править Світовим Островом, править світом». Тому Україна, перебуваючи на грані Європи й Азії, є одним із головних геостратегічних ключів для втримання делікатного міжнародного балансу сил.

Кожночасний статус України — чи то як незалежної держави, чи підневільного народу — спричинює своєрідний геополітичний ефект «доміно». Поневолена Україна у складі Російської імперії є тим критичним фактором, який відкриває шлях імперії у решту Європи і середземноморський регіон, що у свою чергу призводить до політично-військового дисбалансу в Європі, а посередньо і в світі. Вислідом цього дисбалансу було майже півстоліття «холодної війни» між Сходом і Заходом із взаємним ядерним шантажем. Натомість Україна, фактично розваливши імперію СРСР, запліднила автоматично зерно стабільності на всьому континенті, відсунувши Росію у напрямку її більш-менш природніх кордонів в Європі. Тепер Європі і світові взагалі треба дуже пильно оберегати і плекати це зерно стабільності, щоб воно дало тривкі плоди міжнародної гармонії і миру на континенті.

Принцип другий:

ОУН завжди базувала свої зовнішньо-політичні проєкції на принципі, що Україна — це «ахіллесова п'ята» совєтсько-російської імперії СРСР. А похідна цього принципу завжди полягала в тому, що треба сприяти національно-визвольним процесам поневолених народів в

імперії, під тиском яких політично й економічно виснажена імперія завалиться ізсерелини через загальну імплёзію.

Принцип третій:

ОУН послідовно дотримувалася стратегічної концепції, що єдиний шлях остаточно позбутися загрози ядерного воєнного катаклізму — це розчленування імперії ССРСР на незалежні держави поневолених народів через підтримку національно-визвольних рухів цих народів.

Усі три принципи виходять з історичних, політичних, соціальних, духових і культурних реалій, що колишні поневолені народи насильно зведені в імперію, а тепер уже як державні нації, ніколи не були і не є антагоністами вільного світу, а завжди намагалися стати повноцінними членами спільноти вільних народів. На жаль, ця суттєва засада ще не знайшла належного розуміння у світі. Одним із пріоритетних завдань зовнішньої політики ОУН є допомагати у зміні на краще цієї ситуації.

Події у грудні 1991 року — з постановням України як незалежної держави на міжнародній арені — в основному виправдали ці три головні принципи зовнішньо-політичної доктрини ОУН.

1. Імперія ССРСР, вичерпана політично й економічно, «імплёдувала» під тиском тим разом т. зв. мирних революцій народів, у яких Україна відіграла остаточно критичну роль у розвалі ССРСР.

2. Із розчленуванням ССРСР на незалежні держави — мимо ще існуючих проблем — хронічна загроза ядерної війни між Сходом і Заходом де факто перестала існувати.

3. Україна як незалежна держава набирає вагомості як *необхідний стабілізаційний чинник в Європі*.

На тому місці треба віддати належне визнання Ярославові Стецьку — Голові УДП у 1941 р., Голові Проводу ОУН і Президентові АБН — за теоретичну розробку й удосконалення зовнішньо-політичної доктрини ОУН і за введення її у дію у світовому масштабі разом із теперішньою Головою Проводу ОУН Славою Стецько упродовж десятиліть. І треба тут теж відзначити, що ця дія проходила з поважними політичними успіхами на користь української справи.

Після закінчення Другої світової війни ОУН послідовно активізувала свою зовнішньо-політичну доктрину на всіх теренах своєї дії.

У 1946 р. ОУН спричинилася до відновлення політичної співпраці визвольних організацій поневолених народів, яка була започаткована на Першій конференції поневолених народів Європи й Азії у 1943 р. в Україні. Ця міжнародня організація виступила на міжнародню арену під назвою Антибольшевицького Бльоку Народів (АБН) під керівництвом Ярослава Стецька.

У скорому часі АБН розбудував свої структури у головних країнах Заходу, об'єднуючи понад 30 національностей для політичної боротьби за розчленування ССРСР на незалежні держави уярмлених народів і проти комуністичної системи. Своєю чергою, з ініціативи АБН у

1967 р. створено Європейську Раду Свободи (ЕРС), яка об'єднувала для такої ж боротьби політичні і громадські кола Західної Європи.

У 1955 р. АБН підписав з Антикомуністичною Лігою Народів Азії (АПАКЛ) договір, який уперше відкрив шляхи для нашої політичної дії в Азії. Відтак АПАКЛ і АБН стали членами-засновниками Світової Антикомуністичної Ліги (ВАКЛ), у якій брали участь 91 держава і 110 національних і міжнародних організацій. До того ж налагоджено ділові зв'язки у країнах Латинської Америки, в окремих арабських країнах та в Ізраїлю. Це створило для ОУН і для представників інших поневолених націй безприкладні можливості для політичної дії згідно із названими принципами на користь визвольної справи своїх народів.

Великим політичним досягненням було: проголошення Конгресом США у 1959 р. «Закону про Тиждень поневолених націй», у якому ясно проведено межу між колоніалізмом Советської Росії і нею поневоленими народами, та публічне визнання Президентом США Рональдом Реганом у 1983 році в присутності голови Проводу ОУН і Президента АБН Ярослава Стецька, що *«Ваша боротьба є нашою боротьбою»*. Ці два вершинні моменти в нашій зовнішньо-політичній дії не пройшли повз увагу тодішніх керівників «імперії зла», так як не пройшли повз їхню увагу дипломатичне фіяско Микити Хрущова у Швеції (1964 р.) на тлі т. зв. мажоринської акції ОУН чи знаменна промова прем'єр-міністра Канади Джона Діфенбейкера в ООН (1960 р.), де він висловився за підтримку права українського народу на державну незалежність.

Сьогодні нагромаджений зовнішньо-політичний досвід ОУН і АБН, широкі міжнародні ділові зв'язки і контакти творять міцний ґрунт для продовження дії ОУН і переструктурованого АБН (Асамблея Блоку Народів Європи і Азії за незалежність і свободу) у цій ключовій ділянці нашої політичної роботи.

Зовнішньо-політична дія ОУН — тепер і в майбутньому — як в Україні, так і поза її межами базується на першому принципі її зовнішньо-політичної доктрини, а саме: Незалежна Українська Держава є, безсумнівно, в інтересі Заходу і спільноти вільних народів узагалі. А до того ж, за оцінкою відомого американського політолога Збігнева Бжезінського, є важливим чинником у процесі демократизації самої Росії на шляху її можливого перетворення у післяімперську європейську державу, що, своєю чергою, теж спричинилося б до стабілізації політичної обстановки в Європі.

Тому зовнішньо-політична дія ОУН зосереджується тепер на сприянні скріпленню міжнародного становища Української Держави у двох основних напрямках:

а) *Інтеграція України як рівноправного партнера у світову спільноту незалежних держав.*

б) *Забезпечення за Україною більш вагомої і збалансованої міжнародної підтримки в економічній, політичній і військовій площинах для утвердження Української Держави на світовій арені.*

У площині військовій Захід повинен сприяти Україні в розвитку незалежної обороноспроможности через розбудову професійних

збройних сил, оснащених передовою військовою технікою і доктриною, які б не відкидали тепер чи в майбутньому і співмірної ядерної спроможности, особливо в її тактичному варіанті. Це зумовлене стратегічною konieczністю скріпити баланс сил відносно Росії, колективну безпеку в Центральній і Східній Європі, Чорноморському басейні і Центральній Азії. До того ж, Захід повинен визнати Україну як державу з ядерним статусом, що прискорило б ратифікацію договору СТАРТ-1, а відтак співвідносне нуклеарне роззброєння усіх сторін. У цьому пляні Захід повинен піти назустріч Україні і відкрити їй та іншим дружнім націям Сходу Європи двері в Європейську Спільноту і НАТО.

У пляні надання міжнародної підтримки всім відновленим державам Центральної і Східньої Європи ролю координатора зусиль національних діаспор цих народів повинен дальше виконувати переструктурований АБН через свої асоціаційовані організації на Заході.

Оскільки СНД під гегемонією Росії являє усі симптоми імперської хвороби, яка в майбутньому може перетворити цю т. зв. співдружність в імперську структуру і дестабілізаційний чинник в Європі на кшталт колишнього ССРСР, ОУН виступає за вихід України з СНД або трансформацію СНД по лінії двостороннього спілкування з усіма причетними державами на основах рівноправности і взаємокористи.

Натомість ОУН підтримує всестороннє скріплення зв'язків у Чорноморській спільноті держав та розвиток стратегічної спільноти по лінії ланцюга держав, який простягається від Скандинавських країн через Фінляндію, балтійські країни, Білорусь, Польщу, Україну, Молдову, Румунію.

Третій блок держав із спільними стратегічними інтересами — народи Південно-Центральної Азії, які входили в колишній ССРСР.

З огляду на свої регіональні стратегічні (економічні, політичні й військові) інтереси, ці три бльоки країн своєю вагомістю балансували б у безпечних межах т. зв. сфери впливу Росії, що скріпить колективну безпеку і стабільність у всьому Євразійському регіоні.

Процесам закріплення чи творення таких стратегічних бльоків держав може успішно сприяти, зокрема АБН — по лінії формування прихильної публічної опінії у причетних країнах, підтримки їхніми урядами і західнім світом такої геополітичної концепції.

У багатьох аспектах зовнішньо-політичні концепції ОУН і АБН збігаються із сучасним курсом зовнішньої політики України. А тому ОУН і АБН своєю дією сприятимуть скріпленню цих позицій. В інших питаннях зовнішньо-політичного характеру, які можуть послаблювати інтереси України (напр. СНД), ОУН намагатиметься через демократичний процес вносити корективи в даний аспект державної політики.

Серцевиною політичної доктрини ОУН завжди були державницький й національні інтереси українського народу в межах України і у світовому контексті. Тому і зовнішньо-політична діяльність ОУН тепер і в майбутньому надалі матиме гльобальний характер.

ЗБІР КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

ПОСТАНОВИ

— Вести акцію за послідовну консолідацію здорових національних сил України для здобуття законодавчої влади — влади народу, що діятиме тільки в інтересах Нації і Держави, керуючись засадою, що Нація і Держава є понад особистими, груповими й партійними інтересами.

— Без духового відродження українського народу на базі його славного минулого, його тисячолітньої культури, як звичаєвої, так і матеріальної, з його моральними вартостями і розумінням свободи та людських прав не може бути справедливої незалежної Української Держави. Тому Конгрес Українських Націоналістів докладе найбільших зусиль для здійснення цієї важливої передумови по лінії скріплення української нації і її державности.

— У науковій площині, побіч розгортання усіх наукових галузей на найвищому світовому рівні й орієнтації їх на українські державні пріоритети, приділятиме особливу увагу українознавчим предметам, що зазнали спотворення імперськими фальшивками і як такі потрапили в енциклопедії світу, в шкільні підручники і наукові праці.

— Дбати про морально здорове довкілля для дітей і молоді, зміцнення родин, налагодження суспільно-громадських відносин, а зокрема про піднесення шкільництва на високий рівень навчання і виховання в українському національно-релігійному дусі. Сприятиме національно-виховній праці молодіжних і студентських рухів та організацій.

— Вестиме рішучу боротьбу проти відцентрових сил, що мають за мету порушення кордонів України чи ведення підривних дій на користь чужих держав.

— Викриватиме злочинні дії мафіозних структур і монопольних груп, що обкрадають Державу і Українську Націю та ведуть її до зубожіння, а тим самим до узалежнення від чужих сил.

— Розгортатиме дію на всіх щаблях державного і громадського життя за оздоровлення природного довкілля України аж до повернення їй нормального екологічного стану.

— Робитиме всі заходи для посилення охорони здоров'я як по лінії законодавства, так і в адміністративно-практичній площині, зокрема дбатиме про організацію медичної опіки над родинами на додаток до державного контролю усієї системи охорони здоров'я, при рівночасному існуванні мережі приватно практикуючих лікарів.

— Пропонує альтернативну розв'язку економічних питань, що увійшли до Програми Конгресу Українських Націоналістів, для повного виходу з кризи, до якої довела Україну успадкована від комуністичного режиму система і її структури та непродумана й імпровізована політика урядових чинників у період після проголошення незалежності Української Держави.

— Дбаючи про добро і міць родини як основної клітини органічної спільноти Нації, Конгрес Українських Націоналістів сприятиме ролі жінки в житті народу, а зокрема її ролі як матері і виховательки молодого покоління, створюючи для цього відповідні законні і соціальні передумови.

— Домагатиметься повного визнання (з усіма привілеями) борців за волю України з рядів ОУН-УПА і матеріального відшкодування для них і їхніх родин від даних держав за втрачені роки і працю на примусових роботах та втрату здоров'я.

— Вимагатиме повернення в Україну всіх насильно вивезених громадян, котрі бажають повернутися, забезпечуючи їх відповідними життєвими умовами.

— Змагатиме до недопущення будь-якої дискримінації на етнічній, конфесійній чи расовій основі, сприятиме гармонізації між-етнічних стосунків і забезпеченню національним меншинам усіх громадянських прав та розвитку їх самобутності та культурних виявів, можливості державотворчої праці для спільного добра України при умові повної лояльності до неї.

— Проведе заходи для створення Міжнародного Трибуналу, котрий займеться розглядом злочинів проти людства (голодомор 1933 р., арешти, вивози та масові вбивства), що їх доконала большевицькаа система під керівництвом КПСС-КПУ. Домагатиметься схвалення закону в Україні, який позбавить винних у злочинах права на керівні пости в громадських і державних інституціях протягом певних років.

— Вестиме невпинну працю на зближення у перспективі українських традиційних Церков УАПЦ та УГКЦ у напрямі до єдиного Патріархату. Державна влада повинна сприяти такій меті. Інші християнські релігійні громади повинні б мати своє завершення у Всеукраїнській Екуменічній Раді Християнських Церков для узгоднення і здійснення норм громадянської етики.

— Вести незалежну українську зовнішню політику, спрямовану на зміцнення позицій України у світовому, а зокрема в Європейському Співтоваристві, у НАТО та інших міждержавних інституціях.

— Забезпечити Україну патріотичними висококваліфікованими дипломатичними кадрами з України та ліяспори для гідної презентації України перед світом.

— Поставити обороноздатність України на найвищий фаховий, патріотичний і технологічний рівень, забезпечуючи військово-службовців гідними побутовими умовами.

— Вважати термоядерну зброю в Україні відстрашуючим оборонним фактором, необхідним доти, доки Росія та інші країни світу також її посідатимуть, бо Україна має право на самозахист так само, як інші держави світу.

— Не допустити до спільного користування військовими портами України чужих держав і довести до належного обороноздатного рівня Військову Чорноморську Флоту України.

СТВЕРДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Перший Всеукраїнський Збір Конгресу Українських Націоналістів, у якому взяли участь представники з усіх областей України і гості з урядових, парламентських, наукових і громадських кіл України та з діаспори:

— вітає Ієрархії українських Церков, Президента України, державних, наукових і громадських діячів та Проводи і членство всіх політичних партій, громадських установ та організацій, що стоять на твердих принципах державної Незалежності, Соборності і Неподільності України, і весь Український Народ;

— вшановує мільйонні жертви українських селян, що згинули 60 років тому від штучного голодомору, зорганізованого Комуністичною партією СРСР з допомогою КПУ, і домагається від уряду України створення Міжнародного трибуналу для винесення вироку за геноцид над українським народом з боку тієї злочинної системи;

— вимагає від уряду України рішучого припинення дій, ворожих державній незалежності елементів, що намагаються дестабілізувати політичну ситуацію у прикордонних територіях України для підпорядкування їх інтересам чужої держави;

— заявляє повсякчасну готовність до співпраці з усіма партійними, політичними і громадськими силами України для укріплення її державної незалежності, соціально-економічної перебудови, духового відродження і зміцнення обороноздатності України;

На підставі проведеної аналізи загального положення окремим комісіями та секціями, Збір прийшов до таких стверджень:

1. Українська Держава перебуває у потрійній небезпеці:

а) з боку Російської Федерації, її шовіністичних сил, які в Криму і на південно-східних територіях України ведуть дестабілізуючу акцію, маючи на меті відірвання їх від України;

б) під натиском глибокої економічної кризи, що склалася в наслідок багатолітнього пов'язання економіки України з економічною

системою колишнього ССРСР та комуністичних структур, успадкованих від тієї системи в Україні, які ще й досі в руках командно-адміністративної номенклатури, котра не керується інтересами українського народу, ні Держави, а своїми власними;

в) тривожна екологічна ситуація, що склалася в наслідок чорнобильської катастрофи, а також через порушення екологічної рівноваги створенням штучних морів, забрудненням землі і води хемічними відходами з великих заводів. У наслідку — смертність населення перевищує народжуваність, а стан здоров'я народу загрожений ще й через брак лікувальних засобів.

2. Два роки існування незалежної Української Держави з вибраним законно Президентом і незаконним парламентом, що походить із часу колоніальної залежності України від Москви, не тільки не дали змоги поліпшити ситуацію, а й довели народ до зuboжіння і сучасної кризи. Єдиним позитивом у державотворенні України треба вважати визнання Української Держави з боку 140 держав світу, що є також заслугою української діаспори, котра проявила велику активність у тому напрямі.

3. Відсутність належного законодавства, а в парі з цим відповідної урядової політики стосовно переходу від комуно-адміністративної до соціально-ринкової системи, дала можливість номенклатурним силам, що залишилися при кермі економіки, розтринькувати державне майно, підвищувати ціни й утримувати монопольне становище і в банківництві, і в торгівлі. До того ж було загальмовано приватну підприємницьку ініціативу накладанням високих податків і унеможливленням інвестицій ззовні у відсутності державних гарантій і адекватного законодавства. Українська Держава не має покищо остаточної власної Конституції, на підставі якої можна було б будувати законодавство, а не навпаки.

4. Духова сфера в Україні насичена отруйними ідеями марксистсько-ленінських світоглядових концепцій та псевдонаукових стереотипів, що у формі комуністичної символіки в назвах вулиць, інституцій та в большевицьких ідолах на публічних майданах підсилюють психоз непевності й неволі. В деяких наукових інституціях країни ще висять портрети зрадників українського народу і вислужників імперського режиму, а в деяких ще живих наклепників і стукачів підносять до ранги академиків. У той же час нехтують борцями за волю України і не допускають їх принаймні до прав, якими користуються військові ветерани ССРСР.

Шкільництво України, яке найсильніше позначене тавром русифікації, робить перші кроки до виходу з большевицької системи. Брак підручників на всіх рівнях і відповідного числа викладачів із добрим знанням української мови та українознавчих знань є гальмуючим чинником до скорого відродження українського

шкільництва. Виховання молодого українського покоління є на найнижчому рівні. Виховні організації молоді ще не зуміли вкрити своєю мережею України, а з боку державних чинників немає належного розуміння для цього важливого завдання.

Вкрай негативним для духового відродження України є надмірне поширення релігійних сект, що впливають у вакуум, витворений атеїстичним большевицьким режимом. Натомість традиційні українські Церкви стали предметом розгри ворожих Україні чужих релігійних центрів та політичних сил при байдужій або несприятливій поставі з боку урядових чинників. Літературна і мистецька творчість загальмовані економічною кризою і браком паперу, що негативно впливає на духову сферу народу. На цьому терпить також пресова інформація і публіцистика, причому російськомовна література й преса, переважно ззовні, заповнює книжковий ринок.

Радіо і телебачення України змістом і формою своїх передач поступаються іноземним і тому не мають належного впливу на формування публічної opinio publico народу та на виховні процеси. В той же час співфінансоване Україною телебачення «Останкіно» веде безперервну антиукраїнську кампанію і дезінформацію. Не розвивається належно українське театральне і кінематографічне мистецтво, а натомість поширюються сумнівної вартости, а то й шкідливі фільми західньої продукції.

5. Безпека Україна пеербуває у руках двох чинників:

- а) Збройних Сил України;
- б) поліційно-охоронних органів.

Збройні Сили України мають бути гарантом безпеки перед зовнішнім ворогом. В середині ЗСУ відбуваються українізаційні процеси, оскільки усядкована після СССР армія, що стаціонувала на території України, мала різнонаціональні елементи з перевагою російського старшинського складу і російськомовною командою та вишкільно-освітнім сектором. Намагання з боку Міністерства оборони України прискорити українізацію армії натрапляє на спротив частини чужомовних елементів, підсилюваних ззовні випадками проти Міністра оборони та його соціально-психологічної служби. Ведеться кампанія за організацію військових профспілок на зразок «солдатських советів» 1918 р. Збройним Силам України загрожує розклад. Чорноморська військова фльота України після її поділу між Україною і Росією із спільними військовими базами і нез'ясовними умовами щодо їх використання є загальними пунктами можливих конфронтацій. Подібної складної ситуації не знає жодна країна у світі. Суверенітет України на цьому відтинку є грубо порушений у світлі зобов'язуючих гельсінських домовленостей. Присутність в Україні т. зв. військ СНД, а фактично російських військ для охорони стратегічної ядерної зброї, є черговим порушенням суверенної української території.

Органи внутрішньої безпеки — СБУ і міліція — не стоять на висоті своїх завдань, коли в Україні діють чужі підривні сили і зростає злочинність, у тому числі політичні вбивства, рекетерство та пограбування державного майна. Україна в небезпеці!

РЕЗОЛЮЦІЯ ДО СПРАВИ ЯДЕРНОГО СТАТУСУ УКРАЇНИ

Ми підтримуємо принцип без'ядерного статусу України в контексті співвідносно ядерного роззброєння усіх ядерних потуг світу — тих, які підписали і не підписали Угоду про нерозповсюдження ядерної зброї.

Беручи до уваги сучасну міжнародню обстановку та керуючись бажанням збереження України як самостійної і суверенної Держави, ми підтримуємо незалежну ядерну політику України, яка пріоритетно враховуватиме питання своєї національної безпеки.

Міцна і цілком обороноспроможна Українська Держава як член-партнер-союзник спільноти вільних народів світу, а демократичного Заходу зокрема, є геополітичною і стратегічною konieczністю для встановлення відносного балансу сил між східноєвропейськими державами і Росією і має на меті встановлення системи колективної безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи, Чорноморського басейну і в Центрально-Південній Азії.

Тому Всеукраїнський Збір Конгресу Українських Націоналістів відстоює такі положення:

1. Виходячи з основи, що Україна теж є правонаступником і в царині ядерного арсеналу колишнього СРСР, Захід повинен визнати Україну ядерною державою як dokonаний факт.

2. Захід повинен сприяти Україні як дружній та історично миролюбній нації розвинути повну обороноспроможність через розбудову професійних збройних сил, забезпечених передовою військовою технікою і доктриною, які б не унеможливлювали і співмірної ядерної спроможности, переформованої на базі комбінації твердопаливних стратегічних ракет, стратегічної авіації і тактичної зброї у межах, достосованих до оборонних потреб Української Держави.

3. Визнання України ядерною державою усунуло б сучасну неясність, труднощі і побоювання з усіх сторін, прискіпило б ратифікацію Україною договору СТАРТ-1 і дало б свіжий імпульс процесові дальшого співвідношення ядерного роззброєння усіх причтених держав, разом з Україною.

До питань державного будівництва

І. ДМИТРІВ

ЧЕРГОВЕ НАМАГАННЯ ЗАПРЯГТИ УКРАЇНУ
В НОВЕ ЯРМО

У дні 10 липня 1993 року в підмосковній резиденції уряду Російської Федерації відбулася зустріч прем'єр-міністрів Росії, України і Білорусі, під час якої зроблено підсумки дотогочасних переговорів між урядами цих трьох держав і покладено підписи під одним найнебезпечнішим документом, а це під тристоронню «Заяву» про поглиблення економічної інтеграції, що викликало дуже широку негативну реакцію в Україні, хоча до цих пір повного тексту цього договору ми ще не бачили на сторінках української преси, не згадуючи вже про радше дуже загальні інформації в урядовій пресі.

Згідно з цим, що по повероті до Києва заподав пресі прем'єр України Леонід Кучма та що вийшло у світ від імени Укрінформу, в самій преамбулі «Заяви» написано таке: «Враховуючи історичну спільність народів Республіки Білорусь, Російської Федерації і України, суміжність територій, близькість рівнів розвитку і взаємозв'язаність їх економік, Уряди трьох держав прийняли рішення про здійснення невідкладних заходів щодо більш тісної економічної інтеграції», що означатиме на ділі «необхідність збереження єдиного економічного простору, де в умовах ринкових відносин ефективно розвивалося б виробництво, вільно переміщалися товари, послуги, капітали, об'єднувались зусилля для здійснення спільних господарських проєктів». В одному із наступних параграфів тієї дещо довшої «Заяви» кажеться, що «Умовою такої інтеграції є адекватність економічних систем. Для цього буде налагоджено тісне співробітництво у проведенні економічних реформ, скоординовано їх цілі, етапи і темпи здійснення. Намічається зближення національних законодавств ... з метою створення найбільш сприятливих умов для роботи підприємств». ... Невідкладні заходи в галузі тієї 'інтеграції' повинні охоплювати сфери виробництва, інвестицій, зовнішньої торгівлі, а також грошово-кредитних, фінансових, валютних та соціальних відносин». Але, мабуть, найголовніше і найнебезпечніше в контексті договору, це наступне: «Ці заходи покликані припинити розрив традиційно усталених виробничих зв'язків, сприяти динамічному і гармонійному розвитку економік трьох держав, проведенню економічних реформ в інтересах підвищення життєвого рівня населення». Як бачимо, в цьому місці

автори цього договору і ті, що його підписали, десятиліття важкого поневолення України і Білорусі, експлуатацію їхніх наземних і підземних добрих, населення і прямо жорстоке підчинення російським великодержавним інтересам «виробничих зв'язків», названо «традиційно усталеними», що вже само по собі ставить великий знак запиту над тим, чому саме Москва так запопадливо намагається вдержати Україну і Білорусь в полосі своїх господарсько-економічних потреб.

А це не є в ім'я «підвищення життєвого рівня населення», бо всі дотеперішні фінансово-господарські «реформи» Москви на теренах цілого бувшого Советського Союзу і колишніх сателітних країн, що також проводились пропагандивно в «цільях підвищення життєвого рівня населення», до цього де факто і де юре не змагали. Натомість змагали вони завжди до того, щоб шляхом експлуатації багатств поневолених народів скріплювати свою позицію на міжнародному полі, досягнувши вкінці звання суперпотуги на рівні із США. А по дорозі дбали російські можновладці і про те, щоб всі ті, завдяки яким «розвивався» СРСР, не потребували відчувати усіх цих нестач, що їх щоденно переносили мільйонні маси советського населення.

Опрокидуваний нами договір говорить про пріоритетність «тарифних і нетарифних обмежень в торговельно-економічних відносинах трьох держав», про створення «Митного союзу і загальної митної території», про «спільний ринок товарів, послуг і капіталів на основі єдиної політики в галузі ціноутворення та інвестицій, гармонізації податкових систем» тощо. Згідно з текстом «Заяви», всі митні кордони мають бути знесеними, знесеними мали б стати й обмеження щодо порухів населення, загальне право на працю, власність тощо, що зведе практично до нічого питання національного громадянства і національних держав, за виїмком, очевидно, найсильнішої і найбрутальнішої серед них.

В одному місці заяви так і кажеється: «Уряди відзначають, що тісна інтеграція їх економік вимагатиме спільного управління багатьма сферами господарської діяльності», для чого «будуть створені необхідні координуючі органи, яким делегуються відповідні управлінні функції». А зараз таки по тім, що «Уряди виходять з того, що економічна інтеграція не може здійснюватися ізольовано, без ширшої всебічної взаємодії в політичній, оборонній і законодавчій сферах». В дусі цих слів спрепароване звернення авторів заяви до «парламентаріїв трьох держав», щоб вони вже відтепер консолидували зусилля в напрямі ведення узгодженої зовнішньої політики, спертої на нормах міжнародного права, і в напрямі «досягнення максимального наближення національних законодавств», сприяючого поглибленню економічної інтеграції.

Беручи під увагу підписання головами урядів Білорусі, Росії і України такого далекойдучого договору про господарсько-еконо-

мічну, а відтак і політичну інтеграцію трьох держав в один блок, наші думки пробігають крізь усе це, що мало місце, головно між Україною і Росією, ще від 24 серпня 1991 року, коли Україна, проголосивши свою державну незалежність, відорвалася від Советського Союзу, а в цьому і від Росії. Цей перегляд сливе дворічних співвідносин між Росією і Україною говорить тільки про одне — про настирливі намагання російських імперіялістів повернути Україну в коло великоросійських господарсько-політичних і мілітарних цілей, щоб цим підсилити свою вагу на міжнародньому полі і господарсько-економічний добробут свого, російського, населення, а не населення України чи Білорусі. Цей напрямок російської імперіялістичної політики супроти донедавніх рабів советської імперії дотепер заманіфестовано в настирливих намаганнях створити СНД на місці колишнього ССРСР, сконцентровуючись головню на трьох найважливіших функціональних аспектах того Союзу, а саме на господарсько-економічному, зовнішньо-політичному і мілітарному; в радше наглому акті націоналізації усього рухомого і нерухомого майна колишнього ССРСР на теренах Російської Федерації і в країнах вільного світу, посягаючи також і по найважливішій середниці цього майна в незалежних державах (для прикладу, привласнення центрального банком Росії сливе всіх чужовалютних фондів України, що знаходились в банках Росії, по черзі які йшли розрахунки за експорт товарів з України на Захід); навмисне постійне порушення східних, а почасти і південних кордонів України росіянами з ціллю матеріального грабунку та політичної диверсії проти суверенних прямувань Української Держави; намагання певних політичних і військових кіл Росії викликати збройні заворушення у Придністров'ї, а в цих часах у Севастополі та на цілому побережжі Чорного моря; вдержування на землях Української Держави великих військових з'єднань-армій, ніби для охорони південнозахідних кордонів СНД, а на ділі — для пацифікації державницьких стремлень українського народу в його державі. А на кінці — постійне обмовлювання України в західньому світі з виразним наміром позбавити її духово-моральної і господарсько-політичної співпраці з тими державами та міждержавними бльоками, які визнали Україну, як самостійну державу.

Напередодні наради голів трьох держав у підмосковній резиденції уряду Російської Федерації Москва, її законодавчі і виконавчі органи, вся їхня пропагандивна машина і розташована на Чорному морі фльота наробили в Росії, на Сході Європи і в світі такого провокативного галасу, немов би це вже був початок мілітарного удару України з Росією, використавши для підсилення тієї акції також такі важелі, як імпортований з Російської Федерації газ, нафта й інші необхідні для України вироби (папір, — для прикладу). Все це мусіло негативно вплинути на цю частину українського уряду,

яка підготовлялась до переговорів 10 липня і в них взяла участь з прем'єром Леонідом Кучмою на чолі. Підписана головою українського уряду «Заява» є по своїй суті і змістові найгірша з усіх подібного характеру дотепер підписаних, бо такі загрожує суверенності України, інтегральності її території і державницьким прерогативам в ділянках господарсько-економічній, зовнішньо-політичній, мілітарній і законодавчій

Цей договір підлягає, очевидно, ратифікаційному процесові Верховної Ради України. Згідно з інформаціями з кінця місяця липня, сливе всі ті українські політичні партії і рухи, які стоять на державницьких началах, виступили відкрито проти ратифікації тієї умови. Натомість ті, що звернені в сторону Москви, висловлюються за ратифікацією. Може, до дня поставлення цього договору перед Верховною Радою і в ці кола завітає необхідне отверезіння і Україна перейде понад цю загрозу до розбудови та закріплення *такої* своєї держави, а не російської імперії.

ЗАЯВА ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ ДО ПИТАННЯ «ЕКОНОМІЧНОГО СОЮЗУ»

Десятого липня 1993 р. у підмосковній резиденції уряду Російської Федерації прем'єр-міністр України Леонід Кучма підписав заяву про створення «економічного союзу» між Україною, Росією і Білоруссю. Подібний договір, але за рішенням Верховної Ради України, підписував 6 листопада 1991 р. — і також у Москві — колишній прем'єр України Вітольд Фокін.

Заява, що її підписав Леонід Кучма, закладає в підвалини майбутнього договору принципи, які небезпечно обмежуватимуть атрибути суверенності і незалежності Української Держави. Посилаючись на горезвісну «історичну спільність народів», заява про створення «економічного союзу» передбачає:

1. Зближення національних господарських законодавств.
2. Створення митного союзу і спільної митної території.
3. Створення спільного ринку товарів, послуг та капіталів на засадах єдиної політики в галузі ціноутворення, інвестицій і гармонізації податкових систем.
4. Погодження політики у сфері кредитної і готівкової емісії.
5. Погодження бюджетної політики.
6. Активну спільну політику в соціальній сфері, а саме: громадяни матимуть можливість вільно володіти власністю, переміщатися, мешкати і працювати в будь-якій з трьох держав.
7. Спільне управління багатьма сферами господарської діяльності зі створенням відповідних координуючих органів, наділених управлінськими функціями.

8. Економічну інтеграцію, яка зумовлятиме всебічну взаємодію в політичній, оборонній та законодавчій галузях.
9. Проведення узгодженої зовнішньої політики.
10. Максимальне зближення національних законодавств, що створюватиме правову базу для поглиблення взаємної економічної інтеграції.
11. Неможливість держав, які приєднуються до договору, брати участь в інших політико-економічних союзах або об'єднаннях.

Наведені принципи підписаної прем'єр-міністром України Л. Кучмою заяви відверто підготовляють відновлення імперії подібної до СРСР, яка по-старому знаходиться під егідою Москви. До того ж підписання заяви про «економічний союз» грубо порушує Деклярацію про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України і волевиявлення українського народу, який однозначно висловився за незалежність України на Першогрудневому референдумі 1991 року.

У постанові Верховної Ради Російської Федерації від 9-го липня ц. р. — саме НАПЕРЕДОДНІ підписання заяви про «економічний союз» — ідеться про анексію українського міста Севастополя, що є ще одним черговим доказом підступно-імперських плянів Росії.

Постанову російського парламенту, що її одностайно засудила вся Україна, негативно сприйняв і весь демократичний світ на чолі з Радою Безпеки ООН.

Останнім часом з'являється все більше прикладів того, що міжнародні угоди, які підписують проімперські владні структури Росії, не мають аж ніякого практичного значення. Так, пеербуваючи в Стратсбурзі, голова Верховної Ради Російської Федерації Руслан Хасбулатов, коментуючи ратифікацію російським парламентом договору між Україною і Росією від 19 листопада 1990 р., в якому зафіксовано принцип територіальної недоторканості, заявив 12 липня ц. р., що «питання Севастополя дуже складне», що «Росія підписала згаданий договір з Україною, коли Україна була в складі єдиної советської держави».

Наголошуємо на тому, що представниками найвищої влади в Україні давно слід збагнути незаперечний факт: УСІ українсько-російські договори потрактовуються Російською Федерацією, як укладені між «центром» і «колонією». А тому — вимагаємо, щоб Україна якомога скоріше вийшла зі складу Співдружності Незалежних Держав.

З огляду на критичну внутрішню ситуацію, до виникнення якої спричинилися командно-адміністративні структури колоніального режиму, що продовжують діяти в молодій Українській Державі, з огляду на неприховані зазіхання імперських владних інститутів Росії на територіальну цілісність України, Організація Українських Націоналістів (ОУН) категорично засуджує всілякі спроби загнати Україну в нові економічні, політичні чи військові «союзи» імперського взірця. ОУН закликає до політичної протидії, до найактивнішої консолідації навколо ідеї збереження незалежності й суверенності нашої держави — збереження за будь-яких умов — всіх громадян України, громадські та політичні організації, Українську Церкву!

Зокрема ОУН апелює до президента України Леоніда Кравчука, до тих ешелонів влади, які працюють на користь Української Держави, і закликає їх не піддаватися тискові, шантажеві й політичним провокаціям націонал-

шовіністських кіл Росії та їхньої «п'ятої колонії», закликає тісніше з'єднатися з народом, щоб зробити підписання договору про «економічний союз» неможливим.

ОУН ВИСТУПАЄ ПРОТИ ІЗОЛЯЦІЇ УКРАЇНИ, бо саме до цього призведе унітарний союз з Росією. ОУН виступає за ДВОСТОРОННЄ Й БАГАТОСТОРОННЄ спілкування і партнерство України з УСІМА, не виключаючи Росії, країнами світу, але тільки на рівноправних і взаємовигідних засадах уповні незалежних і суверенних держав.

Нехай прикладом таких відносин послужать цивілізовані контакти держав Європейської Спільноти, Північноамериканської спільноти, Британської Співдружності, країн «Великої сімки», Об'єднання Американських Держав і держав південносхідного азіатського регіону.

Нехай 60-річчя голодової облоги України нагадає її державцям, нагадує усім її громадянам, що приніс в недалекому минулому аналогічний «союз» українському народові, «союз», який намагається відновити Москва шляхом економічної блокади, шантажу, відвертих провокацій і зрадливої політичної гри.

Україна завжди надто дорого платила за свою незалежність.

А тому нині ніхто не має права безвідповідально прогавити історичний шанс, який українському народові дає можливість на віки стати повноцінною нацією у власній незалежній державі, що вона є єдиною запорукою його дальшого існування й усебічного розвитку.

Мужній український народ пережив не одне лихоліття. А тому він здатний пережити і сьогоднішні труднощі, швидко позбутися їх, якщо в керівництві України більшатиме людей, які вчилися б за Тарасом Шевченком — «так, як треба», щоб «мудрість... була своя».

Нагадуємо зовнішнім і внутрішнім ворогам Української Держави, що український народ своєю безкомпромісною боротьбою уже неодноразово доводив світові, що він здатний відстояти свою державну незалежність!

Постій, 14 липня 1993 р.

*Провід
Організації Українських Націоналістів*

КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ ЗАСУДЖУЄ ЗАЯВУ ПРО ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

Конгрес Українських Націоналістів рішуче засуджує спроби інтегрувати Україну в один «економічний союз» з Росією та Білоруссю, що недвозначно засвідчує заява, підписана 10 липня 1993 р. прем'єр-міністром України Леонідом Кучмою. Знаменно, що все це відбувається в той самий час, коли Верховна Рада Російської Федерації всупереч нормам міжнародного права проігнорує рішення щодо включення Севастополя до складу Росії.

У згаданій заяві мовиться, що, «зважаючи на історичну спільність народів», слід ужити термінових заходів, які були б спрямовані на здійснення подальшої економічної інтеграції. А хіба ж страшне поневолення України Росією царською, а останніми десятиліттями — совєтською, винищення мільйонів українців в організованому голодоморі, постійне вивезення українського населення на Сибір, жорстокі «чистки» національної інтелігенції, запровадження совєтського кріпацтва в українських селах, нахабна русифікація міст і сіл, вигублювання церковних ієрархів, спалення і пограбування українських храмів, музеїв, бібліотек, хіба жакливі історичні факти вкладаються в поняття «історичної спільности»?

Український уряд не може не бачити, що сучасні європейські держави пишаються своїм високим життєвим рівнем, а їхні народи живуть вільно й заможнo. В Україні ж — в «землі медом і молоком текучій» — інваліди та пенсіонери простоюють у чергах за хлібом і молоком. Україні потрібна не інтеграція в «економічний союз» із Росією, а, навпаки, — негайний вихід із Співдружності Незалежних Держав. Наслідуючи позитивний досвід балтійських країн, Україна повинна зорієнтувати власну економіку на європейські держави, представники яких — на відміну від представників Росії — не мають агресивних намірів.

Конгрес Українських Націоналістів закликає всі українські патріотичні сили, всі національні меншини, які проживають на українській землі, протистояти штучній «інтеграції», бо вона призведе до нового пограбування України й завершиться ще більшим зuboжінням її людности та національним геноцидом.

Конгрес Українських Націоналістів звертається до всієї української спільноти, до всіх етнічних меншин в Україні: масовими заявами, зверненнями на адресу президента України Леоніда Кравчука, виступами на народних вічах — висловлюйте свій спротив «інтеграції» України, не дозволяйте перетворити Україну в колоніальний придаток новостворюваної імперії.

Заява, яку підписав український прем'єр Леонід Кучма, передбачає, що економічна інтеграція «зумовлюватиме більш широку всебічну взаємодію в політичній, оборонній і законодавчій галузях». Далі — «проведення погодженої зовнішньої політики» і «максимальне зближення національних законодавств зі створенням тим самим правової бази для поглиблення взаємної економічної інтеграції», «спільне управління багатьма сферами господарської діяльності, для чого створюватимуться необхідні координуючі органи з управлінськими функціями». Зрештою — держави, які

приєднуються до договору, «не можуть брати участі в будь-яких інших економічних союзах та об'єднаннях».

Конгрес Українських Націоналістів наполягає на тому, що саме такий унітарний «союз» може спричинитися до міжнародної ізоляції України. На нашу думку, спілкування України з усіма країнами світу — і Росія не є винятком — обумовлюється двостороннім і багатостороннім партнерством уповні незалежних і суверенних держав.

Проектований «економічний союз» брутально порушує Деклярацію про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України й нехтує волевиявленням українського народу в Першогрудневому референдумі 1991 року.

А відтак Конгрес Українських Націоналістів категорично засуджує всілякі намагання загнати Україну в нові економічні, політичні чи військові «союзи» по-старому імперського взірця і закликає всі патріотичні сили в Україні, всіх українських громадян, українські Церкви, політичні та громадські організації — вжити якнайрішучіших заходів, щоб зберегти незалежність і суверенність нашої держави.

Конгрес Українських Націоналістів апелює до президента України Леоніда Кравчука, до осіб з українських владних структур, яким на серці лежить добро України, з вимогою не зганьбити пам'ять мільйонів борців, котрі загинули за самостійність України.

Пам'ятаймо, Україна ніколи не буде російською колонією!

Київ, 15 липня 1993 р.

Слава Стецько,
Голова Конгресу Українських Націоналістів

ПРОТЕСТ ЛІГИ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Шановний Пане Президенте,

З великою тривогою за майбутнє молодій Українській Державі ми сприйняли заяву про намір утворити економічний «союз» України з Росією та Білоруссю, яку підписав прем'єр-міністр Леонід Кучма 10 липня ц. р.

Якщо б справді дійшло до утворення такого «союзу», то це було б першим кроком до відновлення російської імперії в якомусь третьому варіанті після царського і радянського. Названі у Заяві цілі і принципи цього тристороннього «договору про економічний союз» критично обмежують суверенність України, як незалежної держави, і явно порушують Деклярацію про державний суверенітет, Акт проголошення незалежності та легальні основи Референдуму з 1 грудня 1991 р., в якому громадяни України великою більшістю підтримали Акт незалежності і тим самим вихід зі Союзу РСР.

До того ж ця Заява є тим більше загрозливою, що підписана прем'єр-міністром якраз у час, коли націонал-шовіністична Верховна Рада Росії відкрито посягнула на територіальну цілісність Української Держави і коли Україна перебуває під постійним економічним шантажем російських владних структур через брак власних енергоносіїв.

Враховуючи сучасні важкі економічні обставини, в яких знаходиться Україна, немає у нікого сумніву, що усі ці проблеми можна і треба розв'язувати на базі цивілізованого, взаємокорисного, двостороннього, але завжди рівноправного спілкування між державами колишнього СРСР, Європи і світу взагалі, розв'язувати без творення «союзів», де автоматично домінуватиме Росія у традиційній ролі горезвісного «старшого брата». Канада, США і Мехіко можуть послужити класичним моделлю північноамериканського партнерського спілкування між країнами-сусідами без порушення суверенності та економічної і політичної незалежності будь-якої з цих країн, без творення ними унітарних «союзів».

Ви слушно заявили, що за конституцією Президент є гарантом територіальної цілісності держави і тим самим і її суверенності. Тому ласкаво аплеюємо до Вас, Пане Президенте, і цим разом запобігти творенню унітарного «союзу» з Росією, що неодмінно призведе до відновлення імперії. Сьогодні український народ має, мабуть, останній шанс, що йому дало Провидіння і його трагічна історія, стати повноцінною нацією серед народів світу у власній незалежній державі. А Ви, Пане Президенте, були покликані цією ж історією і українським народом провести його крізь мазепинський рубікон.

Ми високо цінуємо, Пане Президенте, усі Ваші зусилля в утвердженні міцної демократичної Української Самостійної Соборної Держави у світі і запевняємо Вас і владні структури України, які працюють на добро незалежної Української Держави, у нашій повній підтримці в державному будівництві.

Бажаємо Вам, Пане Президенте, теж заслуженого успіху у референдумі 26 вересня.

З повагою

Олег Романишин,
Голова

ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ З ПРИВОДУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Десятого липня прем'єр-міністр України Леонід Кучма підписав заяву, зміст якої не може не обурювати кожного свідомого українця, бо йдеться про інтеграцію нашої країни в «економічний союз», куди повинні ввійти й дві інші держави — Росія та Білорусь.

Зрозуміло, що московські імперські яструби згодом сподіваються перетворити невинний «союз» на державну формацію, подібну до колишнього «Союзу», в якому українська державність визначатиметься елементами зовнішньої атрибутики, а її глибинна життєдайна сутність знову зникне надовго, коли не назавше.

Знаменно, що підписання згаданої заяви й підбадьорливий галас, який зчинила навколо неї шовіністична московська преса, збігається в часі з лютотою антиукраїнською гістерією, завдяки якій російський парламент визнав українське місто Севастопіль своєю адміністративною одиницею.

Стратегія великодержавної політики Кремля нікого не дивує, бо, як відомо, підвалини її закладалися не сьогодні, а ще тоді, коли советські можновладці готувалися до кінця «червоної імперії» й коли спасенні пляни опрацьовувалися в кабінетах кагебістської Лубянки.

Дивує позиція нинішніх українських керівників, які, забувши про мільйони своїх краян, винищених в організованому Москвою голодоморі, про безпрецедентно жорстоке «вичищення» національної еліти, про масові вивезення українців з прабатьківської землі, вітають псевдодипломатичні кроки своїх колег, кроки, що вони в усіх по-справжньому суверенних країнах вважалися зрадницькими.

Зрештою, дивує й позиція українського президента Леоніда Кравчука, який запевняє, що він є гарантом безпеки України, і водночас заохочує проросійські настрої (а як бачимо, й не лише настрої) високих урядових чиновників.

У дні, які несуть серйозну загрозу самостійності України, Українська Центральна Інформаційна Служба, що її працівники протягом десятиліть виборювали вільну українську думку, вільне українське слово, торували переможний шлях української державности, звертаються до всіх патріотичних сил в Україні, до всіх українських громадян, до українських Церков, до громадсько-політичних організацій і співробітників засобів масової інформації із закликом зробити все можливе для того, щоб не поступитися жодною зі свобод, відвойованих Україною у північного займанця.

23 липня 1993 р.

За Дирекцію Української Центральної Інформаційної Служби:

Микола Матвійівський,
Голова

ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА З ПРИВОДУ АГРЕСИВНИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОГО ПАРЛЯМЕНТУ

Дев'ятого липня 1993 року Верховна Рада Російської Федерації ухвалила постанову, за якою українське місто Севастополь оголошується російським і «головною базою єдиної Чорноморської флотії».

Це віроломне, безпрецедентне рішення, за яким одна держава — член Наради з Безпеки і Співробітництва в Європі — офіційно висуває територіальні претенсії до іншої країни — також члена НБСЕ — і втручається в її внутрішні справи. Це — перший від 1975 року, коли був підписаний Гельсінгський Заключний Акт про непорушність європейських кордонів, факт відкритої агресії, грубого порушення загальновизнаних норм і принципів міжнародного права і міжнародних зобов'язань Росії, як члена ООН і постійного члена Ради Безпеки, та двосторонніх російсько-українських угод, зокрема, українсько-російського договору від 19 листопада 1990 року, що його ратифікували ті ж самі російські парламентарі, і відповідно до якого сторони визнають і поважають територіальну цілісність одна одної.

Є більше десяти позицій, за якими ганебна постанова Верховної Ради Російської Федерації з огляду на міжнародне право є юридично неспроможною, може бути класифікована, як відверто агресивна, і така, що

брутально попирає елементарні, загальновизнані норми міжнародних відносин і права народів.

Не спрацьовують зфальсифіковані російськими імпершовіністами й історичні аргументи. Їх спростовує англійський історик фльоти, Ф. Джейн, який ще 1899 року писав про русів-українців, про Київську Русь-Україну: «Поширена хибна думка, що російська фльота, заснована порівняно недавно Петром Великим, є першою у східних слов'ян. Одначе, в дійсності була фльота давніша навіть за британську. За сто років перед тим, як Альфред побудував перші англійські кораблі, руси вже билися у запеклих морських битвах, і тисячу років тому кращими моряками свого часу були руси». А турецький хроніст початку XVII століття Мухтар Наїм про козацький фльот і моряків-козаків писав: «... Можна сказати, що в усьому світі не знайдеться людей сміливіших, які менше дбали б про життя, менше боялися б смерті; досвідчені у морській справі люди розповідають, що ця козацька голота своєю вправністю і відвагою у морських битвах страшніша за усілякого ворога». Російської фльоти, як відомо, тоді ще не було. А українське козацтво, що століттями втілює український дух, впевнено продовжувало морські традиції Київської держави, флоту якої (200 вітрил морської дружини князя Олега, а пізніше непереможні кораблі флотилії князя Володимира та воеводи Вишати) добре знав Царгород. Коли не було ще російської фльоти, скелі Босфору й Трапезунду, Ахтіяр або Біла Скеля, а ще раніше — Феосонія Херсонесу (нині Севастопіль), Кафа, Синоп і Царгород знали і повік не забудуть звиязних козацьких чайок, які продовжили славу русів-українців, що знали шлях і у варяги, і в греки, а від греків до варягів ходили через Середземне море, Атлантийським океаном, північними морями.

І перші кораблі Російської імперії, першу Балтицьку флоту, ще до найнятих Петром I західних майстрів, побудували українські козаки. А якщо поразувати вклад України в будівництво Військово-Морських Сил колишнього Радянського Союзу, то Україні мало б належати не 50 відсотків Чорноморської фльоти, а — третина всіх ВМС советської імперії, і до ЧФ України слід би було додавати кораблі з Тихоокеанської, Північної, Балтицької фльоти та Каспійської флотилії.

Російський парламент, в якому окопалися реакційні шовіністичні імперські сили, всупереч правовим нормам, уже оголошував включення Криму до складу України таким, що немов би то не має юридичної сили. Російські шовіністи відверто ведуть згубну антиукраїнську політику, сіють ворожнечу між народами, порушують мир і стабільність у регіоні, намагаються спровокувати конфлікт на території Криму, а отже і України, внести напруження і розбрат у відносини між Україною та Росією. Це ті самі сили, на совісті яких криваве придушення в 1956 році демократичних перетворень в Угорщині, в 1968 р. — в Чехословаччині, розстріляні і розчавлені танками в Новочеркаську, кривава жорстока війна в Афганістані, криваве втручання у внутрішні справи інших країн і держав, порубані саперними лопатками в Тбілісі, розчавлені танками у Вільнюсі, розстріляні прямо на робочих місцях у Вільнюському телерадіоцентрі.

Все це проходить на фоні детально сплянованого комплексу заходів економічного удушення України і політичної дискредитації ідеї українського національного відродження та української державности, масованого і скоординованого наступу всіх проімперських сил проти вільнолюбних народів, які раніше входили до складу Радянсько-Російської комуністичної імперії.

Ідеологічний наступ з метою психологічної підготовки червоно-коричневих до виконання ними якоїсь «месіянської» ролі Росії щодо решти світу (і особливо по відношенню до колишніх республік колишньої совєтської імперії) завершився включенням у цю війну законодавчого органу Російської Федерації — її Верховної Ради на чолі з позбавленим громадянства у себе вдома, в Чечні, Русланом Хазбулатовим. Їм мало крові, пролітої у Придністров'ї, Осетії та Інгусетії, роздмуханих ними вогнищ війни в Карабасі, Абхазії, Таджикистані. . .

Ідеолог і політик комуністів-імперіялістів Володимир Ульянов-Ленін, як вчений, змушений був зізнатися, що російський царат робив з російського народу ката українського народу. Нинішній російський парламент своїм рішенням продемонстрував, що він і сьогодні прагне того ж.

В іншій праці той самий Володимир Ульянов-Ленін пояснив це тим, що навіть російські демократи, якщо зішкребти з них демократичну шкарлупу, виявляються махровими великодержавними російськими шовіністами-імперіялістами. А перед смертю змушений був у роботі «К вопросу с национальностей или автономизации» визнати неможливість «защитить российских инородцев от нашествия того истинно русского человека, великоросса-шовиниста, в сущности, подлеца и насильника», «истинно русского держиро́ды», який велику націю робить «великой только своими насилиями, великой только так, как велик держиморда». Аналізуючи позицію Руслана Хазбулатова, не можна не згадати: «Известно, что обрусевшие инородцы всегда пересаливают по части истинно русского настроения». Ухвала нинішнього російського парламенту підтверджує небезпеку, що і сьогодні всі російські запевнення демократії та справедливості «будут тонуть в этом море шовинистической великорусской швали, как муха в молоке».

Ніколи від 30-х років не спостерігалось такого масованого наступу шовіністичних великоросів-імперіялістів і «обрусевших» на українство, наступу з метою економічного, політичного розчавлення України, її знищення, як бачимо це сьогодні, після проголошення Україною своєї незалежності.

Передові, совісні люди Росії, що репрезентують кращу частину російського народу, давно це бачать, їхні листи часом публікує навіть російська преса. Ось один із них: «Все дело в нас, русских. Сколько существует Российское государство, столько лет оно воюет и поработает своих соседей. . . Почти все мы, русские, прожив 30-40 лет среди узбеков, литовцев, молдован, украинцев, так и не научились говорить на их языке. . . Пора, наконец, уважать и другие народы, особенно если мы пришли в их дом» (АиФ, № 34, 1992 р.). Саме тому Українське козацтво не ототожнює російський парламент з усім російським народом, з росіянами за національністю, які мешкають не в Росії і є органічною складовою інших народів, громадянами їх держав.

Українське козацтво розглядає постанову Верховної Ради Росії «Про статус Севастополя», як відверту підготовку російської громадськості до зняття чохла з гармат, до чергового жорстокого воєнного походу Москви в Україну. Сьогодні це може обернутися трагедією не тільки для народів України і Росії, але й становить смертельну небезпеку для народів усього світу — можливими десятками нових Чорнобиль та Гіросім. Тому Українське козацтво закликає ООН, усі міжнародні організації, уряди і громадськість всіх країн світу сказати своє вагоме слово і зупинити загрозу нової європейської бойні на сході Європи.

Українське козацтво підтримує Президента України, Міністерство оборони України і сподівається, що український парламент ліквідує Кримську автономію, як штучне антиукраїнське утворення, оголосить воєнний стан у Криму, відкличе свого посла з Москви, виведе Україну із складу химерного утворення — СНД, яке не гарантує своїм членам територіальної цілісності і суверенності; збереже за Україною ядерний статус і зупинить скорочення армії та озброєнь, як стримуючий агресорів фактор; звернеться з відповідною заявою в ООН, до НБСЕ, до всіх держав і народів світу.

Українське козацтво — законна, зареєстрована Мінюстом організація, всі його члени і симпатички вірять, що Президент України подолає на решті спротив власної адміністрації, видасть Указ про соціальний статус Українського козацтва і сприяння його розвою.

У «Клятві Українського Козака на вірність Україні» сказано: «Присягаю, що буду стояти на смерть за свободу і незалежність України, недоторканість її кордонів і до останнього подиху життя служити їй». Хай ніхто не сумнівається у вірності козацтва цій клятві.

Український народ! Українська молодь! Громадяни України! Вас чекає Українське козацтво, будь-якої миті готове стати на захист України!

*Генеральна Канцелярія
Українського Козацтва*

ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ПАРТІЇ І ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

Десятого липня 1993 року в Москві голови урядів Білорусі, Росії й України підписали «Заяву про невідкладні заходи щодо поглиблення економічної інтеграції», а по суті справи — про створення тісного економічного і політичного союзу. Під гучний галас преси й обурення громадськості «севастопольською» постановою Верховної Ради Росії, Заява трьох прем'єрів пройшла майже непоміченою, а між тим вона несе в собі пряму загрозу політичному й економічному суверенітету України й самому існуванню незалежної Української Держави.

Заявою передбачається створення економічного союзу держав, які «не беруть участі в будь-яких інших економічних союзах і об'єднаннях», тобто, Україна мусить автоматично втратити і свій економічний суверенітет, і будь-які надії та сподівання на інтеграцію з європейськими країнами. Говорячи прямо, економіка України зобов'язана буде орієнтуватись на Росію, тобто, набере колоніального статусу. Передбачається адекватність економічних систем, а отже — економічні реформи в Україні мусять повторювати російські, бути вторинними з усіма наслідками, що з цього випливають. Намічено зближення національних законодавств, а в існуючих умовах не важко передбачити диктат московських правознавців і втрату юридичного суверенітету України над своєю територією. Передбачено створення митного союзу та спільної митної території. Цей пункт, при тому, що лише 6% української зовнішньої торгівлі йде через територію

Росії і 80% російської зовнішньої торгівлі через територію України, означає пряме пограбування України на користь Росії, санкціоноване українським прем'єр-міністром. Особлива увага надається узгодженій грошовій політиці та «консолідації бюджетів», що на практиці означає відмову од права на формування власного державного бюджету.

Передбачено право на вільне пересування й проживання людей на території трьох держав, а також на вільне володіння власністю в межах «союзу». На практиці це означає неконтрольовану (а можливо, й цілеспрямовано спрограмовану) міграцію, здатну змінити демографічний склад України із загрозою для українців стати національною меншістю на своїй власній землі. Слід також пам'ятати, що Україна й досі сплачує величезні суми пенсій, зароблених або вислужених громадянами в інших регіонах колишнього Союзу, коли зиск від їхньої праці отримали інші держави (насамперед Росія), а платити мусить народ України. Вільне володіння власністю в умовах щгучної невідповідності курсів національних валют та енергетичноекономічного шантажу з боку Росії означає розпродаж національного багатства іноземним громадянам і подальше зубожіння громадян України. І, нарешті, створення національних координуючих органів є відтворенням колишніх союзних структур під іншою вивіскою. Сенса й значення Заяви трьох прем'єр-міністрів ясні й недвозначні. Недаремно московська «Правда», аплодуючи цій Заяві, відразу охрестила її «антибіловезькою угодою». Знаменно, що російський віце-прем'єр Шохін, виступаючи по московському телебаченню, відзначив, що третім мав стати Казахстан, але він надав перевагу середньо-азіатському економічному союзові з орієнтацією на Туреччину. Несподівано (!) третьою згодилася стати Україна. Нагадуємо, що саме з таких кроків починалося відновлення імперії після її краху в 1917 році, яке завершилося в 1922 році зміною назви Росії на СРСР, з паперовим правом виходу імперських провінцій — союзних республік, зі збереженням у їх конституціях тверджень про те, що вони є «суверенними державами», зате з уведенням єдиного союзного громадянства та всесоюзної державної власності, проти чого різко протестував уряд УССР. Українська Республіканська партія і Демократична партія України заявляють рішучий протест проти підписання прем'єр-міністром Леонідом Кучмою згаданої заяви і вважають, що вона є спробою відтворення Радянського Союзу під іншою назвою, а отже є реальною загрозою для економічного і політичного суверенітету України, самого існування України, як незалежної держави.

Її підписання межує зі зрадою національних інтересів. Українська Республіканська партія і Демократична партія України вимагають від Верховної Ради України та Президента України Леоніда Кравчука негайної денонсації згаданої Заяви, а також утримання від кроків, що несуть в собі небезпеку відновлення імперії, під якою назвою вона б не виступала.

*Провід Національної Ради
Республіканської партії України*

*Провід Української
Демократичної партії*

Від Редакції:

Всі Заяви, надруковані в цьому розділі у справі підписаної прем'єр-міністром України «заяви» про господарсько-економічну інтеграцію Росії, Білорусі та України, Редакція одержала від УЦПС в Лондоні, за що і висловлює вдячність.

БАГАТОТИСЯЧНИЙ МІТИНГ ПРОТЕСТУ В КИЄВІ

У річницю проголошення Деклярації про суверенітет на майдані Незалежності (як і в інших містах України) відбувся багатотисячний антиімперський мітинг. На заклик Руху в ньому взяли участь кілька десятків партій та демократичних організацій України. Мітинг проходив під гаслом «Севастопіль — українське місто».

Мітинг підтримав вимогу Народного Руху про відставку прем'єр-міністра Леоніда Кучми: «На другий день після ганебного спектаклю в російському парламенті з приводу Севастополя український прем'єр замість летіти до Нью-Йорку зі зверненням до Ради Безпеки про агресію Росії, вилетів до Москви підписувати акт капітуляції» — так оцінив дії глави уряду Голова Народного Руху України Вячеслав Чорновіл, маючи на увазі підписання заяви урядів Білорусі, Російської Федерації та України про невідкладні заходи щодо поглиблення економічної інтеграції.

На мітингу демократичних сил було схвалено резолюцію, в якій зокрема є вимоги:

- негайно прийняти рішення про вихід України із СНД;
- від Президента України вимагати денонсування підпису п'я Л. Кучми під заявою голів урядів Білорусі, РФ і України про створення т. зв. «економічного союзу»;
- домогатися відставки прем'єр-міністра Леоніда Кучми, віцепрем'єрів Юхима Звягільського та Валентина Ландика, міністра Валерія Пустовойтенка й інших членів Кабінету, причетних до спроб фактичної ліквідації Української Держави;
- проголосити Україну позабськовою ядерною державою.

Київ, 16 липня 1993 р.

Силуетка Десятинної Церкви в Києві, пропам'ятний камінь і схема фундаментів тієї ж Церкви-Фортеці

Микола ШАТИЛОВ

«З КОМУНІЗМОМ БИТИМУСЬ АЖ ДО СМЕРТИ. . .»

Празький щоденник

16.2.93

Чи визнає зрештою український парламент вояків Української Повстанської Армії стороною, яка брала участь в Другій світовій війні? Чи визнає учасників націоналістичного підпілля борцями зі злочинною комуністичною системою? Схоже, що в парламентських перегонах до демократичного стовпа українські депутати знову не потрапляють у пил за своїми колегами з інших посткомуністичних країн.

Днями чеський парламент створив комісію, якій доручено підготувати закон про антикомуністичний опір. Новий закон мав би одночасно засудити марксистсько-ленінську систему й конкретно визначити, в чому саме виявлявся згаданий опір. Ідеться не про те, щоб на терезах сьогодення виважити внесок кожного в спільну боротьбу із большевизмом. Такий підхід — і це гаразд усвідомлюють парламентарі — неодмінно породжуватиме суперечки з приводу «хто є хто» і не виключено — надасть можливість заднім числом поповнити лави антикомуністів чи не половині населення.

Конкретика полягає не в деталізації, а в чіткому й певною мірою обмеженому окресленні поняття «протикомуністичний опір». Чи зможуть чеські громадяни, про яких закон скаже «так, боролися!», претендувати на матеріальну компенсацію? Покищо в комісії, яка складається із представників провідних політичних партій, немає щодо цього єдиної думки. Зате в іншому — і найголовнішому — члени парламентської комісії встигли дійти згоди: «строк давности» не поширюватиметься на комуністичні злочини.

Узаконення антикомуністичного опору є конче потрібним і своєчасним, бо чеське суспільство й досі відчуває тягар сталінської спадщини. Не всі політики збагнули, що зволікання з її ліквідацією очевидячки вповільнює економічні та політичні реформи. У демократичній країні не можуть існувати поруч непокарані злочинці та їхні жертви, існувати без того, щоб не роз'єднувала їх глуха стіна непорозуміння. Дехто й нині вдає, що все забуто всім і всім прощено все. . .

До тих, хто «не вдає», належать нащадки політичної еміграції двадцятих років, здебільшого української та російської, чиїм батькам уряд тодішньої Чехо-Словаччини запропонував притулок у поверсальській країні. Після завершення Другої світової війни

країна-гарант зрадила, відверто кажучи, запрошених біженців. За «смершівськими» списками їх почали вивозити до советських концтаборів сталінські енкаведешники. Вивозили сотнями, а повернулися одиниці.

Тепер ті, що вижили, й діти тих, що загинули, подали голові парламентських зборів петицію, в якій вимагають надати їм права учасників протикомуністичного опору. Празька «Млада фронта» повідомляла про це в заміточці, заголовок якої — «Доля російської еміграції» — мене здивував.

З проханням його прокоментувати я звернувся до автора петиції Володимира Бистрова. «Звичайно, ні, — запевнив він, — наш емігрантський комітет опікується не лише росіянами, а всіма без винятку вигнанцями. Певна річ, також і українцями, чия еміграція в Чехах була, можливо, численнішою за російську». Володимир Бистров переконаний, що наслідки звернення не можуть не бути позитивними. «На жаль, — сказав він, повертаючись до початку розмови, — для багатьох чехів усе, що походить з колишньої імперії, все — російське».

На жаль, подумав я, ніхто з українських повстанців, що в середині сорокових пробивалися на баварський кордон, не залишився в Чехії. Зараз був би визнаним — і раніше ніж на батьківщині — борцем із червоною комуною.

* * *

9.3.93

Деякі засоби масової інформації поширюють в Україні думку, що процес активізації комуністичних сил — явище спільне для всіх країн, які позбулися тоталітарних режимів. Посилаються при цьому і на Чехію, де, як відомо, діяльність компартії не заборонена. Але якщо говорити про активізацію, то саме в Празі подибуємо процеси протилежні.

Міністер внутрішніх справ Чехії Ян Румл та генеральний прокурор республіки Їржі Шетіна підписали важливий документ, у наслідок чого виник Координаційний Центр з розслідувань злочинів проти чеського народу, скоєних у період від 8 травня 1945 р. до 31 грудня 1989 року. Координаційний Центр стає підрозділом генеральної прокуратури, а його працівники з тих, які дотепер перевіряли діяльність колишньої державної безпеки, матимуть вільний доступ до всіх картотек, списків й інших секретних документів, що зберігаються в міністерських архівах. При потребі їм надаватимуть допомогу реабілітаційні відділи, які також підпорядковані Їржі Шетині.

Може здатися, що маємо і в Україні аналогічний до чеського Координаційного Центру — «Антикомуністичний антиімперський

фронт». Однак аналогія буде досить умовною, щоб не сказати — примітивною, бо в Празі викриття большевицьких злочинців є обов'язком громадянським, а в Києві — винятково громадським. По-іншому не можна було зрозуміти лідера Фронту Володимира Яворівського, коли в інтерв'ю київському радіо він повідомляв, що відповідні матеріали накопичуватиме фронтівський часопис «Майдан незалежності», а потім запобігливо запевняв так званих рядових комуністів, що їм нічого не загрожує. Порівняно із передбачливістю пражських державних діячів — справжнісіньке аматорство.

Хоч колгоспний бригадир, хоч обкомівський інструктор, алеж ані той, ані той не писали заяв під пістолетом. Зате, поклавши до кишені «червону книжечку», і той, і той почувалися істотами вищого візрця. А тому моральна відповідальність за вчинене колись — одна на всіх колишніх.

Празький Координаційний Центр і створено насамперед для того, щоб морально засудити антинародні діяння комуністів, не поділяючи їх на провідників і виконавців, що не виключає, звичайно, і кримінальної відповідальності. До судових розглядів можуть спричинитися й висновки парламентської комісії, яка вивчає механізм гранично втаємничених операцій, що їх, поборюючи дисидентів, проводила комуністична влада.

Демократи чимдалі надійніше блокують позиції доморослих послідовників марксизму і помітно змінюють ставлення до войовничо антикомуністичних організацій, якою є, наприклад, Антикомуністичний Альянс з його часописом «Нецензуроване новіни», де закінчилася публікація списків конфідентів державної безпеки. На запитання, «чи варто було оприлюднювати прізвища довірених осіб статі безпеки?», переконаний антикомуніст Любош Видра відповів: «Так, бо саме ці люди були носіями страху, яким донині заражене суспільство».

На моєму столі поряд із «Нецензуроване новінами» лежать спогади українського політика і письменника Романа Іваничука, який пише, що завжди опирався й опиратиметься оприлюдненню кагебушних списків. Дуже шляхетно! — не заперечую. Але зате в чеській мові ніколи не приживеться вираз «комуністи вийшли з окопів».

* * *

1.4.93

За допомогою немудрої аритметики чеський публіцист Мілош Слабак дійшов висновку, що в його країні перед демократичним судом мало б постати принаймні дванадцять тисяч комуністичних злочинців. Звідки ж узяв наведену цифру один із провідних діячів Конфедерації політичних в'язнів? . .

Нагадуючи забудькуватим, Мілош Слабак каже, що за два повоєнні десятиліття західнонімецька юстиція засудила 86 тисяч

нацистських злочинців. Виходячи із пропорційної залежності, чеські суди мали б винести дванадцять тисяч вироків колишнім і неколишнім комуністам, а винесли — один і не надто суворий: три роки. Большевицький ексфюрер звільнився, як у нас мовиться, «по половинці» і продовжує пропагувати «життєдайне вчення марксизму-ленінізму».

Чому ж німці покарали ганьбителів своєї нації, а чехи не наважуються ятрити рани носіїв національної ганьби? Мілош Слабак відповідає: німці вчасно зрозуміли, що примирення зі злочинами, скоєними проти власного народу, означатиме існування пекла на власній землі.

Під час німецьких судових процесів коїлися подиву гідні речі: оскаржені хапалися за голову, ігнорували оборонців і принципово не просили в суддів полегкості. Ну, за голову хапаються і сановні українські комуністи, але з причин, про які чеські демократи, можливо, і не підозрюють. Їх лякає не загрозоване небо і авжеж не докори сумління, а можливість помилитися, надавши перевагу посаді посла перед посадою президентського намісника.

Назвавши зло його справжнім іменем і зробивши все, щоб воно не замало свідомість німецької молоді, країна поступово позбувалася зла.

А що ж ми???

Коли не зняти знаки питання (всі три!), нащадки вважатимуть нас слабодухим поколінням. Спочатку ми дозволяли кривдити і винищувати себе, а потім — дозволяємо собі співчувати перестарілим катам, варнякаючи щось про людські права.

Не покаравши, не засудивши большевицьких злочинців, ми не просто забезпечуємо спокій їхній нікчемній старості, а вибиваємо ґрунт з-під ніг прийдешніх поколінь. Збайдужілість молоді — а хіба вона дедалі більше не дається взнаки?! — є передовсім наслідком її зневіри в ідеали добра і справедливості. Спостерігаючи непокарану підлість, підлість, з якої можна мати позитивний зиск, молодь проймається національним нігілізмом і політичним запроданством.

«Жити в такій країні було б і печально, і страшно», — констатує Мілош Слабак, маючи на увазі Чехію. Констатує в умовному способі, бо він — чех, але українцеві все, про що йшлося, звучить у способі дійсному, бо своїх цекашників, своїх обкомівців він сприймає не як символи минулого, а як ознаку української дійсності.

Печальної і страшної.

* * *

15.4.93

«Злочини проти власного народу: документи, факти, свідчення» — в оцій рубриці щоденник празьких інтелектуалів «Телеграф» подає

матеріяли з війни, яку чеські комуністи оголосили всім іншим чехам, і вели її на знищення. Надрукована тільки тепер промова міністра безпеки — в 50-ті роки — Ладіслава Копржіві виявилася програмовою й надовго визначила напрямки каїнової праці чеських чекістів. Проте чи був оригінальним у своїх підлих настановах пражський міністер?

Уважати Ладіслава Копржіві оригінальним могли хібащо ті, до кого він звертався в далекому п'ятдесят першому, — начальники п'ятих відділів державної безпеки, оперативники, яким за службовим обов'язком не випадало сумніватися в геніяльності партійного начальства. А був міністер — звичайнісіньким плягіятором і абзацами перемальовував відомчі інструкції советських горлорізів.

Звичайно ж, порівняльної аналізи текстів провести не можна, бо українська служба безпеки сидить на архівах своїх попередників, як курка на яйцях. Не без надії, що яечка ще виявляться золотими. Але — нічого! По прагах, берлінах, варшавах і будапештах упрівала в мундирах така кількість вишколених копіїстів, що оригінали — заспокойтеся, київські ексагебісти! — можуть і не зандобитися.

Большевицька таємна поліція була орденем у суспільстві, але оперативники — своєрідною сектою в самому ордені. Працівники п'ятого відділу, — повчав за підказкою московських суфлерів Ладіслав Копржіві, знаходяться в наших органах на особливому становищі: ніхто й ніколи не повинен знати, що вони служать у державній безпеці. Слід зробити так, щоб і там, де мешкають оперативники, оточення сприймало їх, як пересічних чиновників, а для цього вони мусять користуватися фальшивими пашпортами. Оперативна робота — творча, — заохочував хазяїн, — вона не зносить шаблонности, кожне завдання має свої специфічні риси; перед вами (так і хочеться додати «дорогі мої») відкривається широке поле для власної вигадки і власної кмітливости.

Стежачи за об'єктом, кагебушники вже тоді вдавалися до замаскованих фотоапаратів, вели приховану «зйомку» і пристосовували пересувні радіостанції для підслуховування. Але найбільш «творчі» натури знаходили себе у співпраці із сексотами. Невтомно опікуйтесь інформаторами, — з батьківською сльозою в голосі напучував міністер, — лише за таких умов одержите цінні для вас повідомлення. А в свою чергу опікувався підлеглими. Їм було категорично заборонено відбувати зустрічі з агентами без дозволу начальника, щоб потай не вколюшали на конспіративній «хаті».

Доба була післявоєнна, гаряча. Переслідувані відстрілювалися, коли їх намагалися затримати. І в органах, щоб не втрачати кадри, створили спеціальний сектор арештів. Поки оперативники «вели» людину, накопичували інформацію для слідчих, сектор арештів вивчав домівку, можливості втечі, щоб уникнути несподіванок і не наразитися на кулю.

А кого ж вони «водять» тепер? А когось же «водять». Чії маршрути вивчають? А чийсь же вивчають. Можливо, й наші з вами. Але не тих, на своїх учорашніх хазяїв, на комуністів.

* * *

24.5.93

Спроби української громадськості притягти до кримінальної відповідальності большевицьких злочинців закінчуються нічим. А в чехів прізвища партійних функціонерів стають постійною приналежністю судової хроніки. Вирок військового трибуналу вислухав колишній начальник празького управління внутрішніх справ — генерал-майор Богуміл Царда. Чим завинив перед чеським народом большевицький генерал і чому навипередки знімали його фоторепортери? . .

У січні 89-го чехи відзначали «палахів тиждень», тиждень пам'яті празького студента Яна Палаха, який, протестуючи проти всевладдя московських загарбників, спалив себе на Вацлавській площі. Демонстрації відбувалися і на Вацлаваку, і в містечкові Вшетати, де народився національний герой.

Звісно, для першого секретаря празького міськкому партії Мірослава Штепана він був не національним героєм, а правопорушником, а ті, що його вшановували — хуліганами. Одно слово, червоний фіюер чеської столиці заявив, що не дозволить перетворити Прагу в бордель — дослівний вислів! — і порадив своїм штурмовикам вивезти демонстрантів деінде подаль — кілометрів за п'ятдесят.

Генерал-майор Богуміл Царда віддав наказ.

У Вшетатах і на Вацлавській площі в спеціально підігнані автобуси поліцаї заштовхали не менше як триста осіб — дев'ятьох у сутичці було поранено, й автобуси рушили в напрямку містечок Мнішек та Добріш. Проти ночі людей викидали серед поля, попередньо відібравши пашпорти.

Тепер військовий прокурор звинувачував генерала за статтею «перевищення службових повноважень», за тим її параграфом, який передбачає позбавлення волі на термін до десяти років. Перед судом генерал поведився не як старий офіцер, а як дрібний злодюжка, заперечуючи геть усе, вдаючи із себе невинного й повністю перекладаючи вину на Мірослава Штепана. Суд викликав Штепана свідком, і той за допомогою показань особистого охоронця (!) та особистої секретарки (!!) довів непричетність до середньовічної за своєю безглуздою жорстокістю акції.

Проти начальника управління внутрішніх справ свідчив і його заступник, у якого генерал необачливо запитав: «Ну що, вже почвали вивозити?» Богуміл Царда визнав таки, що підписував «автобусний наказ», вислухав і вирок: двадцять два місяці ув'язнення,

але — з відстроченням на три роки. Востаннє клацнули затвори «ніконів» і «канонів».

Еге ж, ще слід пояснити, з якої причини так часто потрапляв в об'єктиви генерал-від-большевицької інквізиції. Зовнішності він — фотогенічної. Схожий на Леоніда Брежнєва епохи «розвиненого соціалізму». Алеж, певна річ, не з цієї причини витрачено на нього метри й метри плівки. Празькі репортери помітили, як різуче впливає судовий процес на олюднення генеральської зовнішності. Перше засідання — двері прочиняє типовий партійний номенклятурник, пихатий, зарозумілий, знахабнілий. Клясичний костюм обкомівського діяча і краватка «зі смаком». І останній знімок — перед трибуналом стоїть немолода людина, виглядає на свої шістьдесят п'ять, зосереджено втомлений погляд, вільно розстібнутий комір білої сорочки. . . Нічого генеральського, нічого начальницького.

Чеського громадянина Богуміла Царду змінили не умовні місяці, а перебування під судом. Українських же комуністичних злочинців уже ніщо не змінить, бо справу і найстрашніших із них — винуватців чорнобильської трагедії — прокуратура не передала суддям. Фоторепортери зекономили дефіцитну плівку. Але ще не вечір, і в українців вищезне дефіцит совісти, як вищезнув він у чехів.

Закінчення буде

Головний вхід до Київського Університету ім. Тараса Шевченка

Роман КІСЬ

МАРГІНАЛЬНА УКРАЇНСЬКА ЛЮДИНА НА ПОРОЗІ ЄВРОПИ

(Закінчення, 2)

Нищення, розмивання нашої національно-духової ідентичності йшло, як бачиться мені, трьома потоками:

Перше: жорстокий большевицький терор і деспотизм (у тім числі геноцид і етноцид);

Друге: масова атеїзація та ідеологічна демонізація людности і, як наслідок, моральне її спустошення. Адже немає моральности без віри і поза вірою: немає моралі без морального *ідеалу*, а ідеал щонайвищої досконалости формує лише релігія;

Третє: цілковита нівеляція особистости. Запровадження казармової уніфікації та розмаїтих сурогатів колективізму, в яких мала розчинитися особистість. Безперестанне одурювання людей одномірно-пласкими схемами мислення, що їх цілеспрямовано і методично накидалося сатанинською «ідейно-виховною» машиною: юрбою, що мислить склепаними схемами, простіше маніпулювати аніж неповторними особистостями. Усе це пов'язувалося не лише із доктринальним комуністичним конвєсром «формування нової людини», але й логічно випливало з лінійного марксистського детермінізму в тлумаченні суті людини, як *продукту* суспільних стосунків. Примітивна схема мало чим відрізнялася від змодельованої на щурах формули «стимул-реакція».

На марксистський редукаціонізм, на розчинення особистости у соціальнім доквіллі вже давно звернули увагу християнські мислителі. Відомий філософ і богослов Сергей Булгаков, кваліфікуючи Марксовий психологічний тип як тип диктаторського самоутвердження, писав: «Характерною особливістю натур диктаторского типу є їхнє простолінійне й досить нецеремонное ставлення до людської індивідуальности, люди стають для них немов альгебричними знаками, призначеними бути засобом тих чи тих, хоча б і вельми величних цілей, або ж об'єктом для більш чи менш енергійного, хоча б і найдоброзичливішого впливу. У царині теорії риса ця виявляється в недостатній увазі до конкретної, живої людської особи, інакше кажучи, в *ігноруванні проблеми індивідуальности* (підкр. моє — Р. К.). . . Маркс геть розчинив індивідуальність в соціології, тобто не тільки те, що в ній справді розчиняється, але й те, що не розчиняється абсолютно. . . Маркс залишається мало приступним самій проблемі, його не непокоїть доля індивідуальности. . .»

Згодом Сталін виявив себе послідовним марксистом, коли в душі марксизму саме ортодоксального, з його знеособленням і уречевленням індивіда, перетворенням останнього на функцію гри «соціальних сил», на знаряддя і засіб, виправдовував винищення мільйонів людей сумнозвісною тезою «ліс рубають — тріски летять». Большевицька примітивізація людини мимоволі передалася і нам. Ми і сьогодні не бачимо в Україні належної уваги до *філософії людини*, яка на заході породила низку людинознавчих шкіл у екзистенціалізмі, персоналізмі, філософській антропології тощо. Ми не маємо в Україні ні соціології, ні психології особистості. Ми не маємо жодної серйозної концепції чи школи в оцій ділянці. *Проблеми людини у нас не існувало...* Адже у люджерській комуністичній імперії *не економіка була для людини, а людина для економіки* (чого варте було лише гасло «віддаймо всі сили. . .», — й таки віддавали їх: віддавали в пащу молохові «світлого майбутнього». . .). І хоч багато говорено у свій час про «людський чинник економіки», «людський фактор», але ж знову-таки — з погляду ефективності *самої економіки*, а не людини з її гідністю, свободою, саморозгортанням її сутнісного творчого первня. Усі розмови про «людський фактор», про людину, як суб'єкт спілкування й діяльності, виробничої також — пустопорожні балачки. Бо що ми, властиво, знаємо про «людський фактор», якщо в наслідок варварської відсталості в усіх ділянках і граничного примітивізму суспільної думки не існує в Україні ні *соціології*, ні *соціальної психології*, ні багатьох інших наук інтегрального людинознавства: етносоціології, етнодемографії, соціолінгвістики, психолінгвістики, етносеміотики. Тобто, не існує тих конкретних досліджень та фундаментальних теоретичних розробок, які могли б дати хоча б загальні контури оцього людського чинника.

Говоримо про білі плями в історії нашої. . . Тим часом наша *сучасність* (із погляду знання стратиграфії соціальних структур, а також людських аспектів у взаємопов'язаних економічних, урбанізаційних, етнічних, етнодемографічних, соціально-психологічних процесах) є *суцільною білою плямою*. Давно слід визнати: *у нас немає соціальної науки*, у нас немає комплексного людинознавства, у нас немає, зрештою, (і серйозної культурології і навіть теоретичного народознавства (незважаючи на трохи глибше коріння етнологічних студій в Україні). А, отже, *не може бути і мови про наукове прогнозування соціальних процесів чи їх обґрунтовану оптимізацію*. Якщо й надалі будемо споживати крихти зі столу збанкрутілого «матеріалістичного детермінізму», то залишимося щенятами під столом. . . Якщо ми не повернемося лицем (і розумом!) до світової цивілізації і, зокрема до її здобутків у науках про суспільство й людину, ми не зможемо повернутися лицем до власного народу — до його проблем, потреб, до його відбудови з руїн. . . Отже, для нас Україна є білою плямою не тільки в історичному минулому, але й у день теперішній. . .

Чи маємо ми якесь уявлення про топологію соціального простору в Україні та в різних її регіонах? Що ми знаємо про соціальну екологію (соціальну «мозаїку» нашого середовища) та горизонтальну мобільність людности в Україні, зокрема про динаміку маятникової міграції в зонах тяжіння великих міст? Що ми знаємо про динаміку урбанізаційних процесів в Україні в аспекті соціального та соціально-демографічного становлення сучасних міських агломерацій, конурбацій і систем взаємопов'язаного розселення? Майже нічого нам про це невідомо. . .

Повторюю: якщо ми не почнемо всебічно досліджувати і з'ясувати позаекономічні аспекти економічних відносин, ми й надалі залишатимемось варварським краєм, краєм недостойним повернення назад в Європу, назад до цивілізованого світу, де дбають не тільки про виробництво, але й — виробника; де заклопотані не лише тонами чавуну та металопродукату «на душу населення», але й самою живою душею, індивідом, людиною. . . Де без нормального виробника, який посідає і належні можливості вільного вибору, і належні можливості рекреації, і певну особисту духову автономію, не можливе було б і цивілізоване виробництво. Фундаментальна потреба в індивідуальній свободі, котра в сьогочаснім суспільстві блокується ідеологією, політикою, зростаючим значенням влади, може бути зреалізована людиною, як писав Дж. Огілві, лише у плюралістичному децентралізованому суспільстві, бо тільки в ньому виявляється багатомірність людини. Плюралізм і децентралізація звільняють людей, їхні психічні ресурси, й останні вже не поглинаються суспільством, а індивід не розчиняється в колективному «ми».

Потворні сурогати казармово-барачної колективности, котрі ми маємо, включно із синтезованою в імперсько-сусловських ретортах «новою історичною спільнотою», не створювали ані вільного індивіда, ані, тим більше, вільної праці. . . Нехтування особистістю на тлі загального советського кріпацтва пов'язане було не тільки з комуністичним доктринерством та комуністичною тиранією, але й з тим, що марксизм, як лжерелігія войовничо антихристиянська, у найрішучіший спосіб намагався викоринити і відкинути один із центральних постулатів християнства — постулат про *унікальність і безконечну цінність для Бога душі кожного окремого індивіда*, як фундаментально богоподібної, як онтологічно консубстанційної Христу, як потенційно достойної вічного спасіння. . . Під пресом потворно гіпертрофованих імперсько-державницьких суперструктур, не кажучи про десятиліття психічного й фізичного терору, чи могла утвердитися багатомірна людина, вільна особистість вільний трудівник? Натомість — знеосіблені коліщатка і гвинтики, хвороблива деперсоналізація, хронічна безликість змаргіналізованих (без коріння, без роду, без племені, без виразної самосвідомости. . .), духове спустошення, загострення синдрому аномії (лявіноподібне наростання негативних процесів).

Якщо ми котимося в безодню, якщо в суспільстві нарастає ентропія, нарастає ступінь внутрішнього хаосу та дисфункціональності, то чому ж ми, хоч і відверто вже говоримо про економічну кризу, забуваємо — *цілковито забуваємо!* — *говорити про основне, говорити про найголовніше — крах самої людської особистості, моральне збанкрутіння людини?!* Треба сказати прямо: це суспільство не тільки економічно і політично, але і морально остаточно вичерпало себе. Більш того, це суспільство за існуючого статус-кво саме тому є політично безперспективне (а перспектива «перебудови» виявилася такою ж мітологемою, як і «світле майбутнє»), що воно уже не має «людського матеріалу». Немає уже ким перебудовувати. Суб'єкт економіки, сама людина, вже не тільки охоплена соціальною апатією і щонайглибшим скепсисом щодо «майбутніх величних звершень», а — зруйнована внутрішньо і поставлена на порозі цілковитої резигнації. Тож слід очікувати (якщо не розпочнеться *духове пробудження і відродження на християнській основі*) подальшого загострення різних форм соціальної патології, подальшого загострення синдрому аномії. Артур Рембо писав колись, що держава сильна насамперед характерами людей, котрих вона виховує... Сімдесят років червоної імперії були десятиліттями мерального і духового пограбування людей, манкуртизації цілих націй, жорстокого викорінювання християнських цінностей та бездумного, несамовитого ідолотворення докола живих божків, десятиліттями нищення гідності і глибоко притаманного індивідуального прагнення внутрішньої свободи, духової автаркії... Із чого ж «перебудовувати»? З потрощених уцент цеглин, храм, які відомо, вже не відбудуєш...

Докола — суцільні руїни і згарища доль людських... Мільйони зруйнованих сімей... Мільйони розбитих сердець... Мільйони цілком зневірених і цілком збайдужілих, чи — що ще гірше — озлоблених на цілий світ... Сотні тисяч тих, котрі шукають ілюзорної втіхи, бо не знаходять іншої, в наркотиках. Наркоманія, що нею вражене наше суспільство, — це не предмет медичної наркології і юриспруденції, а — соціальної психології, предмет комплексного людинознавства. Нам конче потрібний соціальний стин, соціальний профіль, соціальна стратиграфія поширення та соціальної й соціально-психологічної етіології наркоманії в Україні, проституції в Україні, злочинності в Україні; нам потрібна докладна картина всієї системи факторів, що складаються на катастрофічний стан, на стан духової агонії значної частини нашого народу. Якщо ми не загоїмо очих виразок і болячок або принаймні не льокалізуємо їх, метастази зла, метастази духової ентропії неминуче захоплюватимуть дедалі ширші ділянки українського суспільства, нашого етносоціального організму... Але насамперед ми маємо *встановити точний діагноз*... Для цього потрібен солідний, із кількома філіями на різних теренах України, науково-дослідний ІНСТИТУТ ЛЮДИНИ. Нам необхідно запросити закордонних фа-

хівців і самим їхати на вишкіл у цивілізовані західні країни, щоб створити українське інтегральне людинознавство. Ми мусимо пізнавати самих себе. Ми мусимо побачити самих себе у дзеркалі найновітнішої соціальної науки. Ми мусимо подумати негайно про «лікування», про загальне соціальне і духове здоров'я нації.

Пам'ятаймо, що навіть українське «економічне чудо» автоматично ще не спричиниться до загального здоров'я народу, не зцілить прокази всілякого зла, неправди і беззаконня... Ми повинні відійти, відійти остаточно, від плаского економічного детермінізму, від примітивного матеріялістичного доктринерства у дусі Ульянова-Джугашвілі. Наше мислення знову повинно стати більш антропоцентричним, більш пневмоцентричним (дух і духовість — основне, а не «діалектика виробничих відносин»!), більш культурологічним, більш персоналістичним. Іще Франко попереджав, що найнебезпечніший для самого марксизму «підводний камінь» — заакцентованість на проблемі «суспільного розвою продукції» і цілковите ігнорування того, що «на певнім ступні суспільного усвідомлення» наперед виступає глибокий нахил людського роду до автономії особистости, до внутрішньої свободи. Ну що ж, «підводний камінь» одномірно-плаского матеріялістичного розуміння історії, передбачуваний Драгомановим та Франком (а з російських діячів — Михайлом Бакуніним) виразно вистромився над поверхнею розбурханої суспільної каламуті.

Комуністична імперія, зазнавши серйозних «пробоїв» і виявивши антилюдське і антихристиянське жажіття всього того, що було іще втамнене «в трюмах», пішла на дно... Залишіть, панове «вірні послідовники», свої ідеологічні помпи... Уже не відпомпуете! Треба нам просто пересісти на добрий і надійний європейський корабель і потихеньку повертати в гавань європейської цивілізації. Досить з нас отого економічного детермінізму і «діалектики продуктивних сил»! Мусимо пересісти на судно, де надійним керманачем ось уже два тисячоліття є Спаситель Ісус Христос, який вчить нас трудитись і жити для ближнього і для Бога, для правди й любови. Пам'ятаймо, що «економічні союзи», в які заганняють нас речники московського неоколоніалізму, це не просто ліс, нафта, газ, але й спільна духовна пустеля... Пам'ятаймо, що «інтегрована» в пустелю наша душа, душа народу, занидіє остаточно. *Ентропія триватиме!* Але тоді вже не триватиме у віках сам наш народ...

мгр. Володимир МИКУЛА

ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»
І ДИВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ
(у 50-ліття її постанови)
(Закінчення, 3)

*Дивізія постає вдруге. Дії на Словаччині, у Словенії
і на фронті в Австрії*

*Розпрощався стрілець із своєю ріднею,
Виїжджає в далеку дорогу,
За свій рідний край, за стрілецький звичай
Йдемо в бій — за свою перемогу.*

(Дивізійна пісня)

У Середньому, на Закарпатті, зібралося майже півтори тисячі вояків, бо до тих, що вирвалися із Бродського котла, долучилася ще частина запасного куреня, який не потрапив в оточення. Ця група повернулася до Нойгамеру, з'єднавшись із поворотцями з-під Бродів, і зросла до трьох тисяч бійців. Додався і вишкільно-запасний полк, у складі якого було вісім тисяч вояків. Близько тисячі німців — старшин, підстаршин і рядових — поповнили кадри. Повернулися з навчання двісті молодих, енергійних українських офіцерів, які й очолили більшість сотень і чот.

Дивізійники були вже не ті, що їхні попередники: добровольців обмаль, а переважали люди або приневолені обставинами, або силоміць змобілізовані (як жартували, «наловлені німцями в кукурудзі»). Дивізія потрапила і в гірші касарні. А правильніше — просто в бараки, де колись перебували полонені червоноармійці. Постійно давалася взнаки нестача — все найкраще було втрачено під Бродами — обмундирування та зброї. Проте, хоча і не без труднощів, вояки поступово здобували належний вишкіл.

У половині жовтня на Словаччині почалося спровоковане більшовиками повстання, провідники якого скористалися із невдоволення словаків пронімецькою орієнтацією уряду Йозефа Тісо. Дивізію було передислоковано на північний схід, де вона повнила гарнізонну службу і поборовала советських партизанів, яких червоне командування закидало на літаках.

Один дивізійний курінь (бойова група Вільднера) брав участь в наступі на повстанський центр Банську Бистрицю — з південного заходу, інший — під командою сотника Віттенмаєра — перерізав

залізницю і шосе зі сходу. У боях Дивізія здобула чимало зброї, здебільшого чеського виробництва, і вийшла з них уповні боєздатною одиницею. Словацькі солдати, задіяні у повстанні, не чинили серйозного опору, і повстання незабаром було зліквідовано. Залишалися советські партизани, які базувалися у важкоприступних місцях, але їх було небагато.

Досить довго Дивізія перебувала в околицях словацького міста Жіліна. За цей час склалися у дивізійників приятні взаємини з місцевим населенням. Українські вояки намагалися завше підкреслювати свою пошану до словацької незалежності і знайомили словаків з українською культурою, а надто — з українською піснею; зрештою ж заслужили загальну повагу своєю побожністю.

Наприкінці грудня 1944 р. Дивізія дістала наказ вислати в район Банської Штявниці бойову групу, яка допомагла б затримати советський наступ у південній Словаччині. Завдання виконав 29 полк, який в січні повернувся в місця дислокації. Однак советські війська наближались, і весь особовий склад Дивізії готувався до бойових дій. Проте бої довелося вести із югославськими партизанами маршала Тіта, бо в січні 1945 року дивізійники здійснили важкий піший перехід на Штірію і Словенію. По тридцять-сорок кілометрів щоденно, потім — день на відпочинок, і знову — засніжені гірські дороги. Півтисячі кілометрів українські вояки подолали за двадцять вісім днів і кінцем лютого вийшли до словенського містечка Селвниці, де заквартирував дивізійний штаб, а підрозділи отаборилися на березі річки Драви і вздовж доріг, що вели від міста Марібора до Цельє.

Останнім часом в українській пресі, зокрема в «Літературній Україні», з'являються згадки про те, що нібито один із батальйонів чи навіть полків Дивізії перейшов на Словаччині до большевиків, здобув прощення, воюючи проти фашистів, але згодом був большевиками ж винищений. Насправді нічого такого не було. Можливо, автори «легенд» мають на увазі те, що на другий день «словацького маршу» чота хорунжого Святослава Петрова відірвалася від дивізійників і подалася в Карпати, щоб приєднатися до загонів УПА. Подальша доля цих людей нам невідома.

Протягом березня 1945 р. Дивізія охороняла комунікаційні шляхи в околицях міст Марібор і Дравоград й витісняла тітовських партизанів з їхніх гірських баз. Значних суточок із партизанами не відбувалося, бо вони їх здебільшого уникали. Того ж місяця надійшов несподіваний наказ, який передбачав повне роззброєння Дивізії й передачу її спорядження німецьким частинам. Можливо, наказ був викликаний тим, що під час наради в берлінській штаб-квартирі Гітлер довідався про існування Української Дивізії і зажадав її ліквідації.

Українські старшини наполягали на невиконанні наказу, пропонуючи зі зброєю пробиватися до Італії, де наступали англійці та

американці. Але наспів інший наказ, за яким Дивізія була підпорядкована 2-ій армії з групи «Південь», а в ній — безпосередньо I-му кавалерійському корпусові. Починався наступ, щоб закрити прорив на відтинку Фельдбах-Гляйхенберг-Штраден у Штірії. На фронт відійшли 29 та 30 полки, а їх форсованим маршем, покривши за два дні двохсоткілометрову відстань, наздоганяв 31 полк. У перших же боях дивізійники спромоглися відкинути противника й захопити панівні висоти Гляйхенберг-когель і Штраднер-когель, але невдовзі дещо поступилися позиціями під гураганним артилерійським вогнем і безперервними атаками піхоти. Проте ключову позицію — замок Гляйхенберг — було вдержано, і фронт устатбувався фактично аж до закінчення війни й капітуляції Німеччини.

У жорстоких боях за оті висоти й місто Фельдбах загинуло й було поранено багато вояків і старшин Дивізії, але найболючіше вразила всіх загибель хорунжого Мирона Танчака. Поліг він останнього дня війни.

Політична ситуація навколо Дивізії була вельми мінливою. Так, ще восени 1944 р. почалися переговори між українськими й німецькими чинниками щодо створення Українського Національного Комітету і Української Національної Армії. Дня 20-го березня 1945 року німецький уряд визнав Український Національний Комітет на чолі з генералом Павлом Шандруком, як єдиного представника українського народу. За Комітетом визнавалося право заступати своє розуміння майбутнього України і право створення українського війська. Українському Національному Комітетові підпорядковувалися українські військові частини, які перебували в складі німецьких збройних сил. Генерал Павло Шандрук перейменував дивізію «Галичина» на Першу Українську Дивізію Української Національної Армії. В дні 17-го квітня він прибув до Запасного полку 1 УД УНА, а 19-го дістався до польового штабу Дивізії, де запрягнув дивізійників на вірність Україні і виголосив промову, сповнену віри в остаточну перемогу української визвольної справи. Павло Шандрук привіз із собою тризубці, що їх вояцтво почало носити на шапках, і плян нової українізації Дивізії, командиром якої мав стати Михайло Крат, колишній генерал армії УНР.

Відступ на захід. Полон

На початку травня становище на всіх фронтах було катастрофічним, а в разі німецької капітуляції Дивізія могла опинитися в большевицькому полоні. Отож слід було будь-що уникнути небезпеки, і за дорученням дивізійного командування сотник Макарушка виїхав на зустріч з англійцями, які вже знаходилися в Австрії. Англійський командир погодився, щоб Дивізія перебазувалася в

район Фелькермаркту, де стояв її запасний полк. Однак до тієї місцевости вдерлися численні з'єднання югославських партизанів, і дивізійні запасники мусіли пробиватися на північ — у бік Радштатських Таврів.

За згодою фронтового командування, о шостій годині 8-го травня 1945 р. Дивізія почала зніматися з позицій, щоб, відійшовши за річку Мур, форсованим маршем добитися теренів, окупованих західними союзниками. Дивізійні сапери побудували міст, яким переправилися не тільки свої, але й чимало німецьких та мадярських частин. Довідавшись, що Дивізія знялася, советські війська намагалися захопити її поблизу містечка Юденбург, але зазнали невдачі, а українські вояки продісталися до англійської окупаційної зони в околицях Тамсвергу і Мавтернсдорфу. Деякі підрозділи, переваливши Низькі Таври, здалися американцям у Радштадті.

Дванадцять тисяч дивізійників було інтерновано в місті Шпітталі, звідки їх перевезли до табору полонених у Беллярії, на адриатичному узбережжі Італії. У листопаді 1945 року на колишньому військовому летовищі — за п'ять кілометрів від Ріміні — було обладнано новий табір, де українські полонені перебували до травня 1947 року. Генерал Михайло Крат продовжував виконувати обов'язки командира Дивізії, морально підтримував підлеглих, запевняючи, що союз американців та англійців із большевиками тимчасовий, що в прийдешньому двобої з Москвою вони обов'язково зважатимуть на наявність військової сили, якою є Українська Дивізія. На жаль, надії не спрадилися, бо Захід подарував Сталінові всю Східню й Центральну Європу. Михайло Крат зі своїми помічниками з колишніх старшин армії УНР навіть і в полоні, в Беллярії, дбав про військову дисципліну, українізував вояків — аж до введення українських старшинських відзнак.

Поки знаходилася Дивізія в Італії, поти й загрожували їй видача большевикам; загрожувало те, що вчинили англійці із власовцями, донськими й кубанськими козаками в Австрії. Зі зверненням на захист українських військовиків виступали — папа Пій XII, єпископ Іван Бучко, українські організації Канади й інших країн. Московським людоловам удалося намовити на поворот лише групу задурених большевицькою пропагандою полонених.

Два рїмінських роки українці використали для піднесення національної свідомости вояцтва, а в травні 1947 року англійські транспортні кораблі вивезли полонених у Ліверпуль, до Англії, де вони були призначені на сільсько-господарські роботи, що й давало їм засоби до існування аж до звільнення з полону наприкінці 1948 року. Американці ж звільнили полонених дивізійників іще 1946 року, в Австрії. Так скінчилася героїчна, але й трагічна по-своєму, епопея дивізії «Галичина», або ж — Першої Української Дивізії Української Національної Армії.

На еміграції колишні дивізійники продовжували боротьбу за визволення українського народу з московського ярма, але, звичайно, вже іншими, мирними засобами. Вони завше знаходилися в передових лавах активного громадського, політичного і релігійного життя української діаспори, зміцнюючи своєю здисциплінованістю і послідовністю українські організації на еміграції.

Література

1. Вольф-Дітріх Гайке. «Українська Дивізія "Галичина"»; історія формування і бойових дій у 1943–1945 роках. З передм. Володимира Кубійовича. Торонто. Накл. Братства кол. Вояків 1 УД УНА, 1970.
2. Роман Колісник. «Військова Управа та Українська Дивізія 'Галичина'». НТШ в Канаді, Бібл. Українознавства, т. ч. 30; накл. Братства кол. Вояків 1 УД УНА, Торонто, 1990.
3. «Бій під Бродами»; збірник статей. Вид. Братства кол. Вояків 1 УД УНА. Нью-Йорк, 1974.
4. о. д-р І. Нагаєвський. «Спогади польового духовника». Вид-во «Українська Книжка». Торонто, 1985.
5. Володимир Кубійович. «Мені 85». Вид-во «Молоде життя». Мюнхен, 1985.
6. Lt.-Gen. Pavlo Shandruk. "Arms of Valor". With an Introduction by Roman Smal-Stocki, Ph.D. Transl. by Roman Olesnicki. Robert Speller & Sons Publishers, Inc. New York, 1959.

ВИПРАВЛЕННЯ

У числі шостому «Визвольного Шляху» за червень, у матеріалі С. Караванського «Шукаймо істини» через недогляд редакції трапилася прикра помилка.

Абзац, що починається словами «Така категоричність щодо множини. . .» має читатися так:

«Така категоричність щодо множини слова *пані* видається мені поспішною. У словнику Б. Грінченка сказано, що слово *пані* не відміняється. Цю аксіому повторюють усі пізніше видані словники».

Усіх наших читачів просимо взяти це до уваги.

Редакція

Поезія

Роман ПЕТРІВ

ОСТАННІЙ ЕТАП

Білі, білі, задубілі,
ні шматиночки на тілі,
а барак — труна.
Дошка в дошку — ні щілини,
з десять кубіків ялини,
а труна одна.

Лежать рівно, штабелями,
наче зняті з пилорами
мерзлі горбилі.
Скільки їх — кому цікаво?
І — наліво, і — направо. . .
Етап до землі.

А земля тверда, холодна
і прийняти їх не годна,
каже: ждять весни.
І чекають мерзлі купи,
вчора — зеки, нині — трупи,
хто зна, ч'ї сини.

Ось привезли ще одного
з шахти, ОЛПа нумерного,
здерли накриття. . .
На пальці фанерна бірка,
в грудях наскрізь свіжа дірка —
це остання перевірка
на смерть і життя.

Тундра біла очманіла. . .
Ніч на свіжу постіль сіла,
місяць пре в zenit.
Але сонце править світом,
водить промінним магнітом —
пише Богу звіт.

НЕЗАБУТНІЙ

Моєму другові — Михайлові Корецькому присвячую

Замерзлий брід,
від броду — слід,
кривавий слід в яругу.
Були бої,
Пройшли свої —
лишили тіло друга.

Лежить навznak,
стиснув кулак,
напіврозкриті очі,
немов ще раз
в цей грізний час
на світ поглянуть хоче.

Лежить один —
чийсь брат, чийсь син,
надія й оборона. . .
Трофейний кріс
надвое тріс —
ні одного патрона.

Лиш вдалині
по кружені
злітаються ворони.
Летять, летять
псалтир читать,
справляти похорони.

А потім ніч
зі всіх сторіч
засвітить в небі душі. . .
Як віднайду
твою звізду,
мій незабутній Друже?

Ліда МЕЛЬНИК

ЕВОЛЮЦІЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ

Триптих

*Та все ж, немов у бернсівській баладі,
Я проросту крізь глинища руді
В якійсь новій і кращій із Шотляндій.
Хоч, зрештою, на біса я тоді?*

В. Олейко

Частина права

Щодня собі шукаєш невідтворене
Хоч, зрештою, яка у тому суть?
Всі істини давно були повторені,
Усі шляхи до Риму приведуть.

Розважено від альфи до омеги,
Хоч, зрештою, яка у тім печаль?
Я проросту своїм зухвалим «єго»
На рампами ошкірених проваль.

І осягну предтечу самоти,
Хоч, зрештою, яка у тім розрада?
Якщо до сонця надто довго йти —
Воно колись залишиться позаду.

Частина ліва

Цей Вавилон був завжди не для нас.
Тут тінь твоя пошерхла і загливіла.
Тут мій портрет — верлібровий анфас —
У цьому ракурсі душа ще не посивіла.
І де мій трап?
І де моє начало?
Роки ідуть немов на ешафот,
Слова прирікши на таку опалу,
Що їм вже не до гонгів і марнот.
Життя станцює свій химерний денс,
Мої вірші тихенько промугиче.
Вкінці кінців, — який цим римам сенс,
Коли у них нема твого обличчя?

Центр

Я купаюся в ранковому тумані,
Я молюся далеким хрестам.
В мене очі скляні й безжальні.
Що я світові тут? Що я там?
Що я — жінка, дощ чи поет?
У приреченім осторонні
Тиха ніжність гусне, мов мед,
І скрипалить моїм долоням.
І хмелію між млива облич
Незбагненною досі владою.
Зачепившись косою в ніч, —
Прокидаюся вперше Ладом. . .

ПІСНЯ СОЛЬВЕЙґИ

Ти вернувся з цих мандрів,
як вертаються з герцю,
безпритульним монархом
без сідла і коня, —
хто впізнає тебе
зі здороженням серцем,
хто тебе захистить,
як не я?

Світ не встояв колись
на припоні руки,
ти збагнув поміж мерехту
власної свити:
це вино задешево,
цей хліб заглевкий,
а вітрила забілі,
щоб жити.

І прибився човном
після всіх круговертей
в обеліски долонь,
в тиху гавань зими,
сива усмішка сонця
на порозі безсмертя,
хто її збереже —
як не ми?

Ліда Мельник народилася у Львові, в інтелігентській родині, 1976 р. Захоплюється поезією, музикою, театром. Навчається у Музичній школі ім. Соломії Крушельницької. Перші поетичні спроби її появилися у газеті «Ратуша» 1993 року. У її творах відчувається вплив «неокласиків» і «шістдесятників» — Ліни Костенко, Василя Стуса; а Ігоря Калинця вона вважає своїм учителем. До її поезії «Притча про хліб і голод» написав музику композитор Віктор Камінський, і її виконали на концерті «Композитори України — пам'яті жертв голодомору».

Євген КРИМЕНКО

ТАЄМНЕ ПРОЩАННЯ

Дуби паленіють, берези в тривозі. . .
В лісах причаїлася осінь;
Тремтять біля хати вже ранки морозні,
А квітка ще теплих днів просить.

У парку доріжка блукає безцільно. . .
Ідуть по ній люди самотні;
Згубили хвилини весняні, весільні,
Знаходять осінні, скорботні.

Махне ще крильцем десь метелик останній
В барвистій цій грі безголосій,
А серце відчує таємне прощання
І сумно промовить: вже осінь.

вересень 1992

Наталка ПОКЛАД

ЗА КОЛО

Руки до сонця зведеш — і стрілою
в неба вібруючий синій розлом. . .
Тінню пролинуть качки над водою,
ледь не торкаючи плеса крилом.

Сонячна хвиля наге твоє тіло
владно огорне — й потопить в собі,
тільки зідхання твоє срібнобіле,
тільки відлуння, як струм, по вербі.

В берег піщаний востають підшви —
глибше, о, глибше! — я чую, як там
юна Почайна мій корінь полоще,
славу співаючи нашим богам.

А з віктарів ще слов'янську молитву
кажуть всезнаючі добрі волхви;
їх ще не знищено, ще не залито
нашого духу — кривавим новим.

Ще ми — частинка співуча природи,
тайни її — нам і щит, й молоко;
з них піднялись наша міць, наша врода,
нашого вічного шляху закон.

Ще ми в деревах, у водах, у травах
маєм притулок і захист, і лік. . .
. . . Руки до сонця, розп'ята державо,
зводиш — і рине цілющий потік.

І воскресє у серці праголос,
зроджений дзвоном космічних верхів, —
і ти сміливо ступаєш за коло,
бо того світ молодий захотів.

Наука, дослід

Євген МАЛАНЮК

НАРИСИ З ІСТОРІЇ НАШОЇ КУЛЬТУРИ

Вперше надруковано: Євген Маланюк
«Книга Спостережень», том 2

А. Геокультура України

Може, найважливішим з наших завдань, як національної спільноти, було, є і буде: пізнати себе.

Події 1917 р. заскочили нас. Заскочили також тому, що справа пізнання себе стояла слабо. Не хочу цим сказати, що наша наука не працювала. Вона працювала, зважаючи на умовини бездержавності і на ті рамки, які тодішня наука ставила собі, дуже наполегливо і досить плідно¹. Але здобутки тієї науки були надто мало знані серед ширшого загалу. Причиною цього була, перш за все, чужа школа, що подавала речі, які відносяться до пізнання нас, або викривлено, або й зовсім не подавала,

Пригадується Шевченкове «Послання»:

Німець каже: ви — монголи
— Монголи! Монголи!

.....
Німець каже: ви — слов'яни
— Слов'яни! Слов'яни!

А далі:

Коли б ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя.

Отже, ту «свою мудрість» — на ширшу скалю — ми почали здобувати аж тоді, коли перший, що так скажу, акт нашої історичної драми вже відбувся і наступив «антракт» еміграції — по цім боці і советська неволя — по тім.

З'являється ряд учених, що мали зовсім інший підхід до проблем нашої Батьківщини, зовсім інші можливості до того: найбухливіша хвиля історії проходила на їх очах і дала всім аж надто виразну лекцію.

Наше покоління узріло Батьківщину в зовсім іншій світлі. Вона виглядала зовсім інакше: інакше в період бездержавному, інакше — у війні за державність і інакше — в часі короткотривалої, справжньої державности.

Це світло грози і бурі історії дало нам можливість іншого, ширшого і глибшого насвітлення проблем нашої історії, проблем нашої культури.

¹ Видатний наш історик Володимир Антонович і його школа (М. Грушевський), антрополог Федір Вовк, великий Іван Франко, як історик літератури, і інші.

I

Слово «культура», так часто надуживане, часом зовсім стерте, походить від латинського слова, зв'язаного з поняттям обряду («культ»). Існує і друге слово, що у деяких народів замінює слово «культура» — це слово «цивілізація», зв'язане з латинським словом «цівітас» — місто. Ці два слова, властиво, окреслюють те саме. Під прийнятим у нас словом «культура» розуміємо все те, що створене людиною. Підкреслюємо *створене*, а не зроблене механічно, бо справжні культурні факти, є наслідком *творчого акту*. Очевидно, що це слово, це поняття є аж надто гнучке і може мати багато, в залежності від речення, відтінків, навіть значень.

Як не фаховець, позволю собі навести простий життєвий приклад. Либонь року 1922 в польським таборі для інтернованих, де була певна частина нашої Армії (6 дивізії ген. М. Безручка), з'явилися окремі групи з російських відділів Савінкова. В нашій бараці опинилося кілька людей, а серед них кілька бувших вищих урядовців (якийсь прокурор з Петербургу і інші). Ці люди, дуже занедбаного вигляду, лежали сливе цілий час на брудних сінниках і навіть лежачи харчувалися з менажок. Зате цілий той час поміж їжею і сном вони присвячували спогадам про «блістательний» Петербург, славні ресторани і те, що і як вони там їли. Робило це все на нас враження жалісне, але і відпихаюче, якість «антисанітарне». До цієї ж групи належав досить літній чоловік з виразною військовою поставою, бідно (як всі), але дуже охайно одягнений. Він мав з собою сина-підлітка. Робив враження старого старшини, знаного в старій Росії типу «вічного капітана». Вони з сином тримались осторонь від нас також. Коли приходила пора їжі, цей старий сотник виймав зі скриньки чистий рушник — о, диво! — вишиваний, розстеляв його на якимсь стільчику, син ставив на нім менажку з юшкою, вони хрестились, виймали ложки і повагом їли. Ці — батько й син (яких національність — після обсервації їх способу харчування — була для нас ясна), творили разючий контраст з «петербуржцями», неголеними, розкуйовдженими, забрудненими, з їх масними анекдотами й смакуваннями, і з їх безнадійним занепадом, що нагадував героїв Достоевського.

І коли я згадую — на тлі таборового вбожества і безнадії, на тлі петербурзьких «бувших людей» — отих «малоросів», батька й сина, я кажу собі: то була — культура. То було те, що створилося на напій землі протягом століть і тисячоліть, всоталося в кров і жили, і чого жодні скити, половці, гуни, татари і навіть москалі — не встигли знищити.

Ми є свідками і, почасти, учасниками страшних подій, коли наш національний організм усіма способами і засобами нищать, калічать, що більше — намагаються винатурити, вийнати з нього його духовий зміст і вкласти, натомість, цілком інший. Ворогові ходить про витереблення того, що Шевченко називав в людині

«образ Божий». І ми бачили й бачимо колосальний внутрішній спротив нашого національного організму, велетенську потенціяльну силу в нім, що змушує — мимо всіх обставин — виймати, фігурально кажучи, отой рушник і перехреститися перед тим, як їсти навіть невольницьку юшку.

Відомий німецький історіософ Освальд Шпенглер, автор голосної в свій час (початок 20-х років) праці «Унтерганг дес Абендляндес», гостро розрізняє поняття «культури» (з її невідмінним складником духової творчості) від секундарного поняття «цивілізації» (з її механічною репродукцією вже роблених, а не «творених» речей). Не в словах, розуміється, справа: уживаючи слова «свілізасйон», французи, напр., розуміють те саме, що німці і Шпенглер під словом «культура»².

Але мусимо нині ствердити, щонайменше, дві великі істини:

1. Чи ми маємо на думці «культуру», чи «цивілізацію», комплекс «культуро-цивілізації», як загальне правило, є єдиний-неподільний (парляменти існують по багатьох країнах, але лише в Англії парламент є органічним складником англійської культури, залишаючись по інших країнах лише «ознакою цивілізованости», нерідко скарикуризованою).

2. Немає культури (чи, як хто воліє, «цивілізації») без коріння, без генетичної лінії і без обличчя, звичайно, національного (хоч часом, але досить поверховно — «імперського» чи «державного», що в більшості, остаточно, є лише псевдонімом «національного»).

Безнаціональної культури немає. Безнаціональною може бути, вживаючи виразу Шпенглера, лише переймана «цивілізація», але й тоді треба пам'ятати, що і за паротягом, і навіть за рефреджірейтором тягнеться певна генетична лінія аж до «місця зродження» тих приладь.

Ми кажемо: культура Півдня, культура Півночі, культура Сходу і Заходу, культура європейська, культура французька. . .

Коли думаєш про нашу культуру, культуру нашої землі — передовсім, пригадуєш, як бурхливо політична історія по ній переходила і як історія періодично перетинала *тяглиць* нашої культури, як унеможлиблювала їй безперервний розвиток. Тому я й назвав тему цієї розмови «геокультура». Я не зустрічав цього терміну, але думається мені, що — аналогічно до терміну «геополітика» — він буде більш на місці: наша культура не завжди була лише «національною», її напрямні, її глибший і ширший зміст були часто диктовані і давані саме географічним положенням нашої Батьківщини.

Культура є також функція тривання людини на данім терені. Кочовики-номади (справжні, чи лише в переноснім значенні) культури творити неспроможні: треба мати тривалий контакт з

² Надзвичайно влучні думки і концепції О. Шпенглера (зокрема про культуру, як організм) треба поставити в зв'язок з думками українця з походження М. Данилевського («Росія і Європа» 1871), знайомого Т. Шевченка, що він з ним зустрічався і дискутував (на заслання в Новопетровську). Є підстави припускати, що О. Шпенглер був знайомий з думками М. Данилевського.

даним географічним положенням, коли ж той контакт тратиться, про жодну тяглість людської творчості вже не можна говорити.

Географія бо (клімат, краєвид) ще тісніше і ще органічніше зв'язана з культурою, аніж політика. Політика є функцією організованості влади, функцією її сили, і тому політичні кордони держав є величиною «змінною», в той час, як культура — є величина більш або менш «сталася», і її кордони, особливо на нашій Батьківщині, є, в певнім сенсі, непорушні, «незрушимі». Правда, це не перешкодило нашій культурі променювати на дуже великім радіусі. . .

Є у Шевченка річ, що він назвав її містерією. Це — «Великий Лях». Не знаю, який задум був у нього, яка думка корениться в самім наголовку цієї речі. Але самий образ «Великого Ляху» (він, до речі, є в однім з сонетів Зерова), на мою думку, є символом саме культури нашої землі. В світлі сучасної археології тубільне населення нашої землі налічує яких 4 тисяч літ *безперервного* на ній існування (щонайменше від новокам'яної доби — т. зв. неоліту). Таке є *мірило* культури нашої Батьківщини.

II

Звернімось до мапи Батьківщини. Ми бачимо на ній три виразні смуги: ліс — на півночі, *лісо-степ* приблизно на широті Київщини і *степ*, одне з дуже типових явищ нашої географії, що тягнеться до нашого моря, яке становить природно-географічну підставу нашої Батьківщини.

Лісова смуга нашої Батьківщини найбільш захвала тяглість культурно-історичного життя (напр., Чернігівщина) тому, що для кочовика-номада з його отарами й «кібітками» ліс становив значну перешкоду. Меншою перешкодою для кочовика була смуга лісо-стєпова, і тому історик і археолог натрапляє в цій смузі на певні зміни в культурнім її обличчі, перерви в тягlostі культурного процесу.

Врешті, йде смуга, що відогравала таку величезну ролу в найбурхливіших і найтрагічніших добах нашої історії, смуга, що її, наприклад, Вячеслав Липинський уважав (в її націо-психічних наслідках) найбільшим прокляттям нашої землі, аж до недавньої «махнівщини» включно («дух степу»). Степова смуга становила відвічний «коридор», відвічний географічний «протяг» в нашім історичнім «помешканні». Через той «коридор» проходили періодичні хвилі кочових навал, що їх Азія викидала з своїх нетрів. «Коридор» цей — понадто — відтинав нашу Батьківщину від її природної підстави — моря.

Всі ці три геокультурні смуги нашої Батьківщини перетинає один з найстарших на землі водних шляхів — Дніпро.

Цей шлях — «путь із варяг у греки», як зве його наш старий Літопис, з одного боку, *перерізає* нашу Батьківщину на Праву- і Лівобережну Україну. А цей розподіл потягав за собою знані політично-державні наслідки, такі наявні вже, наприклад, за панування

Ярослава Мудрого, коли то цей син Володимира Великого, у висліді драматичної боротьби за київський трон, віддав був Лівобережжя тьмутороканському князеві Мстиславові Сміливому («іже заріза Редедю перед полки Касожськими», як говорить про нього «Слово о Полку»). З другого боку, Дніпровський водний шлях зв'язував варязьку «браму» Київської Держави — Новгород з тим світом, що відіграв таку істотну роль в розвитку цілості нашої культури: маю на думці середземноморський культурний круг античної Еллади.

Це ствердження ніколи не зайво підкреслювати ще і ще раз, бо цей факт являється в історії і в змісті нашої культури найбільш важливим і, певно, найбільш в наслідках своїх рішальним та судьбоносним для нації.

Наша бо земля протягом довгих століть належала до антично-грецького кругу, до кругу античної культури Еллади — родовища пізнішої культури і Риму, і Європейського Заходу. В цей факт варто вдумуватися частіше і глибше. Наша земля, отже, знаходиться в крузі великої, в своїм універсалізмі неперевершеної, властиво, єдиної культури, до якої належав старовинний світ і з якого частини, варіанту, витворилася геть пізніше західня культура, вся західня культура, вся західня цивілізація сучасна і все те, що нині називаємо європейською культурою. До цього кругу не належали тоді ані Середня, ані Західня Європа, ані сусідні нам — від Заходу і, тим більш, від Півночі — народи. Ми були північною окраїною, північним сегментом цього культурного кругу, що його так розширив герой популярної в нашій середньовіччі повісти — Александер Македонський. І так небезпечно розтягнув був той круг на південь і далеко на схід. . .

Факт приналежності землі нашої Батьківщини до цього кругу, факт довговікового перебування наших пращурів в нім (від VIII-го ст. до Хр.) дав, мусів дати, величезні наслідки, які жили, живуть і житимуть в нас, в нашій підсвідомості, в нашому організмі, крові і жилах, навіть в «інервації» (як казав покійний В. Антонович, до речі — медик, як і історик з освіти).

Нагадаю усталені історичні факти. Починаючи від VIII в. до Хр. античні греки закладають на нашій чорноморським побережжі, переважно при дельтах річок — Дністра (Тірас — по-грецьки), Богу (Гіспаніс), Дніпра (Борістен), Дону (Танаіс) — ряд торговельних пунктів-факторій, що розростаються в міста, деякі в досить великі. Це Тіра при гирлі Дністра (тепер Акерман), це славнозвісна юнійська Ольбія при гирлі Богу (коло Миколаєва). Це відомий уже з нашої історії дорійський Херсонес (Корсунь) в Криму біля теперішнього Симферополю. І багато інших. Але ще більш знаний — Пантікапейнон (при Озівським побережжі, тепер Керч, колись Корчев), що розвинувся пізніш найбуйніше і в середині I ст. до Христа став столицею Понтійської держави Мітридата Великого — переможця скитів і грізного, хоч і поконаного пізніш, суперника Риму. Навіть назва нашого княжого Тьмутороканя якось фонетично в'яжеться з попередньою грецькою назвою цієї місцевості «Таматарха».

Про ці колонії-міста і про їх доокільні місцевості маємо свідoctва античних грецьких вчених — географів, істориків, поетів.

Особливо живі і зворушливі є описи Ольбії, що квітла багатством і культурою, що пишалася знанням Гомера і Платона, що жила духом античної філософії (свідомство письменника Діона Хризостома). Великий грецький історик Геродот відвідав Ольбію всередині V ст. до Христа особисто і серед своїх праць присвятив цілий том (IV) саме нашій Батьківщині, що її греки називали тоді Гіпербореею (ц. т. «Запівніччю»). В періоді античної грецької колонізації наша земля грала ролю такого ж постачателя збіжжя для тодішнього світу Еллади, як в XIX ст. — для Західної Європи³.

З колоніальних осередків при дельтах наших річок і на чорноморським побережжі антична грецька цивілізація пішла водними шляхами на північ і, як по жилах, розходилась по цілій землі (Геродот оповідає, наприклад, про нарід «будинів», який займав терени нинішньої Полтавщини і який, судячи з Геродотових описів, мав характер народу культурно досить еллінізованого). Є у Геродота зворушливе оповідання про двох «гіперборейських» дівчат, які, в супроводі охорони, несли вінки з пшениці аж на острів Дельос, де був славнозвісний храм Деметри (божества Матері-Землі). Слушно В. Щербаківський добачає в цім аналогію з пізнішими нашими святами обжинок або й Спаса, коли то святать плоди землі. Цей епізод (а він не міг бути вигаданий) свідчить про два важливі факти: 1. культура на нашій землі і у її мешканців — була хліборобська, осіла і традиційна, 2. зв'язок з античним світом Еллади був безсумнівним і тим більш глибоким, що йшов також по лінії релігійній, отже найінтимніший і найістотніший, тим більш, що такі «прощі» до грецьких святинь (як свідчить Геродот) не були випадкові. Хай не дивує нас, що тодішнє населення нашої Батьківщини називає Геродот «скитами» іменем народу іранського походження, що тоді мав владу на нашій землі, хоч Геродот і розрізняє в цій збірній, офіційній назві «скитів-орачів» — саме тубільців і автохтонів — від скитів, що виконували адміністративні функції і, правдоподібно, були властивими скитами.

Надто багато «влад» і «назв» зазнала наша земля протягом тисячоліть її бурхливої історії. . . Але назви не міняють істоти речей. А істотним було те, що існувало автохтонне населення (як свідчить археолгія) і що те населення культурно належало в античних часах до світу Еллади.

III

Коли ми пригадуємо собі головні складники античної грецької культури і — при цім — пробуємо знайти сліди тих складників, які всякли в нашу землю і її прамешканців, то в першу чергу мусимо згадати людську особистість, правдоподібно джерело нашого пізнішого спеціального «індивідуалізму».

³ Цікаво, що назва «Ольбія» в перекладі значить «щаслива», «благословенна», може і «урожайна», а «Пантікапею» треба б перекласти, як «всехліборобська», «всесбіжева». З цих міст греки вивозили многі тисячі тонн зерна річно. І недаром державним знаком держави Мітридата був колос (напр., на монетах).

В противагу тим культурам, де в осередку їх стоїть з одного боку — автократ, а з другого — маса, безоблична і тому автократові невольниччо-покірлива, де немає приватної власності (все є «государеве»), де панує своєрідний «колективізм» і «плянова господарка» (з «продподатком»), де держава є молохом, який розчавлює і поглинає індивідуальність і де її автократичний володар є, в суті речі, так само безобличний, як підвладні йому «маси» та бюрократично-поліційний апарат влади (старовинні Персія, Вавилон, Єгипет, імперія монголів XIII ст., Москва XIV-XVIII ст. і СССР XX ст.), — в осередку античної культури Еллади стояла Людина, як структурний складник суспільства (а не арифметичний складник безструктурного механічного «колективу», що всяку індивідуальність згвалтовує і поглинає безреши, відтак племені і народу).

Це є найістотніша властивість культури, що досі звемо її «західноєвропейською», яка зродилася, власне, як синтез античної культури Еллади і старовинного Риму, одуховленого християнством, і витворена була в періоді т. зв. Середньовіччя, що неукі і пропагандисти часто називають його «темним». Коли в тамтих культурах «держава» гіпертрофується в постать якогось містично-апокаліптичного звіра, а тотальний зверхник її обертається в постать надлюдську, чи нелюдську, бо він є завжди «богди-хан», «Джінгіс-хан», «падішах», «цар царів», «атец народів» і т. п. — то в культурі Еллади «держава» виростала, як природна потреба суспільства, як *знаряддя* народу, виростала «знизу», а не накидалася «згори». Таким був антично-грецький «поліс» (держава-місто), такими були західноєвропейські держави-міста Середньовіччя, таким був, теоретично кажучи, західноєвропейський і наш середньовічний «февдалізм» Києва, чи Галича, та й пізніш, озброєні «магдебурським правом», наші міста XV-XVII ст.

Коли в сфері цієї (назв'ї її досить приблизно — «західної») культури навіть великодержави, імперії, як правило, не посягали на суспільну структуру, традиції, обряди і т. п. народів завойованих (клясичний приклад — Рим і його світова імперія) то в сфері тамтої (назв'ї її теж дуже приблизно — «східної») культури «імперія», будучи результатом голого підбою, неоправданого жадним «культурним посланництвом», не могла стерпіти в колі своєї централістичної автократії жадної індивідуальної риси, жадної іншо-культурної ознаки, обряду, традиції, мови. «Джінгіс-хан» (чи «атец народів») витереблював усе це дотла, як «єресь», як «ухил», як «місцевий націоналізм». «Де ступив мій кінь, там трава не росте» — казав історичний Джінгіс-хан. І це повторювали його наступники і навіть — географічно — «західноєвропейські» наслідувачі, бо для тамтої культури (що, поза тим, має свої географічні, кліматичні і расові підстави) немає нічого страшнішого і згубнішого за природну *органічність* життя, яке в рамках тієї своєрідної культури вміститися не може: раніш, чи пізніш воно їх розсаджує.

Саме ніщо так не було притаманне античній Елладі, яка ота природна органічність життя. І топографію, і клімат, і расу, і психіку, і філософію, і релігію в античній Греції — все це можна було обняти повищою формуюлою.

Ні асиро-вавилонські «царі царів», ні перські падишахи, ні єгипетські фараони з їх пляновими господарками і «соціалістичним будівництвом» пірамід, як рівнож, ні піски пустинь, ні орди кочовиків, ні монотонне виття азійського шамана — не лише не імпонували б грекові, але просто залишилася б поза кругом його розуміння, як не розумів античний грек жадного релігійного фанатизму визнавців людожерних богів країн жорстокої природи, країн голоду, повенів, лютих морозів чи лютих спек.

Коли Еллада будувала (а вона будувала багато, і навіки), то це не був потворний пам'ятник калічених наганячами рабів, а надхненний гимн радісної своєю творчістю людської праці і людського генія — Партенон (зруйнований допіру 1687 року!). Коли Еллада творила свої міста, то не були то потворні озії Вавилону чи навіть пізнішої Александрії, лише повні зелені і мarmору, повітря і світла оселі богів, подібних до людей, що за зразок їм були боги. А коли Еллада «різьбила з мarmору своїх богів», то не були то надто жорстокі «боги вогню» Асирії, вавилонські «ваали», циклопічні одоробла Азії чи обожувані пєсиголовці Єгипту, — то була глибоколюдська довершеність і краса, краса — перш за все.

IV

В світлі людяної, антропоцентричної релігійності Еллади стає зрозумілою наша генетична лінія і нашої релігійної свідомости, в якій «Христос іде за плугом», а «Марія їсти приносить». І без якої знана поема Шевченка («Марія») обертається на блюзнірський твір, а не найвищий вияв тієї свідомости у нашого народу. Рівнож, чи не в старовиннім «полісі» античної Еллади треба шукати празразку історично-українського ідеалу, що виродився був геть пізніш в зловісний психічний комплекс «хутора» і «хуторянства»?

Що ж говорити про місце краси в нашій духовості, в нашій творчості, в нашій побуті? Це річ настільки очевидна, що не вимагає обговорення. Чи візьмемо наші вишивки, чи наші писанки, чи наш народній стрій, чи пісню, чи хату, чи — донедавна ще мережані — ярма для волів, а ще й досі цяцьковані у гуцулів речі і приладдя — все це є просякнене характеристичним панестетизмом, якого родовід не підлягає сумніву і з огляду на його многовікову закоріненість, і з огляду на його форми, і з огляду на різучі, часом, аналогії.

У якого іншого з сучасних нам народів вживається, наприкл., слово «гарний» не в значенні лише «красний», а в значенні внутрішньої якості, доброти, вартости («гарна людина», «гарний врожай», «гарна пшениця»)? І коли пригадаємо собі антично-грецьке, властиво, неперекладальне, поняття «калоскагатос», що одночасно означало комплекс «красного й доброго», знову ж напотикаємо праджерело тієї властивості. Бо коли вглибимося в область нашої морально-етичної свідомости, то побачимо, що наша етика зовсім по-старогрецькому є органічно злита з нашою естетикою. «Негарний вчинок»,

або «негарне поступовання» — вирази, які свідчать, що естетика і тут є ніби критерієм етики. Але наша етика, позатим, є темою надто широкою, щоб над нею тут зупинитись. Скажу лише коротко і, на жаль, без аргументації, що навіть прийняття християнства застало у наших предків, поза всяким сумнівом, щось таке, що можна було б назвати «християнською» етикою у формально ще поганських племен нашого народу. Відіграли тут свою роль відвічна хліборобська культура плюс матріярхат, вкорінений настільки глибоко, що його прояви подибуємо і в новішій періоді, і в Козацьку добу.

Не є моїм завданням шукати тут дальших аналогій і споріднень — це завдання фахівців-дослідників. Наведу лише дивні слова Йогана Готфріда Гердера (1744-1803), великого дослідника національних культур, визначного історіософа, приятеля Гете і учителя нашого М. Максимовича:

Україна стане колись новою Елладою. Прекрасне підсоння цієї країни, погідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля — колись обудиться. Із малих племен, якими адже ж були колись греки, повстане велика культурна нація. Її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген у широкий світ.

Це написано року 1769. Кілька років пізніше зруйновано було нашу степову Спарту — Запорізьку Січ (1775). Над нашою Батьківщиною западала довга історична ніч бездержавности. Тим більш вражаючо звучать слова Гердера. Здійсниться, чи не здійсниться ця чудова візія великого ідеаліста і предтечі доби європейського романтизму та — в певнім сенсі — визвольного націоналізму нашого століття? Але треба подивляти: прозорливість і влучність думки чужинця, який з такою геніяльною інтуїцією відчув дух нашої культури.

Продовження буде

Галина ЩЕРБА

ВІД ДЯКІВСЬКОЇ ХАТИ ДО СЕМІНАРІЇ

Освіта у Північній Лемківщині

Уже в VII-VIII століттях заселена українцями-лемками Північна Лемківщина належала Київській Русі, і лише 1309 року опинилася під владою Польщі, щоб року 1772 бути переданою Австрії, а 1918 — знову Польщі. Край був віддаленим, але населення, не зважаючи на тяжкі умови життя, поривалося до освіти. Учителями були переважно сільські дяки, що навчали по власних хатах за невеличку платню. Проте навчання не було обов'язковим, а відтак і більшість лемків залишалася неписьменниною.

Наприкінці XVIII століття австрійська влада почала організовувати німецькі школи. Перший губернатор Галичини граф Перген вважав, що крім німецької освіти, взагалі не існує ніякої іншої. Однак і нові школи знаходилися у випадкових приміщеннях, а вчителі не тільки не володіли методикою викладання, але, траплялося, вдавалися і до вповні непедагогічних прийомів.

Пізніше в державних школах дозволена була й польська мова, що великою мірою сприяло польонізації українців і проти чого виступали видатні церковні діячі — греко-католицькі єпископи М. Рилло, П. Білянський та о. Іван Могильський з Улюча.

По Першій світовій війні в лемківські села повертається чимало українських вчителів. Так, до Свіржови Руської повернувся з австрійського війська випускник Самбірської учительської семінарії Йосип Жвірик, який започаткував вечірні класи для молоді, сільський хор, виставляв українські п'єси, а найздібніших учнів готував до вступу в гімназії та семінарії. Один з його учнів — Петро Дрань — згодом закінчив з відзнакою Перемиську гімназію і в сорокових роках учителював також у Свіржові Руській, де створив і українську бібліотеку.

Значну допомогу у піднесенні культури й національної свідомості лемків надавало львівське товариство «Просвіта». «Просвіту» ж підтримував Центральний Комітет Оборони Лемківщини в Сполучених Штатах Америки. Завдяки згаданим організаціям, лемківська молодь мала змогу навчатися і поза Лемківщиною: 1933 року чотирнадцять лемків студіювало у Перемиській гімназії, а у Львові сестри Василянки опікувалися лемківськими дівчатами, передаючи їм досвід із краєцтва, куховарства і господарювання.

Однаке в самій Лемківщині освічених кадрів бракувало. До того ж польська влада заборонила викладання українською мовою, а українських учителів примусово переводила подалі, призначаючи на їхні місця поляків, які не знали української й ігнорували навіть уроки зі штучної «руської мови». Послаблюючи єдність українського

народу, відриваючи лемків від матірнього кореня, польські шкільні інспектори на своїй конференції (1932 р.) заявили, що лемки — осібне плем'я, а тому мусять навчатися на лемківському діалекті. Наступного року польська преса вже доводила, що й діалект — польського походження, а отже лемки — етнографічна група польської людности.

Польща поставила собі за мету зденаціоналізувати, пополячити лемків, знищити українську культуру, освіту й науку, зрештою, взагалі знищити українську мову. Зазнала переслідувань «Просвіта», читальні якої було закрито в Павлокомі, Вислоці, Команчі, Ославиці, Опарівці... Апогей польонізації припав на 1937-39 роки, коли українська освіта на Лемківщині зазнавала найжорстокіших утисків: заборонялося говорити українською мовою, знайомити учнів із українською історією, ба, й навіть вивішувати в школах портрети українських поетів і письменників.

Суми, які витрачала Польща на освіту, були мізерні. Для прикладу, в Сяноцькому, Ліському і Кроснянському повітах вони становили 0,4-0,7% бюджету, а 1938 року були вдвічі меншими за видатки на поліцію, тюрми й суди.

Хоч як це дивно, а піднесення в лемківському шкільництві спостерігаємо під час німецької окупації 1939-44 років, коли було засновано Генеральну Губернію, куди ввійшла і північна Лемківщина зі своїм двохсоттисячним населенням. Піднесення було пов'язане зі створеними Українськими Допомоговими Комітетами, які постали в Сяноці, Новому Санчі, Горлищах, Яслі, Ліську, Дуклі... Усіх Комітетів було двадцять шість, а координував їхню діяльність Український Центральний Комітет у Кракові. Першого ж навчального року мережа українських шкіл була настільки щільною, що майже кожна українська дитина засвоювала знання за допомогою батьківської мови.

У Ясельському та Горлицькому повітах посаду шкільного інспектора обіймав уже знайомий нам Йосип Жвірик, і саме він заініціював педагогічні курси для вихователок українських дитячих садочків. Дехто з його курсисток залишив по собі пам'ять назавше: у селі Розстайни — Марія Кузяк, а в селі Чорному — Степанія Морох. Тоді ж у містечковій Криниці Омелян Цісик заснував Українську вчительську семінарію, тридцять випускників які поповнили лави сільських просвітан.

Не залишалася байдужою й та українська інтелігенція, що емігрувала з підсовєтської України (а таких було близько 30 тисяч), і залюбки вчителювала в лемківських школах. Відродженню національної свідомості лемків сприяло й те, що українцям повернули їхні православні і греко-католицькі храми.

Прикладом самовідданної праці в оті часи може бути діяльність відомого українського письменника, автора роману «Розгублені сили», — Василя Гірного, який очолював школу в селі Святкова Велика. Чимало вихованців Василя Гірного стали семінаристами, і кожного варто згадати поіменно: Іван та Андрій Гаталевичі, Ганна

Пиртко, Іван Щерба, Юрій Нестер, Михайло Слота, Микола Мишко, Петро Филяк, Іван Ардан.

І так не в одному селі... По всіх усядах і вчителі, і священики намагалися, щоб їхні вихованці вступили або до Ярославської гімназії, або до семінарії в Криниці, або до торговельної школи в Сяноці. А в Горлицях та Дуклі існували бурси для дітей, які мешкали по далеких селах.

Напрочуд активною була просвітянська діяльність криницьких семінаристів, особливо під час різдвяних чи літніх канікул, коли хлопці організовували вертепи, збирали колядників, а дівчата — працювали виховateljками в дитячих садках. Зароблені гроші йшли на підтримку українського студентства або на придбання книжок для українських бібліотек. Дев'яносто колишніх студентів Криницької семінарії вчителювали згодом у лемківських селах, де в запеклій боротьбі із москвофілами, яких чимало було на Лемківщині, всі вони ставали національно свідомими українцями.

Отже, слід сказати, що попри всі жахи окупації, попри складності побутового життя, загальне становище лемків як представників української нації було помітно кращим, аніж за поляків. Так, у 1939-44 рр. тільки в Сяноцькому повіті навчання українською мовою відбувалося в сорока дев'яти школах; у повіті Лісько таких шкіл було — 84, в Ясельському — 13 (на вісімнадцять лемківських сіл), у Горлицькому — 43, Новосанчівському — 27.

На жаль, подальші події звели нанівець освітні й культурні здобутки українських лемків. В наслідок brutального виселення лемків польським комуністичним режимом — за підтримки московських більшовиків — ущент було сплюндровано й саму Лемківщину: мальовничий край перетворився на пустелю. Сьогодні, по п'ятдесяті роки після проведення ганебної операції «Вісла», коли небагатьом лемкам поталанило повернутися на прадідівські землі, їм не повернули нічого. Не повернули й рідної мови. Сьогодні в селах Бортне, Гладішів, Команча лемківські діти змушені навчатися чужинською мовою. А тому, якщо сьогодні на захист прав українців Лемківщини не стануть Всесвітня Федерація Лемків, Товариство «Лемківщина», а передовсім — уряд України, українці Лемківщини приречені на загибель.

Література

1. Тарнович Ю., «Верхами Лемківського Бескиду». Краків, 1940.
2. Widmann E. "Zapiski do historii szkół ludowych w Galicji, a w szczególności we Lwowie 1 koniec XVII — początek XIX w. 1". "Szkoła", Lwów, 1891.
3. "Miasto Lwów w okresie samorządu 1870-1895", Lwów, 1896.
4. Франко І. «Твори». Т. 19. Київ, 1956.
5. Красовський І. Д. «Товариство 'Просвіта'» («Український календар». Варшава, 1968).
6. Докля Т. «Наша громада». Част. І. «Минуле сел Ясюнка, Крива й Баниця на Лемковина». Йонкерс, США, 1960.
7. «Двадцять років під ярмом польських панів». «Збірник Львівського обласного історичного архіву». Київ, 1940.

8. «Державний архів Львівської області». Ф. І., оп. 3, спр. 883, арк. 63. С. 1043, табл. 1.

9. «Аксіоми для нащадків». «Українські імена у світовій науці». Збірник нарисів. Упорядник Олег Романчук. Львів, «Меморіал», 1992.

ЗАПОВІТ СВЯТИШОГО ПАТРІЯРХА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ МСТИСЛАВА І

Заповіт і моє благословення

Мої дорогі й улюблені діти, внуки й правнуки, з великим напруженням останніх своїх сил, але при повній притомності й не позбавлений свідомости, хочу промовити до вас в першу чергу, до всіх дітей — майбутнього нашого. Хочу сказати всім про все, що на душі моїй тяжить. . . Або, мовою Великого нашого Пророка й борця за щастя й добробут людей на нашій «не своїй землі», борця за Вічні Правди й Істину Божу, кажучи, нехай буде це також — «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє».

Від дитинства мої батьки та найближчі й найдорожчі родичі, вчили мене: «Степанцю, дитинко, все, за що не візьмешся робити, починай з Богом. Або, хоч перехрестися і тоді починай. . .».

Минали роки і багато, багато чого забулося. А от ці слова врзались у пам'ять назавжди. Так само й деякі історичні факти з життя нашого багатотраждального народу, наче закарбувались назавжди на тендітних клітинах мозку, наче вирізбились на граніті. Згадуються повчання й факти з історії все частіше, особливо останніми роками, останніми місяцями, коли раз-по-раз повертається удар за ударом, і людина втрачає гостроту зору, нормальне функціонування руки чи ніг. . . Натяк? Так, прямий натяк підготуватися жити в інших Богові знаних світах. . .

. . . Господе, Боже наш, благослови раба Твого на чин, який вимагає від нього життя земне, з усіма обов'язками й відповідальностями перед Тобою, Боже наш, перед Церквою Твоею, перед духовними, державними, науковими, культурними діями держави нашої України, перед вірними нашої Української, як і держава наша, ні від кого, адміністративно й політично, незалежної, перед Богом і людьми Рівноапостольної Православної Церкви, перед Церквою між Церквами, перед вірними тієї Церкви і лояльними громадянами України, не залежно від їхнього віроісповідання, перед моїми рідними, перед внуками й правнуками, народженими

і ненародженими дітьми земель українських, перед побратимами по зброї і, нарешті, перед самим собою, перед власною совістю. . .

Боже, дозволь мені почуватися, час від часу, звичайним мирянином-слугою у Твоїй Церкві, а не Слугою Божим у найвищому земному званні, нами самими вигаданому: Патріярх! Це звання, хочемо ми цього чи не хочем, завжди нагадуватиме про всі обов'язки, права і привілеї, які йдуть з ним. Від цього, людині, а ще в моєму віці та в моєму фізичному стані, не втекти, та й не маю такого наміру. З віком в ногу йде й досвід. І зрозуміло, що мова йтиме від людини з великим життєвим досвідом. Мова йтиме від людини, яка значно давніше стала батьком, як Владикою, а потім дідусем і прадідом. . .

І вдруге, прошу Тебе, Боже наш, дозволь мені почуватись, вряди-годи, смиренным слугою Твоїм та батьком і дідусем, а не тільки Владикою, яким став понад пів століття тому з Твоєї волі й Твого благословення та Слуг Твоїх, Владик Церкви Твоєї на нашій українській Землі. . .

І втретє, звертаюся до Тебе, прости й благослови виголосити слово до всіх не як Владика Патріярх, чим мене, недостойного слугу Твого, під кінець життя земного, Владики, отці духовні й миряни Церкви Твоєї в Україні обрали і благословили Твоїм ім'ям у Святому Храмі Святої Мудрости Софії. . .

Останніми місяцями часто думаю про тих, кому належить Царство Боже, про дітей. У них усе так просто й зрозуміло. У них логіка від Бога, ніякими життєвськими клопотами і справами земними не забруднена. От, наприклад, дивиться дитина на малюнок, і хоч той малюнок уявою дорослої людини намальований, а дитина пізнає Бога. Їй сказали, що це є Бог і хто Він. І розуміє дитина, що навколо неї все Боже, включно з нею. Іншими словами, Бог і все біля Нього Боже, все від Бога і для Бога. . .

Просто й зрозуміло. . . Навколо цих простозрозумілих істин ми потворили різні науки. А всю ту книжкову мудрість можна і треба інколи зводити до дитячої духовної чистоти. . .

Розумію, що деякі бажання для нас, віком старших від дітей, стануть деколи тяжко здійсненими. Та повірте, що після майже столітнього життя на Землі переконався, що нікому ніколи не пізно, а тим більше не соромно, незважаючи на всі фізичні й психічні перешкоди, бодай уявним бажанням наблизитись до чистоти дітей, до чистих Правд й Істин, Божих Правд й Істин. . .

Понад тисячу років тому, син славного Святослава Ігоревича, Володимир Святославич, великий каган, Володар імперії на Схсді Європи, пізнав правдивого Бога і, як його Велика Бабуня, Ольга, не тільки сам просвітився, а просвітив світлом християнства всю Україну-Русь і став рівним апостольською працею Константинові Великому! І став тоді на землях руських (українських!) Син Божий, Ісус Христос, Царем називатися. . .

І мудрість мали ми тоді свою. Пригадаймо успіхи сина Володимира (Юрія). Це той Великий Князь Київський, Ярослав Володимирович, Ярослав Мудрий, який зміцнив державу, обновили столицю свою, град Київ, побудував для поколінь Храм Премудрости — Софійський Собор, який сьогодні цінністю, скарбом світових цивілізацій вважається.

Не помилився і в своєму виборі Ярослав Мудрий, коли, не чекаючи на царгородського Патріярха, призначив свою людину, священника Іларіона, Митрополитом Києва і Київської Руси. Великий Князь у першому столітті зміцнення віри Православної на землях своєї великої імперії зрозумів, що тільки такі, як його великі Предки, як Він сам, мусять бути біля керма духовної опіки над людьми країни його. І гляньмо в минуле, коли не було при кермі таких, як великі лицарі наші, перемогла крамола, втратили імперію, втратили власну державу, гетьманами керовану. Було зрадникам поганим приємніше дивитися, як мізерні війська Петра над горсткою козаків розправляються, і стояти в тіні з полками, яких вистачило б охоронити честь свого гетьмана й землі своєї України. . . На що совість і все проміняли? . .

Розумним і мудрим був нащадок Великого свого Предка Рівноапостольного. І не даремно підшукав собі розумом світлого, який у своєму СЛОВІ виголошує молитву до Всевишнього від імені свого Суверена, свого і всієї київської держави такими словами: «Пом'яни, як Благий, і нас, вбогих Твоїх. . . Ти Бог нащ, і ми люди Твої, уділ Твій, насліддя Твоє. . . Не підносим рук наших до бога чужого, не слідуємо за яким пророком, не держимо еретицької науки, але визнаємо Тебе, правдивого Бога. Доки стоїть світ цей, не наведи на нас напасти і не спокуси і не віддай нас у руки чужоземців, щоб не назвався город Твій городом полонених, і стадо Твоє зайдами в землі не своїй, щоб не сказали народи: де є Бог їх? Не напусти на нас скорботи, голоду, наглої смерті, вогню, повені, щоб не відпали від віри нетверді у вірі. Продовж ласку Твою на людей Твоїх, ворогів прожени, спокій зміцни, народи смири, нестатки заміни добробутом. Князів наших зроби грізними для народів; бояр умудри, городи пошир, Церкву зрости, насліддя Твоє охорони, мужів, жінок і дітей спаси. Тих, що в неволі, в полоні, у в'язницях, в подорожі, на морі, в голоді, в спразі й наготі, — усіх помилуй, усім подай втіху, всіх порадує, подай їм радість тілесну і душевну».

Так, ніби сьогодні писано, правда? . . А цим словам тисяча літ! А ще ліпше сказати, так це ті слова, які мають жити з нами, як довго існуватиме Світ цей з людьми на ньому.

Не забуваймо предків. Не ховаймо їх від наших дітей. Нагадуймо раз-по-раз славу предків своїх, не цураймось її, бо це й наша слава. . . Їмо в майбутнє мудрістю й досвідом предків своїх озброєні! Не йти нам у майбутнє, коли легковажимо минуле, повірте мені, своєму сучасникові. . .

В минулому мали ми багато мудрих мужів, які ніби Пророками були і свою землю любили, як Бога свого, як Матір і Батька.

Коли вже коло минулого, то давайте пригадаємо разом ще одного Великого нашого Князя, нащадка Великих своїх предків. Маємо на думці Князя Володимира Всеволодича Мономаха. Він жив з глибокою вірою у Божу любов і Божу Всемогутність. Заповідав дітям своїм, а через них і нам, нащадкам їхнім, щоб не бажали крові того, на кого лихі були. При цьому нагадував, що Бог терпить усі гріхи наші й дає нам змогу каяттям, слізьми й молитвами досягнути над ними перемогу і позбутися їх, себто тих, на кого лихі. . . Цікаво пояснював всемогутність Божу. Він бачив її навколо себе і давав докази її дітям своїм: сонце, місяць, темрява, світло, води, земля, птиці, риби й людина. . .

А що ми робимо з нашим природним середовищем, що все належить Богові, є всемогутністю Його. А все це через що? Гляньмо уважніше на все, нагадаймо про чистоту душ діток наших і стане зразу зрозуміло, що злегковажили ми найдорожче через те, що згубили Віру в Всевишнього. Земні потреби затьмарили нас, затемнили нам чистоту душ власних дітей наших. . .

Та повернімось знову до Володимира Мономаха, який конкретно говорив і про обов'язки дітей до ближніх своїх і навчав їх, якими мають бути обов'язки доброго господаря. Великий Князь, Володар-Батько, наказує дітям помагати бідним, опікуватись вдовами й сиротами. Забороняв дітям своїм вдаватись до смертної кари: «Ні невинного, ні винного не вбивайте й не кажіть убивати». Велів дітям своїм дотримуватись присяги, шанувати священників, ченців, старших чи похилого віку людей. Радив дітям своїм викинути з їхніх княжих сердець гордість і остерігатись лінощів. Радив синам також виконувати всі обов'язки на війні, самим усього допильновувати, ні на кого не покладатися. Закликав шанувати гостя, звідки не прийшов би, бо гості, на його думку, розносять славу по світу: добру або лиху. . .

Закінчуючи своє «Поучення дітям», Князь Володимир Мономах підкреслює: «Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того вчіться. . . І нехай Сонце не застає вас у постелі. . .»

Радіймо всі, бо такі були наші Предки, такими були наші Володарі, Князі-Лицарі, християни, будівничі великої християнської держави, з мечем в одній руці, а в другій Хрест. Князь був прикладом Християнського Господаря дітям своїм і близьким та далеким нащадкам.

Такого і я не можу не бажати своїм дітям, а коли кажу своїм дітям, то як Патріярх, віком найстарший серед найстарших Патріярхів, маю на увазі усіх.

Не заради якоїсь примхливості нагадую предків наших, мої дорогі, не випадково. . . Змушують мене до цього думки про наш сучасний стан і Церкви нашої Православної, і Держави нашої незалежненої і кожного з нас. . .

Боюся безвір'я, яким опановані великою мірою керівники, будівничі нових порядків у новій християнській державі. Не всі ж можуть, отак взяв, та під кінець свого життя, проживши вік безбожником, раптом, ніби під доторком магічної палички, перетворитися в глибоковіруючого та ще й фахівця з релігійних питань. В світі реальностей такого не буває, а до казкового ми швидко, хоч як би хотілося, не наблизимось.

В даний період, та й не тільки сьогодні, а завжди, людині, незалежно від того де і що вона робить, потрібна Віра в Бога. А що ж ми маємо на сьогоднішній день? Маємо небагато і багато залежить в чому і про що говоримо. Певне одне, що найголовнішого — ВІРИ ми не маємо. Переважає оте — «Та що ви від мене хочете? Моя хата з краю. Що мені державність, як немає всього того, що ми за старого режиму мали. А тепер тільки державністю годують. Від такої державності людям не по собі. . . і так далі і тому подібне. . . » Це говорять прості люди. Це говорять ті, яких ми закликаємо закачувати рукави і працювати для державности в поті чола свого. А ті трудяги, яким до праці не привикати, кажуть, що їх ні підганяти, ні нагадувати їм про працю не треба буде, якщо вони повірять у державність. А як повірити? Куди не глянь скрізь побачиш, на всіх щаблях влади, фактично, тих самих людей, що й перед відлигою за доби відкритого панування комуністичної партії. Були вони керівниками і під час відлиги. І зараз ті самі керують. Щоправда, тепер дехто з них на вищих постах та в закордонних машинах їздить. Навіть ті, що раніше лаляли кремлівських бонз за розбазарювання народного добра, тепер самі в тому грішать. А їм багато людей повірило. Думали, що вони почнуть про трудову людину чесно дбати, а воно. ? Хто ж винуватий в таких настроях і наскільки вони правдиві? А таки правдиві, мабуть, бо не від одного подібне чуємо. . .

Вражають й інші факти. Приходять листи, в яких віруючі скаржаться, що на Україні зараз із Вірою, Православною вірою, дуже кепсько. А дехто з цього користує, та й як!

Хіба отакі вістки не змусять хвилюватись, не заставлять думати?

Молю Вас, Суверене з усіма помічниками, довіреними, а тим самим і відповідальними перед Вами, перед Богом, перед Народом і Державою цього народу, *не забувайте про дітей*. Вони мусять мати найбільшу увагу нашу під кожним оглядом. Їх треба забезпечити не тільки поживою для фізичного існування, а й духовною поживою і найліпшими, які тільки існують, знаннями, науками. Маймо на увазі, що 20 століття є тільки тінь того, що прийде в 21 та наступних століттях. Діти наші не мають права відстати. Їхні прадіди й діди, їхні предки не відставали. Завданням нашим є забезпечити, щоб і вони не пасли задніх, а вели перед. А прикладом у цьому можуть бути і наші сьогоднішні світові чемпіони спортсмени.

Дещо гірше і то таки гірше стоять справи з нашими духовними Отцями у всіх званнях. Дехто з них не викликає справжнє довір'я

до себе. Тут, можливо, і наша вина. Потрібно священиків, потрібно Владик. І нікуди правди діти, в декому помилились. А дехто росте. Приємно це бачити. Підрастають нові кадри. Дасть Бог і наша Могилянська Академія випустить високоосвічених теологів, філософів на радість народу. Багатьом саме цього й хочеться, хоч, як знаємо, є такі, які бажують, щоб справжня українська людина не думала про своє українство, а тільки про свій шлунок, щоб та людина від ранку до заходу Сонця потом вмивалася і забула нарешті хто вона, якого роду. Отаке на нашій Україні. А все через те, що ми не знаємо правди про своїх предків. У нас не наші вчені історію писали.

Діти наші мусять правду нарешті пізнати про свою землю, не від ворогів наших, а від чесних своєї землі мужів науки. Вищих шкіл і розуму досить маємо. І професори говоритимуть по-українськи. Все буде, коли до діла братись по-господарськи. А добрий господар пам'ятає підсвідомо вже, що існує чотири пори року. Кожна пора вимагає свого: нових засобів виробництва, інших машин, нових сільсько-господарських культур. Обов'язково треба прополювати городи. Прополку і в установах треба робити. Треба. Зміни вимагають багато чого. Все це для дітей наших, для людей, яким жити по-новому, в новому світі, фундамент якому мусимо ми допомогти закласти.

В усьому і понад усім ідеї. Вони від розуму. Розум дехто Богом називає. Чистою від Божого розуму й ідея має бути. До того не можна брудними руками торкатися. А чи всі ми маємо такі чисті руки? Чи всі наші духовні опікуни несуть людям чисті ідеї? На мій погляд, духовенству нашому треба дуже багато працювати над собою. Щоб знати життя, треба мати знання, досвід. Не в гарному облаченні суть справи. Треба бути помічником людям в багатьох ділянках. Треба бути і агрономом, і лікарем. Зовнішнє має відповідати внутрішньому нашому стану. Люди зразу пізнають правдиву і фальшиву людину, користолюбця і праведника, який і душу за брата свого віддасть.

Не раз говорив і писав про те, що наша Православна Церква-страдниця, через лиху долю, сьогодні мусить наново виборювати собі авторитет. Новий дух має прийти до Церкви від народних глибин, не зверху. Тому то й нагадую, що в чеканні того ми повинні тримати Святу Церкву нашу в чистоті. Не забуваймо, що виросте те, що посіємо і як доглянемо. І нехай кожний пожне те, що посіяв. Так воно є в цьому світі. І не закриваймо очі на свої недосконалості. Говорім відкрито про них, але говорім культурно і чесно.

Горе громаді, коли священик у неї здискредитований. А що ж тоді робити, як такими у нас отці Владики є? Чи можуть вони репрезентувати Україну серед своїх і серед чужих і стояти на чолі Церкви? Ні, таких ніколи не приймуть до Собору рівних. Не приймуть через них і народу нашого.

Ми почали відбудовувати Державу, а Церква? Якщо не віддамо належного Богові й душам нашим, то залишимося без Віри, залишимося знову без держави. . .

А коли і те й друге треба відбудовувати, а це історична необхідність, то треба забути про злобу, заздрощі й інтриги. Шукаймо в серцях своїх християнську любов, миролюбство, благодатність розуму. Без цього не піде діло.

Чи Україна повинна мати кілька Православних Церков? Наявність кількох Православних Церков є дійсністю під сучасну пору. Це не здоровий стан. Він тим гірший, що деякі Церкви навіть не підлягають своїм Першоієрархам, а підлягають тій Церкві, яка глумиться століттями над нашим народом, нашою Церквою і воліє бачити нас не вільними, а рабами, якими можна буде відбудовувати загублену імперію. Ми мусимо усунути такий ганебний і небезпечний для нашої нації стан. Не знаю, як і хто підготує ґрунт для національної єдності серед Православних Церков, але повинні найшвидше про це подумати Глави цих Церков. Їм треба зійтись і побути разом так довго, аж поки не знайдуть всього потрібного для об'єднуючого Акту. А потім, на Соборі національному, при таємному голосуванні обрати ОДНОГО Предстоятеля, Патріярха Київського і всієї України. Не забуваймо при цьому і мрій Великих Митрополитів нашого народу, Петра Могилу і Василя Липківського та інших. . .

Як Перший Патріярх Київський і всієї України УАПЦ і Митрополит УАПЦ в США, як віком найстарший Ієрарх і смиренний слуга Божий, закликаю усіх Вас, Отців духовних і Владик, ради Господа Бога нашого, ради Вашого і ваших дітей майбутнього, допоможіть Суверенові України в будівництві вільної і ні від кого незалежної Держави, допоможіть Об'єднаню Православною Церквою з власним, вами обраним Патріярхом.

Ще й ще, мої дорогі земляки, діти й собраття во Христі, молю Вас і закликаю до братньої єдності та святого миру, ради Бога, Спасителя нашого, ради нашого багатостраждального народу, ради великомучениці Церкви рідної і многостраждальної Матері-України.

Об'єднання Православних Церков України, як історична необхідність, щоб історично вижити і закріпити своє місце серед вільних народів світу, є можливим, як не раз уже казав, лише довкола Української Автокефальної Православної Церкви, як Церкви-Мучениці, яка ніколи не зраджувала свій народ і свою Віру. Жертви її всі ми знаємо. Треба глянути одне одному в очі і сказати, що ми хочемо об'єднання, ми будемо його мати. І не відкладаючи берітеся за здійснення цієї Богові і народу нашому Бажаної ідеї. На засадах чесності і чистоти перед Богом і народом нашим приступаймо до діла, мої рідні!

А коли затріюмфує світлий розум, звертаймось, як я звертався, до Його Святости Вселенського Патріярха, щоб скликати Все-

лецький Собор усіх Православних Церков світу. Мені не вдалось цього досягнути. Іншим Церквам не спішиться. Моїм же наступникам заповідаю «стукати аж поки не відчиниться Вам». Є велика потреба поговорити й про наші канони, і про кривди заподіяні нашій Церкві, і багато інших чисто Християнських справ дальшого спілкування наших Церков тощо.

Заповідаю також розбудувати видавничу справу до такої міри, щоб забезпечувати не тільки вірних нашої Церкви, а й широкі кола громадян нашої держави, а особливо школи наші, університети наші. Щоб як прийде на те потреба, можна було допомогти й міністерству освіти уряду України. Перегода всі матимуть подосталь всього, а тепер, на початках становлення нової держави треба допомагати одне одному і щиро, без користолюбства, помагати.

Відчуваю, мої дорогі, що надходить мій час стати перед Судом Божим. Простіть мені, як і я Вам прощаю. . . Не судім одне одного, а працюймо на щастя й добробут Батьківщини та її людей. Завжди починаймо день і кожне діло, перехрестившись, молитвою. Бо такі все починається з Молитвою до Бога, з очищенням душі своєї серед Господом.

Над усе, — казав Апостол Павло, — візьміть щит Віри, якими зможете погасити всі огненні стріли лукавого. Бо покликав нас Бог не на нечисть, але на освячення!

Нехай завжди буде з Вами усіма мое батьківське й Патріярше благословення!

Благословляю Вас на добробут, щасливе й радісне життя в своїй на віки вільній Державі!

Нехай ніколи матері наші не знають сліз! Нехай ніхто не знає горя. . .

На віки вічні, на віки вічні, на віки вічні. . .

Амінь!

Ваш і Божий Слуга —

Мстислав Перший,
Патріярх Київський і всієї України

Червень, 1993 року Божого

Презентація «Визвольного Шляху»

Инж. Василь ОЛЕСЬКІВ
Голова Дирекції УВС, Лондон

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖУРНАЛУ «ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ»

Центральна Наукова Бібліотека Академії Наук України
ім. В. І. Вернадського, Київ, 30.6.1993 р.

*Я на сторожі коло їх
Поставлю СЛОВО.*

Т. Шевченко

Високодостоїнні Гості!

Сердечно вітаю Вас на цій небуденній для нас зустрічі від імені редакції журналу «Визвольний Шлях» і його видавця — Української Видавничої Спілки в Лондоні. Особливо маю честь привітати представників Академії Наук і її Центральної Наукової Бібліотеки ім. В. І. Вернадського із 75-річним Ювілеєм цієї найвищої української наукової установи та побажати успіхів у дальшій праці для добра українського народу і його відродженої держави. Одночасно вітаю представників українського парламенту й уряду, політичних партій, культурних і громадських організацій, масмедій і гостей з діаспори. Ваша присутність це для нас велика честь і признання за нашу довголітню працю у нелегких умовах чужини на відтинку друкованого слова, яке після війни стало найефективнішою зброєю у руках українських патріотів у боротьбі за утвердження правди про Україну в світі.

Про журнал «Визвольний Шлях», його напрямок, зміст і співробітників буде окреме слово головного редактора Іллі Дмитріва і його заступника Сергія Квіта. Я коротко представлю середовище і обставини, в яких довелось нам працювати на протязі понад 45 років часу.

Українська Видавнича Спілка є одною з важливіших ланок організованого життя української громади у Великій Британії. Чисельно невелика українська громада, яка начисляє приблизно 30 тисяч і яка розселена по різних частинах Англії, Шотляндії і Валії, є зорганізована у кількох громадських, молодіжних, виховних, жіночих, релігійно-церковних і політичних установах і організаціях. Центральною громадською установою, до якої можуть належати всі українці без різниці на віровизнання чи політичні переконання, є Союз Українців у Великій Британії (СУБ), який постав у січні 1946 року і який має 64 своїх відділи і осередки. 43 відділи Союзу мають свої власні будинки і залі, в яких зосереджується все організоване життя. При СУБ, як його Секції, діють Спілка Учителів і Виховників, яка займається українськими суботніми школами для українських дітей, а також Організація Українських Жінок (ОУЖ), Комісія Допомоги Українським Студентам (КоДУС) і Бібліотека та Музей ім. Т. Шевченка.

*Ред. Ілля Дмитрів і заступник Дир. ЦНБ АНУ А. Г. Бровкін біля
річників «Визвольного Шляху» проти погруддя Тараса Шевченка
перед презентацією 30.6.1993*

СУБ видає тижневу газету «Українська Думка», англомовний кварталник «Юкренієн Рев'ю» (Український Огляд), а в минулому видавав журнал для молоді «Юні Друзі».

Дві молодіжні організації — Спілка Української Молоді (СУМ) і Пласт займаються вихованням української молоді. Кожна з них має свою оселю, де влітку відбуваються відпочинкові і виховні табори. Колишні вояки-українці різних армій зорганізовані в Об'єднання бувших Вояків Українців (ОбВУ) і видають журнал «Сурмач». Від 1947 року існує Українська Студентська Громада (УСГ), яка неперіодично видає свої бюлетені.

Дві українські Церкви — Українська Католицька Церква і Українська Автокефальна Православна Церква — обслуговують релігійні потреби своїх вірних. Обидві вони мають своїх єпископів і катедральні храми в Лондоні. Між обома Церквами панує мирне, християнське співжиття і співпраця.

При багатьох Відділах СУБ, Осередках СУМ та інших організаціях існують самодіяльні мистецькі колективи — хорові, танцювальні, музичні, які збагачують культурне життя української громади і часто репрезентують Україну на різних міжнародних фестивалях.

Українська Видавнича Спілка (УВС) формально постала в 1949 році, найперше з метою видавати місячний журнал «Визвольний Шлях», який згодом став органом Організації Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Степана Бандери. З моральною і фінансовою підтримкою при-

хильників Українського Визвольного Руху, а особливо ОУН-УПА, які в той час ще провадили збройну боротьбу на українських землях за здобуття Української Самостійної Соборної Держави, Українська Видавнича Спілка в короткому часі, бо вже у 1950 році придбала своє власне приміщення і друкарню, розгорнула видавничу і друкарську працю.

В грудні 1992 року «Визвольний Шлях», який почав виходити в січні 1948 року, тобто рік перед формальною реєстрацією УВС, закінчив 45 років свого існування. Дотепер появилось 543 числа журналу, кожний на 128 сторінок (від 1954 року), тобто приблизно 65 тисяч сторінок оригінальних матеріалів на політичні, наукові, культурні, літературні, історичні, економічні, виховні, суспільно-громадські й інші теми. В журналі поміщені праці понад 600 авторів, сьогодні більшість із них вже покійні, спеціалістів з різних ділянок українського життя, які донедавна були заборонені в Україні, а через це невідомі українському народові. Це поважна і важлива книгозбірня, потрібна не тільки для дослідників, але й для кожного свідомого українця, а особливо для молоді. Душею журналу і його незмінним головним редактором від самого початку аж до ненадійної смерті при робочому столі в серпні 1977 року був сл. п. Григорій Драбат.

Крім журналу, УВС кожного року видавала дві-три книжки різних авторів — письменників, поетів, політичних діячів.

Розбудувавши друкарню, УВС обслуговувала і далі обслуговує всі друкарські потреби української громади у Великій Британії, друкуючи для СУБ тижневу газету «Українську Думку», англомовний кварталник «Юкрениєн Рев'ю», шкільні підручники для шкіл українознавства, окремі видання для інших установ і організацій, а теж для окремих осіб і установ в інших країнах. Сьогодні друкарня має повне комп'юторське-офсетне устаткування і вишколений персонал з молодшого покоління. Велику втрату понесли УВС і друкарня із передчасною смертю двох її керівників — Ігора Гавриліва (помер під час праці 15.9.86) і Володимира Гуменюка (помер вдома після повороту з праці в січні 1992 р. на 44 році життя).

Паралельно з видавничо-друкарською діяльністю, УВС від самих початків існування займалася і далі займається поширенням інформації про Україну серед чужинців, особливо серед британців й інших англомовних народів. З цією метою була створена Українська Інформаційна Служба, яка від 1978 року діє під назвою Українська Центральна Інформаційна Служба (УЦІС). Її головним завданням є збирання інформації про події в Україні і їх поширення серед української діаспори, а в перекладах на англійську, німецьку, французьку й еспанську мову серед народів світу. Вона теж займається висилкою відповідної інформаційної літератури в Україну, перевидавуючи з цією метою різні книжкові видання з історичною і політичною тематикою.

Українська Видавнича Спілка і Українська Інформаційна Служба приміщуються в одному власному будинку в Лондоні, в якому постійно працюють від 15 до 18 осіб. Вся діяльність цих двох українських установ є фінансована українською громадою — передплатами на журнал, оплатою за друкарські праці, продажем книжок і добровільними пожертвами на видавничий фонд.

В цьому будинку приміщується також невеликий покищо Музей Української Визвольної Боротьби ім. Степана Бандери, в якому зберігаються особисті

речі і документи Провідника ОУН, а також різні експонати і документи з часів збройної боротьби в Україні під час і після Другої світової війни, українського руху опору 60 і пізніших років.

Діяльність УВС і УІС/УЦІС це щоденна праця десятків людей, при підтримці тисячів однодумців у цілому світі, а очолювали її в минулому такі визначні провідні діячі: сотн. Богдан Микитин, мгр Роман Борковський, Григорій Марків, проф. Іван Ратушний, проф. Володимир Василенко, проф. Панас Олійниченко, Ярослав Деремenda, директор Юліян Заблоцький, директор Іван Равлюк, а сьогодні директор Михайло Білан, Осип Музичка, Микола Матвіївський, Степан Олеськів, Володимир Павлюк, Антін Тисячний, інж. Микола Шупляк і згаданий раніше ред. Ілля Дмитрів.

Презентація «Визвольного Шляху» відбувається з ініціативи Дирекції Бібліотеки Академії Наук України і хоч у Бібліотеці напевно зберігаються примірники журналу, Українська Видавнича Спілка приготувала у твердій оправі всі 45 річників «Визвольного Шляху», разом 84 книги, як наш подарунок для Бібліотеки. Крім журналу, УВС передає різні інші видання, які або сама видавала, або друкувала у своїй друкарні, як теж деякі інші з діяспори, разом біля 500 назв. Працюючи ці довгі роки, нашою мрією було, щоб наші видання були доступні для українського читача в Україні і ми сьогодні щасливі, що маємо можливість передати наш доробок у дуже надійні руки — до Центральної Наукової Бібліотеки Академії Наук України, з якої користатимуть сьогоднішнє і наступні покоління українських людей у вільній і незалежній Українській Державі.

Сердечне Вам спасибі!

Слава Україні!

«ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ»

ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ. ВІН СЛУЖИТЬ ДЕРЖАВНИЦЬКИМ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ПРОЦЕСОВІ РОЗБУДОВИ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ ЙОГО МОЛОДОЇ ДЕРЖАВИ. СПОВНІТЬ СВІЙ ОBOB'ЯЗОК СУПРОТИ НАШОГО ПРЕСОВОГО ЖУРНАЛУ, ЯКИЙ МАЄ ЗА СОБОЮ УЖЕ 45 РОКІВ БЕЗПЕРЕБІЙНОЇ ПОЯВИ. ВПЛАТІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ І ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ ТА ПЕРЕДПЛАТНИКІВ НА УКРАЇНІ І В ДІЯСПОРІ!

НАША АДРЕСА:

“LIBERATION PATH”, 200 LIVERPOOL ROAD,
LONDON, N1 1LF, GREAT BRITAIN

Ілля ДМИТРІВ

45 РОКІВ БЕЗПЕРЕРВНОГО СЛУЖІННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКОМУ ПОСТУЛЯТОВІ УКРАЇНИ

Випускаючи в січні 1948 року перше число «Визвольного Шляху», тогочасна його редакційна колегія поставила перед журналом такі важливі завдання: «Журнал ставить перед собою ціль висвітлювати читачам та обговорювати на своїх сторінках різноманітні державно-політичні, суспільні, соціально-економічні та громадські проблеми і питання національно-визвольної революційної боротьби України та всіх поневолених московсько-большевицьким імперіялізмом народів-націй єдиного фронту АБН. Журнал також буде подавати вістки збройної боротьби підпільних революційних армій та політичних акцій керуючих чинників Великої Визвольної Революції Народів».

І коли сьогодні з нагоди презентації журналу в Центральній бібліотеці ім. В. І. Вернадського Академії Наук України ми перебіжимо оком по його сторінках і наголовках статей, ми переконаємося, що зацитовані слова первинної редакції журналу щодо його змісту і шляху обговорювання найважливіших національно-державницьких питань у пов'язанні з боротьбою за УССД були додержані, а коли ж мова про актуальність і сутність світоглядних, ідеологічних, суспільно-політичних, історичних, соціально-економічних питань, питань змісту і розвитку української культури, науки, літератури, церковно-релігійного життя тощо, то навіть значно поширились, завдяки дослідникам і публіцистам національно-державницького спрямування у поневоленій в цих часах Україні.

Як Пані і Панове, Подруги і Друзі зауважать, цей аспект послідовності журналу в ідейно-політичних питаннях віддзеркалений також і в площині його форми, об'єму та зовнішнього вигляду. Бо із 20-сторінкового, на циклостил друківаного журналу, він постійно розростався щодо об'єму і форми друку, досягнувши в січні 1954 року книжковий формат на всі наступні десятиліття його появи. Це вплинуло і на визначення місця для «Визвольного Шляху» між багатьма періодичними і неперіодичними публікаціями у воюючій у цьому часі за свою державність Україні і в діаспорі. Бо почавши від 1954-1955 років журнал «Визвольний Шлях» став органом революційної ОУН, продовжуючи у свій спосіб це, що в тридцятих роках сповняв журнал «Розбудова Нації», а в сорокових «Ідея і Чин» та інші.

У своїй ідейно-політичній площині «Визвольний Шлях» придержувався і допомагав розробляти ідеологічно-політичні закладки ОУН під проводом Степана Бандери, Степана Ленкавського і Ярослава Стецька та інших її Провідників, а в питаннях конкретної політики і боротьби — шляхом тієї безкомпромісовості у виборі напрямку та метод політичної і збройної боротьби за УССД, що їх репрезентували УДП-УГВР, УПА і АБН (міжнародне поле), лідерами і речниками яких виступали Ярослав Стецько і ген. Роман Шухевич-Тарас Чупринка, Головнокомандуючий УПА і Генеральний Секретар УГВР, як і багато інших співтворців нашого національно-державницького чину в десятиліттях найважчого гноблення большевицькою Москвою українського народу і в десятиліттях найширшої і найзавзятішої політичної і збройної боротьби ОУН-УПА за звільнення

України з цього ярма. Щоб так лише згадати про ці питання, треба підкреслити, що від свого першого числа «Визвольний Шлях» виступив проти марксистсько-ленінської концепції матеріалістичного світогляду і проти похідної від нього концепції організації та ведення суспільного життя народів-націй на базі строгого державного капіталізму, що зводили народи і людей до ролі гвинтиків у системі т. зв. диктатури пролетаріату. Натомість у світоглядовій площині наш журнал стоїть увесь час твердо на позиціях християнського ідеалістичного світогляду, а в усіх інших важливих питаннях пішов по лінії цих національно-державницьких і суспільно-політичних понять, згідно з якими одиниця, родина і народ-нація творять наріжний камінь в усіх суспільних прямунках, які ведуть до волі, державності, демократизму, добробуту тощо та які формують також відносини на міжнародньому полі. Наш журнал не визнавав також концепції орієнтації на чужі сили в боротьбі за державу та в її розбудові, підтримуючи натомість концепцію власних сил, як наріжний камінь в організації боротьби за державу і в її розбудові та закріпленню.

Ступаючи цим шляхом, наш журнал присвячував весь час максимум уваги доточасному історичному розвитку українського народу, а в парі з цим обстоював і плекав принцип соборності, як засіб для єднання усіх духовних і фізичних сил української нації у періоді боротьби за державність, а відтак і в періоді розбудови і закріплення власної держави. Цим необхідним соборницьким принципом наш журнал старався охопити так суспільно-політичний, як і науково-культурний, церковно-релігійний і літературний аспекти національного життя. Ми також не активізувались надто широко у міжгрупових антагонізмах та полемічній боротьбі, вважаючи, що всесторонньо розпрацьована програма репрезентованого нашим журналом національно-політичного чинника, його ідейно-політичних заłoжень і всестороння інформація про його дію і боротьбу, проекти щодо майбутнього тощо — своє необхідне діло зроблять. Дотеперішній шлях революційної ОУН і досвід з цього поля, а особливо завжди широка духовно-моральна і матеріальна підтримка народу, головню тоді, коли за це розстрілювали без суду або на десятиліття засилали в тюрми чи концтабори, найкраще про це говорять.

Цей національно-державницький, безкомпромісовий підхід «Визвольного Шляху» до основних питань української національної політики і боротьби, правильність у суттєвих світоглядових та ідейно-політичних заложеннях, активна допомога боротьбі ОУН, УПА, УТВР і АБН в Україні та правильна концепція зовнішньо-політичної дії по лінії національно-державницьких інтересів поневоленої України тощо відкрили широко двері багатьом визначним українським політикам, науковцям-історикам, літераторам і суспільно-громадським діячам для співробітництва з журналом, що внесло дуже багато позитивних думок і поглядів у загальну національну скарбницю, і в скарбницю репрезентованого журналом націоналістичного руху й ОУН. Щоб цей аспект бодай крихітку зілюструвати, я назву лише частинку сталих співробітників «Визвольного Шляху» в кількох зарепрезентованих на його сторінках ділянках, а саме:

— в ділянці суспільно-політичної тематики, охоплюючи цим питання світоглядів, ідеологічні, соціально-економічні, питання політичної і збройної боротьби за УССД, програму державного будівництва тощо: Степан Бандера, Ярослав Стецько, Степан Ленкавський, Петро Полтава, Осип Горновий, Кужіль, проф. В. Василенко, д-р Григорій Васильович, д-р Анатолій Бедрій, проф. Володимир Державин, д-р Дмитро Донцов, ред. Григорій Драбат, д-р Микола Климишин, д-р Володимир Косик, д-р Омелян Кушпета, мгр Омелян Коваль, ред. Зенон Пеленський, мгр. Слава Стецько, Ігор Кичак і багато-багато інших;

— в ділянці науково-дослідницькій: інж. Лев Биковський, проф. Юрій Бойко, проф. Григорій Ващенко, проф. Микола Величківський, д-р Любомир Винар, д-р Олександра Воропай, проф. Микола Глобенко, проф. Дам'ян Горняткевич, проф. Сергій Жук, проф. Олександр Кульчицький, проф. Петро Курінний, д-р Михайло Кушнір, проф. Іван Мірчук, проф. Олександр Оглоблин, проф. Панас Олійниченко, проф. Наталія Полонська-Василенко, д-р Юрій Русов, проф. Павло Савчук, проф. Володимир Січинський, проф. Володимир Янів, д-р Олег Романишин, Юліан Заблоцький, проф. Петро Цимбалістий;

— відділ літератури, літературної творчості, критики тощо: Юрій Буряківець, Богдан Бора, Микола Верес, Н. Герген-Русова, Ігор Журливиий, Оксана Керч, Андрій Леріт, д-р Святомир М. Фостун, д-р З. Лисько, Ольга Лубська, д-р Василь Луців, Ольга Мак, Лариса Мурович, Михайло Орест, Яр Славутич, Зіновій Красівський, Василь Симоненко, Василь Стус, Ірина Калинець, Ігор Калинець, Тарас Мельничук, Євген Сверстюк, Гренджа Донський, Ігор Качуровський, Юрій Клен, Алла Косовська, Ганна Черинь, Микола Щербак, д-р Богдан Стебельський, Аріянда Шум, Олександр Олесь, Дарія Рихтицька, Оксана Керч, д-р Павло Пундій, Володимир Біляїв, Марта Гай, Марко Боєслав, Ярослав Курдидик, Євген Маланюк, проф. Іван Левадний, проф. О. Монцібович.

За весь час дотеперішньої появи на сторінках «Визвольного Шляху» зареєструвались своєю публіцистикою і науково-літературними творами біля 600 співробітників, не охоплюючи цим авторів передруків (Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, О. Олесь і багато інших).

Беручи під увагу місця народження співробітників, дозвольте заризикувати твердженням, що накопи б зайшла мова про соборницькі питання, то цей аспект у нашому журналі зарепрезентований, мабуть, найповніше. Це саме можна сказати і про спектр політичних орієнтацій чи навіть приналежностей авторів, бо хоча всі вони були без сумніву українськими патріотами-державниками, то не всі були членами організованого українського націоналістичного руху під проводом ОУН.

Був час, коли періодичні видання Академії Наук України та інші уже партійно-політичні журнали («Філософська Думка», «Вітчизна», «Історичний Журнал» тощо) вели радше шалену війну з нашим журналом та його співробітниками. Але ми на це також не завжди реагували, сприяючи цю полемічну війну, як радше незлий засіб доведення бодай частини наших ідей до ширшого кола читачів в Україні.

Редакційна колегія «Визвольного Шляху» глибоко вдячна Дирекції Центральної бібліотеки ім. В. І. Вернадського Академії Наук України за підняття у червні 1992 року питання презентації нашого журналу в цьому гарному й багатому на зразки української національно-державницької думки місці, що напевно принесе тільки користь українській національній справі в період розбудови і закріплення Української Держави, бо це відкриває «Визвольному Шляхові» широкий шлях у процес реалізації волі і державної самобутності нашого народу-нації на теперішньому етапі його духово-політичного ставання!

Огляди, рецензії

Оприся МАТЕШУК

СУРМАЧІ СВОБОДИ*

У Євангелії св. Івана Богослова сказано: «В началі було Слово». Це предвічне Слово ввійшло в серце і душу українського народу, який, як відомо, став біблійним народом. Його месіями, духовими пророками були поети. Вони своїм поетичним словом несли людям віру в нездоланність людського духу, в торжество свободи, правди, добра і справедливості.

Їх долі були незвичайні. Немає, здається, таких випробувань, які б не випали на долю українських поетів за їх щире, самовіддане служіння народу. Кращі свої твори вони творили в тюрмах, на засланнях, у концтаборах.

Геніяльний син України, Апостол Правди і Науки Тарас Шевченко свої кращі вірші написав на засланні, в умовах каторги. Не дивлячись на ув'язнення, він назавжди залишився незламним духом, справжнім поетом-борцем, вірним високим національним ідеалам. «Караюсь, мучусь, але не каюсь!». І ця свята віра, ця духовна енергія нескореного поета породила цілу когорту по-справжньому великих поетів, яким не були страшні ні тюрми, ні тортури, ні самотності муки.

Могутній голос Івана Франка співає гімн Духу, «що тіло рве до бою, рве за поступь щастя й волю».

Тендітна Леся Українка засвічує для людей «досвітні огні», несе їм «вогонь в одежі слова». А Павло Грабовський, жертвуючи собою, змагається «за щастя людини, за світло в чорній млі».

У ХХ столітті українська нація народила немало славних поетів-співців свободи, які у своїх творах показали духову велич українського народу і які торували дорогу до вільного життя. Але цю дорогу раптом перегородив «привид комунізму, який блукав тоді по Європі, а згодом став вершиною зла у світовій історії. На Україну прийшли роки червоного терору, смертельного голодомору. То був час, коли цвіт української науки і культури, найбільші уми і таланти, справжні майстри поетичного слова спеціально і планомерно знищувались. Грицько Чупринка, Микола Зеров, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, Василь Бобинський, Григорій Косинка, Євген Плужник, Володимир Свідзінський і ще сотні тисяч відомих і невідомих мужніх поетів, які крізь темніть большевицької сваволі запалювали душі людей, а самі згасали у сутінках тюрем та концтаборів.

«Чи вдячний нащадок згадає колись співцеві страждання та муки? . . .» — запитує Грицько Чупринка, який був розстріляний, як ворог совєтської влади.

Страждання і муки українських поетів були тісно пов'язані з трагічною долею народу, кращих представників якого большевицькі і фашистські кати кидали в тюрми, концтабори, мордували, просто — вбивали.

* Доповідь на 2-ому Всесвітньому Конгресі Українських Політв'язнів. Київ, 5-6 червня 1993 р.

А все ж таки нескорені духом співці свободи не здавались. Їх поетичне слово стало живою душею тих, які зі зброєю в руках йшли на боротьбу з фашистсько-большевицькою навалюю.

Твори Олени Теліги, Олега Ольжича, Марти Гай, Михайла Сороки, Марка Босслава, Петра Василенка (Гетьманця) та інших мужніх поетів того часу пронизує ідея національного визволення. Вони, вступивши в ряди ОУН-УПА, піднімали народ у бій «за Україну, за її волю», і вірили у непереможність народного Духу.

«Хай знає ворог озвірілий, що у боях рішає Дух — не тіло!» — переконливо заявляє повстанський поет Марко Бослав в одній із своїх поем.

Фашистсько-большевицькі окупанти жорстоко розправлялись з тими мужніми, волелюбними сурмачами свободи. Освенцім, Майданек, Саксенгаузен, Бабин Яр ... Там фашисти не знали пощади до своїх жертв, особливо до співців свободи.

А на рідній землі совети-«визволителі» гнали своїх в тюремні вагони. СССР — цей «Союз невідимий республік свободних» перетворився на суцільний ГУЛАГ, де нищили непокірних.

У цьому страшному пеклі ГУЛАГу, що поглинув мільйони, особливе місце призначалося для нескорених поетів України. Григорій Кочур, Михайло Хорунжий, Ірина Сенік, Ярослав Гасюк, Борис Бобинський, Іван Гнатюк, Дмитро Паламарчук, Євген Чередниченко, Іван Савич, Микола Сарма-Соколовський, Володимир Косовський, Микола Самійленко, Іван Хоменко, Галина Гордасевич, Юрій Мисяк, Андрій Патрус-Карпатський, Микола Василенко, Василь Галета, Марія Потікевич-Заболотна, Степан Вискіль, Федір Хоркавців, Богдан Пришлякевич, Михайло Волинський, Євген Дацюк і ще багато-багато славних поетів було репресовано і кинуто у сталінські концтабори посиленого режиму, де замість імен — великі, чорні номери на спині.

У 60-70 роки за тим же колючим дротом ГУЛАГу опинилось нове поетичне покоління. Василь Стус, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Михайло Осадчий, Микола Руденко, Надія Світлична, Ірина Стасів-Калинець, Ігор Калинець, Юрій Литвин, Ярослав Лесів, Олекса Тихий, Валерій Марченко, Микола Горбаль, Зіновій Красівський, Тарас Мельничук, Василь Овсієнко, Ірина Ратушинська, Степан Сапеляк, Володимир Сіренко... Це далеко не всі названі поети, які сміливо стали на захист прав людини і за це були кинуті в концтабори, як «особливо небезпечні державні злочинці».

Проте ні тюрми, ні концтабори, ні морози і буревії, ні голод і важка праця, ні номер на спині і нелюдські знущання — ніщо не могло зламати тих сильних духом, незвичайних людей.

Довголітній в'язень сталінських концтаборів далекого Заполяр'я (Воркута), нині відомий поет Євген Чередниченко в одному із своїх віршів пише:

*Такої світ не знав тюрми,
Не знав такого ще розбою,
А ми лишилися людьми,
А ми лишилися собою.*

*Боролися за волю ми,
І правда нам була за зброю,
Тому й лишилися людьми,
Тому й лишилися собою.*

Поетичні рядки, створені поетами-в'язнями, були дуже потрібні тим беззахисним політв'язням, колишнім бійцям за волю України, закинутим на довгі роки в концтабори ГУЛАГу. Там, за колючим дротом, поетичне, репресоване, але не скорене слово давало всім опору, повертало силу і віру в те, що «прийде час і дроту розірвуться».

Цей час прийшов. Ми будемо нову, вільну, незалежну Українську Державу. Але не можна забувати, що за цю незалежність віддали життя мільйони кращих синів і дочок України, серед них — тисячі талановитих митців, мужніх, нескорених поетів. Без пам'яті про них, без пам'яті про минуле взагалі — немає майбутнього. Тому наше сьогодні повинно визначатися ставленням до минулого.

Враховуюче це, одним із головних завдань Львівського Клубу політичних в'язнів та репресованих імені Михайла Сороки буде відтворення художньої творчості колишніх політв'язнів, а також учасників національно-визвольних змагань, твори яких стали невичерпним джерелом і виразником мужності і патріотизму нескорених борців за волю України.

Зібрані членами Клубу відповідні матеріали заповнили сторінки збірок «Біль», «Повстанська ліра», які були випущені «Меморіалом» під редакцією М. Дубаса. Члени Клубу зібрали пісні із-за ґрат для Львівського театру «Не журись!», а також унікальні фотодокументи для виставки «Реквієм жертвам сталінських репресій», добірки поезій до виставки «Репресована культура України». В Клубі відтворюються народні традиції, проводяться національні свята, цікаві зустрічі, вечори тощо.

На жаль, дехто не розуміє (або не хоче розуміти) тих завдань, які ставить перед собою Львівський Клуб імені Михайла Сороки, нехтує або не дооцінює його роботу по відродженню національної духовості. Хоч на I Всесвітньому Конгресі українських політв'язнів у червні 1991 року голова Всеукраїнського Товариства Репресованих п. Євген Пронюк у своїй доповіді підкреслив: «Поступ людський, як відомо, вимірюється рівнем духовості, мірою добра в людині. . . Виникнення тоталітаризму так чи інакше пов'язане з духовою кризою», тобто з духовим занепадом.

Не можна вершити великих державних справ без творчості, без правди і добра, без високих духових стремлень та ідеалів. Народ, який втрачає свою духовість, приречений на історичне вимирання, як це сталося в епоху фашистсько-большевицького тоталітаризму. Тож нині, в час розбудови незалежної Української Держави, треба мовою полум'яного правдивого слова сприяти справі національного і духового відродження, треба зупинити наступ старих, прокомуністичних сил і сучасних войовничих міщан-обивателів.

У великому морі поезій треба віднайти ту, яка зберегла вірність святих національній ідеї. Поети, які пронесли крізь вогонь терору і репресій зерно справжньої творчості, житимуть вічно в пам'яті народній. Їх поетичне слово завжди лунатиме над нашою вільною, відродженою землею!

Слава їм, нескореним поетам, сурмачам свободи, Апостолам Правди і Добра!

Роксана СКОРУЛЬСЬКА,
директор Музею Миколи Лисенка

УКРАЇНА БУЛА СОНЦЕМ ЙОГО ЖИТТЯ

«Известен Отделению, как состоявший ранее во главе украинских преступных организаций и руководивший работами таковых», — ось так, на відміну від офіційного советського лисенкознавства, характеризувала Миколу Віталійовича Лисенка «Сводка агентурных данных по Киеву по Украинской социал-демократической партии за март месяц 1912 года», підписана особисто Начальником Київського охоранного відділення підполковником Леонтьевим.

Гірка іронія долі полягає в тому, що визнаний сучасниками і нащадками *Батьком української музики*, вшанований (серед небагатьох — за життя), як один з провідників національної ідеї, *Микола Лисенко*, і, як композитор, і — більшою мірою — як *Громадянин*, все ще не зайняв належного йому місця в історії України.

Пістет, з яким нібито схиляються перед його мистецькою спадщиною, часто-густо відгонить образливою поблажливістю до «меншого брата», тим прикрішою, коли лунає з уст «своїх» критиків: мовляв, «не Чайковський, не Римський-Корсаков, не... не...» Навіть у переддень 150-річчя, що відзначалося у 1992 році в рамках Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО, доводилося чути на офіційних зібраннях від досить «поважних» мистецьких чинників, що «існує думка», що Лисенко — не та фігура, музикант не європейського рівня...

Обстоювати тут доведено поколіннями дослідників думку про непересясний внесок Миколи Лисенка в розвиток не лише української, але й загальнослов'янської культури — дарма витратити час. Проте ота яничарська позиція надивовижу живуча! Ще на початку століття Людмила Старицька-Черняхівська писала: «Кожний артистичний виступ М. В. зустрічала кепкуванням, глузуванням, осудом не тільки українофобська преса, а й більша частина музичної критики, бо критики музичні належали до протилежного табору; і саме болюче було те, що серед них були й дійсно досвідчені люде, але, засліплені політичною боротьбою, вони давали присуд пристрастний, несправедливий... Коли й траплялись люде, що тонко розуміли музику і твори М. В., — вони не мали авторитету і сили визнаної музичної критики. Таким робом творчість Лисенка було віддано в жертву політичній боротьбі».

Додамо: 80 років, що минули від дня смерті Лисенка, мало що змінили. Півся недового злету 18-20 років дослідження творчої спадщини митця на тривалий час перетворюється на поодинокі спроби зберегти в історії української культури уявлення про масштаб постаті Миколи Лисенка.

Надзвичайно промовистим є, на наш погляд, уцілілий в Музеї Миколи Лисенка в Києві текст радіопередачі Дм. Ревуцького (очевидно — 1938 р.). Шість аркушів машинопису густо покреслені цензором, хоча, відповідно до тогочасних ідеологічних настанов, Лисенка названо тут і «поміщиком» і «апологетом дрібнобуржуазного захоплення козацькою минувиною», —

*Син Дмитра Ревуцького Валерій Ревуцький на зустрічі в Музею М. Лисенка 16 жовтня 1992 року.
Напроти нього стоїть директор Музею Роксана Скорульська, а за столом сидить
кандидат мистецтвознавства Валентина Рудик.*

хоча б у такий «викривальний» спосіб Дм. Ревуцький намагався знайомити українських радіослухачів з думами та історичними піснями в записах та обробках Лисенка. Зворотній бік кожного з цих аркушів вкрито напівзітертим мереживом олівцевого рукопису. Оце й є справжній текст коментара, з яким один з найпоспідовніших лисенкових учнів і біографів виходив у прямий ефір.

Здавалося б, в советській Україні широко звучали твори Лисенка (хоча біля 70 відсотків обробок та сольоспівів взагалі не згадувались), ставилися на кону його опери: «Наталка Полтавка», музику до якої Лисенко лише *упорядкував*, і навіть «Тарас Бульба», якого редагували на лшше з погляду музичного. Та все ж гасло «Лисенко — сонце української музики» (вислів К. С. Станіславського) — рятувало, хоча плякатний образ ставав тією парадною стіною, за якою губився справжній композитор і діяч.

На часі було замовчувати політичну активність Миколи Лисенка нібито заради збереження його постаті в сфері мистецькій. Тому й з'являлися тези на зразок передрукованої в ювілейній перевиданій монографії Л. Архимович та М. Гордійчука: «Лисенко особисто не був зв'язаний з жодною революційною організацією».

Мабуть, і справді не міг Микола Віталійович належати до якоїсь однієї з українських партій. Натомість зустрічаємо його ім'я в наглядних справах Охранки від року 1862 до 1912, коли йдеться про *всі* визначні рухи, про *всі* українські партії! «...можу і мушу себе взивати, яко щирий українець, але, крий Боже, не українофіл,» — наголошував Лисенко у листі до Гр. Сьогобочного.

«Все те, що мало в собі хоч макове зерно українського духу, ставало святим для М. В., бо Україна була сонцем його життя», — писала Л. Старицька-Черняхівська. Отож бо й визначали Лисенка в поліційних доносах поміж «наиболее влиятельных и вредных лиц, под влиянием которых молодежь действует в дурном направлении противуправительственном...». Власне, Справа № 180-а «О закрытии Киевского украинского общественного собрания (Украинского клуба) ввиду его антиправительственной деятельности» була політичною справою в першу чергу саме проти М. В. Лисенка. Бож постанова про закриття цього *першого легального українського громадсько-політичного осередку*, очолюваного М. В. Лисенком, хоч і завершувалася присудом: «настоящее дело препроводить прокурору окружного суда на предмет уголовного преследования против виновных (членов совета правления Клуба)», але після смерті Миколи Віталійовича ні про яку кримінальну відповідальність щодо Олени Пчілки, Л. Старицької-Черняхівської чи будь-кого іншого з числа старшини КУК вже не йшлося.

Значення громадського подвигу М. В. Лисенка розуміли не лише вороги: «Інтимна сила українського руху» — називає його в некролозі С. Єфремов. Врешті, сам похорон М. В. Лисенка можна вважати чи не першою *всеукраїнською демонстрацією*. І надто промовисто виглядає на світлинах з тої сумної і урочистої події ланцюг молоді в студентських одностроях, що, побравшись за руки, відгороджують багатотисячний жалобний похід від кінних жандармів... Певне, не один з тих юнаків, які вперше стали тоді на оборону національної святині, поклав голову на дальших тернистих шляхах української соборності і незалежності.

Лисенкова вітальня в Меморіальному Музею ім. М. Лисенка в Києві

Нині з болем усвідомлюємо, що те тривале обстоювання аполітичності М. В. Лисенка зашкодило насамперед розумінню його мистецької постаті. На щастя, більшість учасників численних наукових конференцій з нагоди 150-річчя митця наголошували вже, що музичну творчість Лисенка слід насамперед розглядати через призму його жертвності. Бо жоден з велетнів світової музики, невідповідність яким закидають Лисенкові, не віддав стільки енергії справі національного поступу, як Микола Віталійович. Лише усвідомивши і визначивши його внесок у громадське, в тому числі і політичне життя України саме в період формування національно-визвольних рухів та партій, зможемо зрозуміти, яку обмаль часу залишав цей визначний, європейського рівня піяніст, хоровий диригент, педагог і *композитор* для суто мистецької праці.

Слід зазначити, що широке святкування лисенкового ювілею привернуло до його постаті увагу вже не лише мистецтвознавців, але й істориків. Проте, дослідження лисенкової спадщини в такому аспекті, започатковані Ів. Франком, В. Витвицьким, Дм. Ревуцьким та іншими, більш відомі за межами України. До останніх років Музей Лисенка не мав можливості отримувати матеріялів з діаспори.

Тим то й звертаємось до всіх, кому не байдуже ім'я Миколи Лисенка, з проханням допомоги в справі виданих на еміграції або вцілілих поза межами України будь-яких матеріялів, що висвітлюють життя і творчість *Миколи Віталійовича Лисенка*.

УВАГА!**УВАГА!**

ОГОЛОШЕННЯ

Заходами УВС появилася книжка-спогади сл. п. д-ра Степана Шухевича під назвою:

«МОЄ ЖИТТЯ»

Цей важливий твір сл. п. д-ра Степана Шухевича УВС видала великою книжкою у твердій оправі на крейдяному папері. Книжка має 619 сторінок та багато ілюстрацій.

Подані документи і матеріяли у творі — це жива сторінка історії українського народу не тільки в періоді між двома світовими війнами, але в усі дотеперішні часи поневолення і боротьби його кращих синів і дочок за волю і державність. Твір сл. п. д-ра Степана Шухевича матиме велике виховне значення.

Ціна книжки становить \$50.00 американських доларів.

Замовлення просимо слати на адресу:

**UKRAINIAN PUBLISHERS LTD.,
200 LIVERPOOL ROAD, LONDON N1 1LF, ENGLAND**

Василь БОРОВИЙ

МАРМУР МЕРТВИЙ. СЛОВО — ЖИВЕ*

Давно сказано: світ зіткано з протиріч, а наше життя — з парадоксів. Заокеанське радіо донесло вістку: на 74-му році відійшов у вічність відомий поет української діаспори, нещодавно прийнятий до Спільки письменників України (між іншим — вдруге), наш слобожанець, колись харків'янин — *Олекса Веретенченко*. І замислюєшся: запалення легенів, у США, де, здавалось, майстерність адептів медицини на рівні чудотворців? Іще вождь світового пролетаріату застерігав партколегу: «Пусть лечит немецкий врач, но не наш. . .» А може, сама Доля, вичерпавши увесь арсенал поневірян та переживань для поета, просто обірвала нитку, полобляючи парадокси? . .

Не раз Олекса Веретенченко згадував, як йому, юнакові, радили батьки обрати фах лікаря. Дядько навіть погодився повністю фінансувати навчання, якщо піде до медичного закладу. Бути лікарем у ті 1933 і 1937, коли машина сталінських репресій набрала обертів, що ж було б безпечнішим? Та доля безоглядно прирікала на вірші. . .

Сімнадцятирічним Олекса приніс твір до Майка Йогансена. З восьми строф Йогансен викреслив половину. Молодий поет поскаржився Ігорю Муратову. Той викреслив іще строфу, сказавши: «Ось тепер — це поезія! Друкуй». Факт, повчальний для неофітів поетичного цеху і, насамперед, для самого Олекси Веретенченка: у нього переважатимуть мініятури об'ємного змісту з кінцівкою-пуантом, що іноді парадоксально звучить, як несподіваний вибух. . .

Веретенченка іще до війни — до «Першого грому» (так називалась його збірка-первісток) — прийняли до Спільки письменників, останній з могікан української класики — Максим Рильський не в жарт називав Олексу «знаменитим харківським поетом», зацікавлений усіма його публікаціями, що розпочались із сторінок «Соціалістичної Харківщини». . . Та втрутилась Доля. М. Йогансена закатували в концтаборах Сибіру, І. Муратов, дивом виживши на фінській війні, після німецького полону редагував у Німеччині газету, що закликала на советську Батьківщину: і тих, кого вивезли туди примусово, і хто виїхав по своїй волі. Учень не послухав учителя: добре знав, що маршрути репатріантів обриваються якщо не в підвалах НКВД, то в снігах Колими. . . Він з тисячами українців залишив Батьківщину, ідучи в невідоме, в надії на вільну думку, вільну творчість. Та очікувало прибульців не казкове Ельдорадо. «Часом треба робить, як тварина німа, щоб людиною бути» — усвідомить пізніше. Під несамовите гудіння прес-машин електротехнічного гіганта — «Дженерал моторс» поет вигранював свої строфи, аби на зароблене видавати свої книжки, котрі виходили елітарно, обмеженим тиражем. Звісно, наші в минулому письменницькі синькури там і не снилися! Але снилися, не забувалися рідна земля, звідки час від часу гримали гаківниці анатем творцям-емігрантам.

Певно ж, за звичаєм нашого самоїдства Л. Первомайський вибухнув обуренням проти перекладача поеми Байрона «Мазепа» — Олекси Веретенченка. Вихований на советських стереотипах, Л. Первомайський не сприймав «гетьмана-зрадника», не зауважив і талановитість перекладу, він прорікав «мазепинцю» кару. . .

* Уперше надруковано: газ. «Слобідський Край», (Харків), 27 квітня 1993 р.

Веретенченко, не принижуючись до образливих титулів, відповів з гідністю незалежної людини:

*Що ж ти кличеш до суду
При червоній звзді?
Я молитися буду
На Страшному Суді:
Щоб на рідній планеті
Линув голосно спів:
Не судили поетів,
Не палили творців.*

Він не міг забути і закатованого Йогансена, і спаленого живцем Свідзінського. І писав мені: «Я й на еміграцію подався, аби зберегти спадщину геніяльного Свідзінського». І тишився з того, що Україна здобула незалежність без крові, без братовбивства. Критика називала Веретенченка поетом «тихої любови», незримому присутність милосердної Божої Матері запримітила навіть у «Чорній Долині» — поемі про козаччину, де героєм був Іван Сірко.

В часи урбанізованої цивілізації, де людській душі залишається все менше місця, світ емоційної образности, філософське мислення, культура слова Олексі Веретенченка є запорукою, що його твори увійдуть у духовий фонд, скарбницю України. Дехто з заокеанців, як у нас кажуть, пробивніших дістався до Києва, видав і свої книги. Веретенченко не поспішав. І на долго не нарікав — ні тоді, коли лежав поранений у полях Слобожанщини гіркою 1941-го року, ні на емігрантських заробітчанських стежках. Вірив у людську доброту і нетлінність Слова:

*А про мене просторів і неба,
Та щоб сонце котилося горове.
Слава Богові, слави не треба
Мармур мертвий. Слово — живе.*

Микола КОЗАК

СТРИВОЖЕНІ РЯДКИ ПОЕТА

Володимир Верховень. «На цвинтарі слова». Поезії. Харків. 1992 р.

Скільки видано книг, яких народ не читав, скільки написано на догоду, скільки оспівано катів, і скільки зламано душ, знищено долі! Нищилась нація, її історія, культура. Видавці таких книжок нагадували упирів, що висмоктували народню кров, сіючи брехню, паралізуючи людську самосвідомість, виховуючи манкуртів... Та обернулось колесо часу. З'явилися нові книги, що несуть правдивий звіт про нашу історію, культуру, мистецтво. Але вони, ті поодинокі на наших книжкових полицях видання, як слухно сказано, нагадують малі острівці в морі бульварщини, що затоплює вулиці. Чейз і Агата Крісті затьмарили колись улюбленого юнацтвом (бо змушував замислитись!) Конан-Дойля. Примітивний детектив розбещує молодь, побіжно допомагаючи зросійщенню, бо ж видається не рідною мовою...

А справжність — соромиться. Поезія — відступає. І не диво, що поет зі зболеним серцем бачить рідне слово на цвинтарі, поряд з найдорожчим:

*Озирнувся. Боже!
З жаху сторонів.
Там, де вечір тінь мою зламав,
Час вимощував дорогу з черепів
Тих, кого я вранці обіймав.*

Трагічність світобудови спроектована в нашу дійсність. А істинність завжди повна задуми, як сповідь, як молитва. Зате в часи фатальні для нації — у ній нескореність! Вдумайтесь у ці рядки:

*Як він жив! Ніби кожна хвилинка в жадобу,
Як хотів пересдічитись, що — недарма. . .
Несподівану пісню понесли до гробу,
Затуляючи рота їй крадькома.*

Вірш про долю Василя Симоненка. Біль про долю Василя Стуса. Недопів їх підхопив Володимир Верховень у збірці «На цвинтарі слова», реально стверджуючи, що їхнє слово звучало недарма. Хай ми ще маємо уявну свободу. Знищено Козацьку Січ, але душу народу не знищити. Нищилась інтелігенція, та лицарі духу народнього не вимолювали свободи. Адже кати й досі не каються, навпаки — навіть гуртуються під прапором крові. Українофоби хочуть уже й пам'ять жертв Голодомору зітерти, закликаючи знищити освячений хрест — пам'ять про 1933. Знищено хліборобів, розстріляно поетів — печаль поета про них:

*Не всі вернулися живими
і навіть мертвими — не всі. . .
Їх душі, наче херувими,
літають вільно по тайзі.*

Так, наша свобода — уявна, але ми наближаємось до неї після столітніх мороків. Ще не свобода, коли найбагатша земля сиротіє: раніш відбирали, а тепер вагаються: дати чи продати? Ми ще на перехресті доріг: яку обрати? Звідси тривожність рядків, бо ж і дереву не все одно — чим, ким бути!

*І дереву не все одно —
Бути колискою чи труною.
Чуєш: співає з-під пилки воно?
Бачиш: аж бризка сльозою? . .*

Повстанців, бунтарів, навіть пророків-ясновидців нам не бракувало. Гепер час — будівників. І в книзі «На цвинтарі слова» — не приреченість людини перед космічним холодом безмежності й вічності, хоч у прелюді збірки є рядки про світ, «де на кістках тупіє слава, співає кривцю срібна креш. . . Іди наліво чи направо, своєї долі не минеш!» Долю треба виборювати, хоч би як банально це звучало! «У слові будь» — заповіт для митця.

*Запанастивши тіло, збережи свій дух —
від глуму падовороння. . .
У слові будь,
яке не відає не зрад, ні грат.
Благословенна, долі хресна путь
до віри людської безсмертних врат!*

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ЩЕ ОДНА ВЕРСІЯ...

У першій книжці «Визвольного Шляху» за цей рік вміщено невеличку розвідку Юрія Шаповала під наголовком «Вбивство Симона Петлюри: нова інформація». Вона нагадала мені розмову із старим анархістом Никифором Аввакумовичем Чоловським, з яким я познайомився в Аргентині в п'ятдесятих роках. Це була цікава постать: журналіст-автодидакт, довкола якого гуртувалася (на жаль, нечисленна...) група російських інтелігентів ліберально-демократичного напрямку. Спілкувалися з ним і неросіяни: єврейський поет Закускі, аргентинський журналіст, естонець з походження, Гейно Цернаск, а з українців, крім мене, Любомир Думановський, Михайло Василик, а дещо пізніше — д-р Богдан Галайчук (Чоловський перевидав першу половину антології Олекси Коваленка «Українська муза»).

В молоді роки Чоловський, який прибув до Аргентини ще на початку століття, належав до тамтешнього керівництва міцної в ті часи організації чи партії анархо-синдикалістів (від Чоловського я довідався, що в них був і перший чоловік Крупської, майбутньої жінки Леніна — Борис Володимирович Герман. Але це — між іншим). Якось Чоловський перераховував мені тих видатних діячів анархістського руху, з якими він свого часу листувався. Серед них він назвав і Шварцбарта (ми звикли до такого написання, і я буду його дотримуватись).

— Що? — перепитав я.

І тоді я почув таке: коли почалася Перша світова війна, князь Кропоткін, один із чільних ідеологів анархізму, звернувся до анархістів усього світу із закликом. Мовляв, хоча ми, анархісти, взагалі проти війни, але серед воюючих сторін найгірше зло — це кайзерівська Німеччина, і тому він кличе всіх анархістів вступати до армій тих країн, котрі воюють з Німеччиною. З цього заклику, мов шило з мішка, вилавив російський шовінізм, проте чимало прихильників Кропоткіна кинулося бити німця.

Серед них був і Шварцбарт, який пішов добровольцем до французької армії, відзначився неабиякою хоробрістю і був нагороджений орденами за відвагу.

Тож ув очах чекістів він був ідеальним виконавцем їхніх задумів: запальний, відважний і широко-популярний у Франції, що забезпечувало симпатію публіки не до жертви, а до виконавця агентату. Але виникає питання: чи був Шварцбарт завербований, як агент, а чи тільки відповідно «оброблений» підсланими до нього агентами? В одному американському фільмі (де, до речі, головну роль грає Чарльз Бронзон-Бучинський) кинено мудру фразу: «Найкращий агент той, який не знає, що він агент». Може, й Шварцбарт був таким «найкращим агентом?»

Ольга ПЕТРОВА,
кандидат мистецтвознавства,
художник

КОНТРИМИСТЕЦТВО ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Шістдесяті роки в мистецтві, зокрема українському, були часом контрастів: вододілом між сталінським соцреалізмом та провесною полістилізму. Хрущовська «відлига», за якої відбувалася не тільки політична, але й духовна реабілітація, надихала, повертала до нормального життя тих художників, хто за сталінсько-жданівської «зими» носив тавро формаліста. Як весняний квіт, підводилося молоде покоління. Воно називатиметься — шістдесятниками.

Вони народилися напередодні війни, дитинство припадало на роки лихоліття. Чийсь батьки загинули, багато хто до мистецтва прийшов з дитячих притулків. Вони вміли цінувати смак хліба та відданість друга, були байдужими до побутових негараздів. Їм вистачило сили й оптимізму на весь той складний шлях, яким починали йти. «Ми вірили в майбутнє», — згадує Г. Якутович.

Але на них ніхто не чекав, бо академічний офіціоз, що добре прилаштувався на соцреалістичному возі, гадки не мав поступатися своїм місцем. За Хрущова мистецьке життя було сповнене різких контрастів: відродження гідності авангардистів двадцятих років, «розстріляного ренесансу», тільки підсилювало негритимиренність художньої влади до тих, хто бачив нові обрії. До того ж на всьому мистецькому просторі советської України всевладно панував «репресивний реалізм». Чому репресивний? Бо соціальному тискові підлягали всі, хто уникав соцреалістичної методи з її єзуїтською нормативністю. Офіційна ідеологія перебувала вже в патологічному стані. Досліджуючи родові риси хвороби, Л. Плющ відзначив особливу форму сталінізму в Україні, як «специфічно дубову... Вся патологія українського соцреалізму була патологією безособовою, суспільною, советсько-малоросійською. Малоросія не так швидко розкладалася, як центр...»

Сталінська політика випаленої землі проросла в мистецтві всієї імперії кількома поколіннями пристосуванців. Не є таємницею, що держава добре оплачувала лише тих, хто присягнув комуністичному мітові, але в художників нестандартного мислення справи завжди були кепськими. «Критика в штатському» вела жорстоку боротьбу з *Ігорем Григор'євим, Аллою Горською, Валентином Задорожним, Людмилою Семикіною, Михайлом Грицюком, Віктором Зарецьким, Адою Рибачук, Володимиром Мельниченком* та ще десятками інших, чия провина була лише в тому, що вони дбали про художню форму, як селяни про добре оброблену землю. В умовах систематичної наруги трагічно обірвалося життя *М. Грицюка, А. Горської, М. Вайнштейна, А. Лимарева, І. Григор'єва, В. Коробка*. За право літати, а не повзати шістдесятники платили злиднями, ба й навіть життям: Аллу Горську вбито за її досі нез'ясованих обставин, Анатоль Лимарев та В. Коробко, тікаючи від соціальної дисгармонії, вкоротили собі життя. Івана Марчука, Віктора Хомкова та ще багатьох принижували голодом, безробіттям. Анонімні нічні дзвінки, наклепи виснажували нервову систему Валентина Задорожного. Людмилу Семикіну та її однодумців, що доводили правдивість української культури, виключено зі Спілки художників.

Феодосія Гуменюка вигнано з батьківщини. Автор цих рядків в 70-80 роках теж звідала всієї «ласки» парткомів, художніх рад та редакційних колегій. Навіть Тетяну Яблонську, яка звернулася до фольклоризму, попереджали в ЦК КПУ: «Ми вас зробили (малася на увазі Сталінська премія), ми вас і знищимо». А популяризатори советського художнього кічу, що маскували брехню під «народне замовлення», співали осанну псевдореалізму, при-сягаючиш смаками ошуканого «широкого глядача».

Таким було це замкнене коло, в якому мусили перебувати митці шістдесятих. А втім, і в цей лукавий, двоїстий час були художники старшого покоління, що пережили голод, жахи війни, але не зрадили ані ідеалам, ані законам красивого малярства. З рук ще живих тоді О. Тишлера, Р. Фалька, І. Кавалерідзе, М. Гельмана, І. Плешинського, чудом виціліли окремих «бойчукістів», від Ф. Манайла, А. Ерделі молодь приймала естафету полі-стилізму. Кубізм, фовізм, експресіонізм, супрематизм, наївізм — їх від-кривали для себе, ними живилися, як джерельною водою. Молоді намага-лися надолужити прогання, щоб вписатися в нормальний художній процес ХХ століття. Зачарованість європейськими школами очевидна у полотнах Ю. Луцкевича, В. Спірідонові, В. Мамсікова, А. Лимарева, А. Суммара, Є. Волобуєва, О. Павлова. Традиції «Мира искусства» причарували тоді С. Отрошечка, Г. Григор'єву, В. Денисова. Супрематизм К. Малевича бачимо у підґрунті пошуків О. Бізюкова, О. Дубовика, А. Суммара, Е. Коткова, В. Хомкова, В. Мамсікова. Наївізм Руссо надихав В. Коробка. Переконливими були ренесансні студії Г. Гавриленка.

Але офіційними вчителями молоді була професура, що відбула школу сталінських чисток. Переважно це були люди зі зламаним хребтом, схильні до компромісів. Не нам їх судити. . . Зауважимо, що ця професура вміла за шість років з початківця зробити лауреата Сталінської премії (кількість їх у Київському художньому інституті випереджала вузи всього ССРСР). Отже, боротьба, до того ж безжална, за чистоту методи соціалістичного реалізму в українському мистецтві дала багатий ужинок, бо понад тридцять років у художніх інститутах та в Спілці художників цькували тих, що дбали про гідність нації. В першу чергу гинули найталановитіші — незахищені, що призводило до повної ліквідації альтернативних художніх концепцій.

За умов гноблення нації та кожної особистості є зрозумілою велич творчого протистояння шістдесятиків. Саме від художників, яким суди-лася внутрішня еміграція, простягнулися життєдайні паростки. Традиції художнього авангарду надихали Г. Якутовича, О. Данченко, І. Остафійчука, Г. Гавриленка, О. Дубовика, М. Вайнштейна. І якщо в сімдесяті роки навіть бундючна московська критика мусіла з подивом заговорити про «ренесанс молодіжного руху в Україні», було ясно, що «новий ліризм» не міг би відбутися без прориву шістдесятиків, бо саме вони протистояли системі. Традиція їхнього художнього бунту, нехай опосередковано, але підготувала ґрунт для неоавангарду та неофольклоризму сьогодення.

Тепер, коли кожен працює в обраному ним стилі, напрямі, коли експе-римент зробився *нарешті* нормою художнього життя, а український пост-авангард переможно пройшов по галеріях Європи й Америки, важко уявити часи, коли невидима хазайська рука «причісувала» кожну експозицію. Скільки відхилених виставками творів припадало порохом у тісних майстернях З. Толкачова, Я. Левича, О. Рапай, І. Григор'єва, С. Каплана, В. Зарецького, В. Задорожного, З. Лерман, В. Хомкова.

І ось, нарешті, завдяки зусиллям мистецтвознавця Олексія Титаренка та культурно-комерційного центру «Київ» (президент Є. Просветов) твори, що були контрмистецтвом по відношенню до офіційного соцреалізму, зібрано в тій самій Спілці художників, яка була для шістдесятиків злою макухою.

Остафійчук — До книги Л. Костенко
«Я вранці голос горлиці люблю», 1986

Експозиція складається виключно з робіт киян, але це перша із запланованих виставок, які мусять репрезентувати внесок шістдесятників в історію українського мистецтва. «Позбутися офіціозу в експозиції» — було принципом організаторів. «З ними ми й так більш ніж знайомі», — писав у каталозі О. Титаренко. Історіографія, безумовно, потребуватиме картини художнього життя в повному обсязі, але це справа майбутнього. Зроблене ж О. Титаренком є професійним подвигом, бо з'явився наріжний камінь у фундаменті найновітнішої (правдивої) історії нашого мистецтва.

«Шістдесят з 60-их». Гарна назва. Експозиція оповита сумом і радістю, сяє талантами, як діамант гранями. На ній представлено те, що вважається контримистецтвом. «Шістдесят з 60-их» — справжня історико-художня лабораторія. Вона демонструє феноменальну обдарованість покоління, енергію їхньої наснаги і моральне ставлення до професії.

Камертоном, що задає тон експозиції, сприймаються монументалізовані, зосереджено розсудливі твори Григорія Гавриленка, в яких втілено позачасовий ідеал краси. Звідки у сільського хлопчиська Г. Гавриленка була така жадоба знань, що перетворила його на енциклопедиста?! Яка висота духа, власної гідності, поваги до первинних мистецьких цінностей допомогла художникові піднятися над буденністю, заснувати монументально-архаїзований стиль — «стиль мадон Гавриленка»? Його пошуки випереджали сучасне йому мистецтво на п'ятнадцять-двадцять років. Тоді, коли найгострішими видавалися відкриття «суворого стилю» та експресивно-драматичне мистецтво О. Данченка, Г. Якутовича, В. Куткіна, гротесково соковиті персонажі А. Базилевича і Г. Малакова.

Активний колір, енергійні ритми полотен О. Бізюкова, В. Ламаха, А. Лимарева, І. Григор'єва, Ю. Луцкевича, О. Орябінського вривалися, як сяюче космічне тіло, в болото компліментарного мистецтва тодішніх експозицій. Відчайдушна сміливість, кольористичний запал поєдналися з пошуками вальорних тонкощів. Таємницями тональних відповідностей, сьйвом підґрунтя, кольорових нашарувань, покладених впевнено й бездоганно, обдаровують полотна: «Полтавська сорочка» (Портрет Зої) Ю. Луцкевича; «Будинок на розі», «Шлагбаум» Я. Левича; «Портрет О. Касткевича» Г. Григор'єва; «Магічні теми» В. Хомкова. Співучими ритмами ліній, смисловою пластичною деформацією позначено роботи Зої Лерман: «Нана», «Тривога», «Сара Манасова». Абстракції Валерія Ламаха, справжнього лідера авангардної групи — разом з Б. Юр'євим він був теоретиком модерного пошуку — спонукали до експерименту Г. Гавриленка, Г. Якутовича, Е. Коткова. Експресивний абстракціонізм В. Ламаха та О. Губарева, що ми їх бачили в експозиції, був народжений у вогнищі авангардного бунту.

Думка О. Титаренка збігається з висновком Л. Плюща: «Офіціоз був... провінційно важким, беззастережно душив усе чужорідне». Пам'ять зберегла епізоди спілкування митців з виставковими. Ось один із багатьох. В. Коробко запропонував картину в дусі народного примітиву. Коли твір внесли до залі, запанувала зловісна тиша. Порушила її Т. Яблонська, яка наважилася рекомендувати картину. На це апостол офіційної думки — П. Говдя, опираючись на грубу палицю, різко зауважив: «Тетяно Нілівно, на вас погано впливають подорожі до Італії». Картина повернулася в майстерню.

Виставки 60-х, 70-х та й 80-х років справляли враження музею «воскових фігур». Художнє життя було за їхніми стінами, в напівлегальних персоналіях, які влаштовували по квартирах прогресивної інтелігенції І. Марчук, М. Вайнштейн, А. Горська, Л. Семикіна, З. Лерман, Г. Неледві, О. Орябінський, В. Рижих, О. Дубовик, В. Спірідонова. В їхніх творах замість лакованих кремлівських персонажів з'явилися нові герої — інтелектуали та правозахисники: І. Світличний, І. Дзюба, Є. Сверстюк, В. Си-

моненко, М. Амосов, В. Стус, Л. Грабовський. Їхні образи досконало втілили: Б. Довгань, А. Фуженко, М. Грицюк, І. Кавалерідзе, В. Селібер, Я. Ражба.

Скульптура 60-х так само, як і монументальне мистецтво, прокинувшись від летаргійного сну, згадала авангардну юність. Відроджувалися принципи, якими геніяльний українець Олександр Архипенко обдарував усю світову модерну традицію ще на початку століття. І. Кавалерідзе, Я. Ражба, М. Лисенко, М. Гельман відроджували себе призабутих. Конструктивність кубізму, яким захоплювались, визволяла з тенет натуралізму і старше покоління. Молоді ж таланти дозрівали швидко: зараз дивує стрімке формування М. Грицюка.

Супрематистські спроби Олександра Дубовика та Анатолія Суммара, кубізм В. Мамсікова, Я. Ражби, В. Селібера, Ю. Сінькевича в половині 60-х років викликали шалений опір всесильних художніх рад. Де ви тепер, гонителі митців? Хто згадає ваші імена? Мистецтво їх не знає. Натомість музеї Нью-Йорку, Москви, Берліну, Мюнхену, Парижу і, нарешті, Києва приймають твори О. Дубовика до найповажніших експозицій. Не забути, як брязкаючи ножицями, партком вимагав від А. Суммара не тільки знищити власні твори, але й зрізати бороду, незважаючи на поважний контраргумент митця про бороду Карла Маркса.

Отже, умови творчої праці в оточенні всевладних соцреалістів змушували йти в «естетичне підпілля». Сьогодні ми повинні оцінити значення «неформальних академій» для відродження людської гідності. Центрами, де акумулювалася творча енергія, були: майстерня Ф. Манайла (Ужгород), Р. Сельського (Львів), а в Києві, безумовно, оселя С. Параджанова, квартира А. Суммара, М. Трубецької (учениці М. Бойчука) та її чоловіка — М. Гельмана, майстерні Г. Гавриленка, І. Григор'єва, А. Горської та В. Зарецького і М. Грицюка. В енергетичному полі цих непересічних індивідуальностей визирала контркультура шістдесятих.

Не буде перебільшенням, якщо скажемо, що смаки мистців прогресивної хвилі багато в чому визначалися індивідуальністю Сергія Параджанова. Атмосфера гри, театралізованості, невимушеної поведінки — творчої волі та вимогливості, притаманні С. Параджанову, формували таланти М. Грицюка, А. Фуженка, Ю. Сінькевича, М. Рапая, Є. Коткова, Г. Гавриленка, Г. Якутовича... Сергій не накладав норм, власних уподобань. Артистичним життям, яке було суцільною екзистенцією, поведінкою, не залежною від банальної логіки, він заохочував самопізнання, активізував творчий процес. Як лакмусовий папірець, С. Параджанов відрізняв таланти від пересічності, чим поповнював не лише гурт друзів, але й лави ворогів. Його духовна велич адекватно втілена в скульптурних образах А. Фуженком, М. Грицюком, у гравюрах та малюнках Г. Якутовича.

Мистецтво графіки, що представлено в експозиції творами О. Данченка, Г. Якутовича, О. Губарева, В. Перевальського, С. Адамовича, А. Базилевича, Г. Гавриленка, Ю. Шейніса, Ю. Химича, О. Фіщенко, В. Мельниченка, А. Рибачук першим приставило умовність художньої форми нормам сюжетно-побутової описовості. Кияни разом із львів'янами І. Остафійчук, С. Караффою-Корбут, М. Ілку зруйнували ще одне соцреалістичне табу — звернулися до народних джерел.

Георгій Якутович, виривавшись з обіймів академічної нормативності, одним з перших наблизився до фолклоризму. Ще 1957 року, вивчаючи монументалізм Д. Рівери, він зрозумів принципи концепції М. Бойчука, а через неї — зміст мудрої та водночас наївної образотворчої культури народу. Г. Якутович, О. Губарев, В. Перевальський відшукували «знакові», найсуттєвіші риси образу, які уособлювали життєву конкретність, націо-

М. Компанець — ілюстр. до Г. Квітки-Основ'яненка
«Наталка Полтавка». Ту, перо, 1968, 18×8.

нальну забарвленість. Але це не був той шараварний фолкльоризм, що його «дозволено» було для презентації України на «декадах дружби народів». У творах художників-графіків, так само, як у розписах, кераміці та вітражах монументалістів В. Задорожного, А. Горської, Л. Семикіної, М. Стороженка, І. Марчука, йшло заглиблення в джерела — підносилася ідея національної самобутності. Саме це було таким нестерпним для партійної верхівки України, й вона запевняла Кремль, що викоренить *українську мову*. Політика й мистецтво. На превеликий жаль, вони йшли поряд, примусово політизуючи життя митців. Тому так багато жертв зазнало українське мистецтво на шляху відродження національної школи.

Сумного досвіду соціальних утисків зазнали всі, чії роботи тільки тепер знайшли собі місце в спільній експозиції. Особистість Ігоря Григор'єва, людини освіченої, справжнього інтелектуала, який був совістю свого покоління, функціонери від мистецтва пригнічували з особливою послідовністю. Скільки власних творів він знищив з відчаю! Колеги пам'ятають, як майже двадцять років на кожному виставкомі відхилялися твори геніального кольориста Анатолія Лимарева. Сонячної палітри, широти та серйозності боялося художнє начальство. І не дарма, бо поряд з його полотнами опереткові герої «Штурмів Зимового», «Вістей з Південного фронту» виглядали паперовими фантомами, а колір соцреалістів блякнув, як старі шпалери. Офіційне бідло випробовувало А. Лимарева та багатьох його колег ізольованою, але вони лишалися мистцями в найвищому розумінні. «Треба професійно вирішувати питання, якщо ми зайнялися живописом» — часто повторював Анатоль.

У поетичних творах, де музика ритмів, пластика, людяність інтонацій вела перед (в полотнах Є. Волобуєва, В. Денисова, З. Лерман, Г. Григор'євої, В. Спірідонової, О. Захарчука, Я. Левича), так само, як у живописі та графіці Г. Гавриленка, вже закладалися засади «нового ліризму», що прийшов на зміну «суворому стилю» 60-х. Цей стиль у Росії набув більшого поширення, ніж в Україні, де жорстко переслідувався «малоросійськими землячками» (вираз І. Світличного).

Шістдесятники — моральне покоління. Воно чимало поворожило з технологією свого ремесла, відшукуючи чари активного кольору, нової форми, багатства фактур, синтезуючи інтуїтивні відкриття з художньою розсудливістю. Майстерні тодішньої молоді були домівками і церквами водночас. Там народжувалися і звідти випромінювалися магічні сили, щоб подолати Мінотавра соцреалізму. Багатьох уже покликали боги, і, мауть, на Олімп. Дехто на хвилі різкого історичного зламу пішов у мистецьке чиновництво, набувши властивих начальству прикмет — став антитезою до самого себе. Когось залоскотала в обіймах лукава компромісність. Але більшість не загубила ані людяності, ані художньої моральності, здатності до самовдосконалення.

Вони є сіллу землі.

3 листів до Редакції

СЛОБОЖАНСЬКИЙ РЕНЕСАНС — УКРАЇНІ

Вельмишановні добродії і добродійки!

Звернутися до Вас із цим листом нас змушує щире синівське вболівання за національне відродження України — нашої єдиної матері, нашої колиски. Евфорія, що якийсь час панувала після проголошення незалежності України, поступово минає. Настав час глибокого осмислення того, куди ми, українці, йдемо і яке суспільство прагнемо побудувати на нашій багатостраждальній землі.

З гіркотою і болем відзначаємо, що нинішньої пори лише об'єднані зусилля національно свідомих дітей України, тут і в діаспорі, спроможні зробити наступні кроки, а не вичікувати манни небесної на березі Дніпра. . .

Особливої підтримки зараз потребує Слобожанщина — край, де з особливою жорстокістю здійснювалися промосковські процеси денаціоналізації, де школи та вузи суціль русифіковані. Зусиль і коштів, що їх нині докладає молода держава для національного відродження в Слобожанщині, недостатньо, а крім всього, вони часто блокуються тими, хто і досі сподівається повернутися під високу руку Москви.

Як гриби після дощу, на Лівобережжі з'являються політичні партії та рухи, що змагаються за повернення України в лоно імперії.

Протидіяти таким зазіханням складно, бо в Слобідській Україні обмаль національних газет, що могли б розвінчувати подібні сили, а також згуртувати українців на розбудовчу роботу.

За такої тривожної ситуації в Харкові склалася ініціативна група «Академія Сковороди», що об'єднує для справи слобідського ренесансу поетів, прозаїків, журналістів, науковців, творча молодь, підприємців.

Ластівкою-вісницею стають сквородинівські філософські та поетичні читання «Сад пісень», що відбуваються цього року у с. Сковородинівка Харківської області, Харкові, Іллатаві, Києві, Каневі. . .

Згодом за допомогою малого підприємства «Байкар», що вже видрукувало збірку поезій репресованих поетів-українців «Очима серця», маємо намір підготувати антологію слобідської поезії.

Уже розпочато збір коштів для цієї справи, газета «Слобідський край» розпочала публікацію поезій «Сковородинівські читання».

Благословили і підтримують наші наміри українці з діаспори: Мар'ян Ковальський, Дмитро Нитченко, Емма Андіївська, Ольга Керзюк, Віра Вовк, Святомир Фостун та інші.

Зголосилися допомагати «Академії» і такі відомі в Україні люди, як Іван Дзюба, Ігор Малинець, Михайло Осадчий, Ліна Костенко, Євген Сверстюк, Тарас Мельничук, Дмитро Стус, Михайлина Коцюбинська, Оксана Забужко. . .

З першою ластівкою, віримо, прилетять інші. Маємо надію заснувати видавництво «СНІП», що зможе в майбутньому тиражувати українське слово для молодшої української генерації, відродити національний часопис «СНІП», видавати газету «Українська ідея».

Пишучи цього листа, ми сподіваємося, що його побачать тисячі співвітчизників з діаспори, проймуться нашими спільними тривогами, підтримають наші задуми, допоможуть словом, якимось коштом, аби Слобідський край став яскравою квіткою у барвистому вінку незалежної України.

Адреса «Академії Сковороди», видавництва «СНІП»:

Україна, Харків-58, вул. Культури, 9, кв. 27, Козак Микола.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Дуже вдячний за Ваш лист, який Ви мені написали. Все зрозумів. Короткий виклад, який стосується тижневика «Карпатська Україна», використовуємо для газети. Вирізку вишлю в наступному своєму листі.

Ваш журнал ч. 12 за минулий рік так і не отримав. А як передати в бібліотеку не повний комплект? Може у Вас знайдеться зайвий примірник, і Ви додатково вишлете мені, щоб був повний комплект.

На Ваш розсуд висилаю свій дослідницький матеріал про добру людину, яка «Богу душу віддала» в сталінсько-береївських лагерах. А це Володимир Бірчак. Про Вашу думку прошу написати.

До розстрілу у Бабиному Ярі, під Києвом, можу запропонувати матеріал про Івана Рішка-Ірлявського. В закордонній пресі багато я зустрічав матеріалів про свого земляка. Але я з ним був близько знайомий по навчанню. Він учився в Мукачівській торговельній академії, а я в Мукачівській гімназії. А між іншим, моя дружина з Іванком були з одного села Ірляви, що на Ужгородщині.

Пробачте, що така у мене пища машинка, а тим більше лента. А де її купити? Так, що від любої «гуманітарної допомоги» я не відмовлюсь, як колись, коли заставляли працівники КГБ, що нам не потрібні подачки із-за океану. В пресі, читаєте, як живуть пенсіонери в Україні.

Дуже цікавлюся літературою, історичною, про Україну і свій край.

Дякую за увагу. Божої благодаті бажаю Вам, Пане Редакторе, і всім працівникам журналу, щоб ще більше відстоювали нашу незалежну Соборну Україну, за яку я як юнак зі зброєю відстоював ще в 1939 році від угорських окупантів.

З сльозами в очах вітає Вас,

Василь Іваньо, пенсіонер

Ужгород, 20 травня, 1993 р.
